

RECHTSKUNDIG WEEKBLAD

V. VERDEYEN en B. VAN BUGGENHOUT, Social governance: corporate governance in de instellingen van de sociale zekerheid, de welzijns- en de gezondheidszorg 1373

Rechtspraak

Onrechtmatige daad – Oorzakelijk verband – Samenlopende fouten van verscheidene personen

Cass. 24 november 1999 1388

Grondwet – Gelijkheid en niet-discriminatie – **Strafvordering** – Burgerlijke partij – Hoger beroep tegen beslissing van de raadkamer – Termijn

Arbitragehof 13 juni 2001 1388

Burgerlijke partij – Stelling – Dader van het misdrijf reeds strafrechtelijk veroordeeld – Ter terechtzitting van het strafgerecht ingediende conclusie – Ontvankelijkheid

Cass. 13 februari 2001 (*met noot van M. Van der Straten*, «Hoe formeel is het formalisme van de rechtspleging omschreven in art. 4, derde, vierde en vijfde lid, van de Voorafgaande Titel Sv.?») 1389

Gezinsbijslag – Gehandicapt kind – Verhoogde bijslag – Ongeschiktheidsgraad – Evaluatiemethode

Cass. 23 april 2001 1391

Vonnissen en arresten – 1. Beraadslaging – Alleenrechtsprekende rechten – Begrip – 2. Uitspraak – Wettige verhindering van rechten – Aanwijzing van vervangende rechten – Geen nadere voorwaarden

Cass. 12 oktober 2001 (*met noot van B. Allemeersch*, «De alleenrechtsprekende rechter: beraadslaging en vervanging») 1392

Verzekering – Verzekeringscontract – Geldigheid – Fraude – Bewijs

Hof Brussel 12 september 2000 1394

Collectieve schuldenregeling – Gerechtelijke aanzuiveringsregeling – Kwijtschelding – Strafrechtelijke geldboete

Hof Antwerpen 3 april 2001 (*met noot*) 1395

Internationaal privaatrecht – Koop – 1. Internationale koop van roerende lichamelijke zaken – Toepasselijk recht – a) Koopovereenkomst van 1998 – Weens Koopverdrag – b) Koopovereenkomst van 1993 – Verdrag van Den Haag van 15 juni 1955 nopens de op de internationale koop van roerende lichamelijke zaken toepasselijke wet – 2. Weens koopverdrag – a) Verjaring – Toepasselijke nationale recht – b) Algemene verkoopvoorwaarden – Aanvaarding – Stilzwijgen – c) Interest wegens te late betaling – Interestvoet – Toepasselijk recht – Lex contractus

Kh. Ieper 29 januari 2001 (*met noot van K. Roox*, «Internationale bevoegdheid en de tegenvordering uit een andere overeenkomst – Verjaring en interesten bij een door het Weense Koopverdrag beheerste koopovereenkomst») 1396

1. Afstand van recht – a) Rechtsregels van dwingend recht – Tijdstip – Beschermd rechtssubject in beschermd positie – Woninghuur – Na ondertekening van overeenkomst – b) Vaststaande wil van houder van het recht – Twijfel – Behoud van het recht – **2. Verbintenis** – Betaling van geldsom – Anatocisme – Gerechtelijke aanmaning – Neerlegging ter griffie van conclusies – Tijdstip van kapitalisme van de interest

Vred. Wolvtem 22 maart 2001 1401

Wetgeving in kort bestek

Kandidaat-vluchtelingen – Opeising van gebouwen – Bevoegde rechter 1402

In het buitenland gepleegde misdrijven – Bevoegdheid van de Belgische rechter 1403

Gezondheidszorg – Diverse maatregelen 1403

Kinderbijslag – Niet-samenwonende ouders 1403

Arbeidsongevallenverzekering – Home country control 1403

Zilverfonds – Zilvernota 1404

Verbetering werkgelegenheidsgraad 1405

Verzoening werk en levenskwaliteit 1405

Tewerkstelling buitenlandse werknemers – Au pair-jongeren 1405

Hervorming personenbelasting 1406

Wraking van de rechter – Onttrekking 1406

Raad voor de Mededinging – Bevoegdheden – Toepassing art. 81 en 82 EG-Verdrag 1407

Preventie en bescherming op het werk 1407

Centrale voor kredieten aan particulieren 1407

Hoger beroep of verzet – Termijn – Gerechtelijke vakantie 1408

Elektronische handtekening – Certificatiediensten 1408

Lokaal cultuurbeleid 1409

Organisatie van de gasmarkt 1410

Daden van moed en zelfopoffering – Schadeloosstelling van de slachtoffers 1410

Ambtenarenrecht 1410

Intergemeentelijke samenwerking 1410

Boeken

G. Van Hoorick, Juridische aspecten van het natuurbehoud en de landschapszorg (*door A.M. Draye*) 1411

B. Edelman, L'adieu aux arts (*door P. Humblot*) 1412

L.J.J. Rogier (red.), Commentaren op het Voorontwerp Algemene wet bestuursrecht, Vierde tranche (*door S. Lust*) 1412

RECHTSKUNDIG WEEKBLAD

Opgericht in 1931, verschijnt iedere week van september tot juni.

Hoofredacteurs: René Victor (1931-1984), Edgar Boonen (1984-1993), Camiel Caenepeel (1993-1998)

Redactie: A. Van Oevelen (hoofredacteur), E. Dirix, J. Laenens, J.R. Rauws, M. van Damme, A. Vandeplas

Redactiesecretaris: Mevr. C. Meeusen

Vaste medewerkers:

A. Alen, F. Aps, R. Boes, A. Carette, G. Debersaques, A. De Wilde, Gh. Dhaeyer, J. Erauw, M. Gelders, P. Humblet, W. Lambrechts, R. Leysen, J. Meeusen, H. Nys, I. Opdebeek, W. Pintens, P. Popelier, W. Rauws, D. Simoens, G. Suetens-Bourgeois, L. Vandenberghe, H. Vanhees, S. Van Overbeke, C. Van Schoubroeck, J. Wouters

Redactieadres: V.Z.W. Rechtskundig Weekblad
Mechelsesteenweg 210 bus 6
2018 Antwerpen
(redactiesecretariaat bereikbaar van 9 tot 12 uur)
Tel. 03/248.49.84
Fax 03/248.08.70

Abonnementen, advertenties: N.V. INTERSENTIA, Churchilllaan 108, 2900 Schoten
tel.: 03/680.15.50 - fax: 03/658.71.21
Abonnementsprijs: 123 €, Advocaten-stagiair: 115,50 €, Studenten: 73,50 €
Abonnementen worden automatisch verlengd, behoudens schriftelijke opzegging ten minste drie maanden vóór de uitgifte van het eerste nummer van de nieuwe jaargang

Richtlijnen voor de auteurs:

De teksten van hoofdartikelen en annotaties worden, samen met een diskette (WP of Word) toegezonden aan het redactiesecretariaat. Getypt op anderhalve interlinie bedraagt een hoofdartikel bij voorkeur niet meer dan 25 bladzijden, een annotatie niet meer dan 6 bladzijden. De redactie dankt bij voorbaat alle auteurs voor het in acht nemen van deze richtlijnen.

intersentia

NIEUW

'OI' redenen om de volledig vernieuwde site van Intersentia te bezoeken !

www.intersentia.be

- U vindt er uiteraard de **catalogus**, die u gratis kan *downloaden*, maar ook uiterst efficiënt *raadplegen* via gesofisticeerde zoeksystemen. U vindt gegarandeerd wat u zoekt in een mum van tijd.
- U kunt heel wat besparen dank zij de maandelijkse **promotieacties**. Elke maand worden diverse uitgaven, enkel en alleen via de site, met interessante *kortingen* aangeboden.
- U vindt voor verschillende uitgaven **gratis actualisering** op onze site, in afwachting van de nieuwe uitgave van het boek
- Op de homepage vindt u een up-to-date overzicht van **de meest recente uitgaven**, met een korte beschrijving
- Ook interessante **studiedagen, colloquia en evenementen** in uw vakgebied worden op onze site vermeld

Intersentia nv | Churchilllaan 108, 2900 Schoten | tel 03 680 15 50 | fax 03 658 71 21
mail@intersentia.be | http://www.intersentia.be

SOCIAL GOVERNANCE: CORPORATE GOVERNANCE IN DE INSTELLINGEN VAN DE SOCIALE ZEKERHEID, DE WELZIJNS- EN DE GEZONDHEIDSZORG¹

I. CORPORATE GOVERNANCE

A. Ontstaan en definitie

In de jaren '70 is in de Anglo-Amerikaanse wereld het begrip «*Corporate Governance*» naar voor geschoven als oplossing voor de bestaande scheiding tussen eigendom en bestuur in de beursgenoteerde vennootschappen. Door de enorme aandelenspreiding van de beursgenoteerde vennootschappen was er geleidelijk aan een vorm van bestuur ontstaan die losstond van het aandeelhouderschap. Ontevreden aandeelhouders hadden niet meer de mogelijkheid het bestuur te beïnvloeden. Bij blijvende ontevredenheid kon enkel een oplossing worden gevonden in de verkoop van de aandelenparticipatie. *Corporate Governance*, wat letterlijk «deugdelijk ondernemingsbestuur» betekent, wil deze scheefgetrokken verhouding rechtzetten door de aandeelhouders opnieuw bij het bestuur te betrekken en hun een aantal waarborgen op goed bestuur te bieden.² *Corporate Governance* is geleidelijk aan geëvolueerd naar een begrip met een veel ruimere inhoud dan het herstel van de positie van de aandeelhouders ten aanzien van het bestuur. Het gaat om het invoeren van structuren die zorgen voor het formuleren van bij de organisatie passende doelstellingen, het samenstellen van een management dat deze doelstellingen zo goed mogelijk nastreeft, het voorkomen van problemen van tegenstrijdige belangen, het voorkomen van misbruik van voorkennis en ongelijke behandeling van aandeelhouders en het voorkomen van zowel interne als externe aansprakelijkheid van het bestuur.³ Volgens H. De Wulf draait *Corporate Governance* om «de vraag hoe de machtsverhoudingen liggen tussen de verschillende belangengroepen die bij de ondernemingen betrokken zijn, hoe die verhoudingen door feitelijke en juridische regels en mechanismen worden beïnvloed en hoe deze juridische regels en feitelijke praktijken kunnen worden aangepast teneinde een optimaler evenwicht tussen deze verschillende belangen te bewerkstelligen.⁴ Deze definitie laat duidelijk zien dat

Corporate Governance niet alleen belangrijk is voor beursgenoteerde vennootschappen, maar voor iedere organisatie, ongeacht de rechtsvorm.

B. Modellen van Corporate Governance

De meeste landen hebben een verschillende vennootschapsrechtelijk traditie waardoor het erg moeilijk is een universeel *Corporate Governance*-model voor te stellen. In Europa worden drie grote groepen vennootschapstradities onderscheiden: de Anglo-Amerikaanse traditie, de Rijnlandse traditie en een vennootschapstraditie die als een soort tussenmodel kan worden omschreven.

De *Anglo-Amerikaanse traditie* kent een zeer groot aantal «*public corporations*». De beslissingen genomen binnen de algemene vergadering hangen af van toevallige en wisselende factoren. Dit wordt veroorzaakt door het grote aantal aandeelhouders met een kleine stem⁵, met verschillende belangen, doelstellingen, mogelijkheden en investeringen en door het absenteïsme binnen de algemene vergadering. De algemene vergadering is bovendien vaak een te groot en te log orgaan om op een snelle en efficiënte wijze beslissingen te nemen. Het vennootschapsbestuur wordt overgelaten aan een management waardoor een scheiding ontstaat tussen het aandeelhouderschap en het bestuur. Aangezien het management eigen doelstellingen kan hebben en nastreven, ontstaat er een ruimte waarbinnen belangenconflicten tussen managers en aandeelhouders mogelijk worden. Door het dagelijks bestuur van de onderneming uit te oefenen, heeft het management bovendien een informatievoordeel opgebouwd ten opzichte van de aandeelhouders. De meeste Anglo-Amerikaanse *Corporate Governance*-modellen pleiten dan ook voor de beperking van de ongelimiteerde macht van het management en voor de invoering van *non-executive directors* die controle uitoefenen op het management en kunnen optreden bij belangenconflicten.⁶

In Nederland en Duitsland (de *Rijnlandse traditie*) speelt de kapitaalmarkt een veel bescheidener rol. De controle van beursgenoteerde vennootschappen bevindt zich meestal in vaste handen, enerzijds omdat slechts een minderheid van de aandelen genoteerd is, anderzijds omdat de mogelijkheid om het bestuur van de vennootschap effectief te beïnvloeden aan de genoteerde aandelen wordt ontnomen. Er dreigt hier een breuk te ontstaan tussen de meerderheidsaandeel-

¹ Deze tekst is het resultaat van een onderzoek gefinancierd door het Fonds voor Wetenschappelijk Onderzoek Vlaanderen in het raam van het project nr. 6. 0248. 02.

² L. CORNELIS en A. FRANCOIS, «De doorwerking van de komende Europese regelgeving in het vennootschapsrecht. Europese beïnvloeding van de Belgische Corporate Governance?», *R.W.* 1995-96, 1180-1182.

³ Het bestuur kan intern aansprakelijk zijn voor fouten begaan in het nadeel van andere vennootschapsorganen, aandeelhouders of werknemers. Wanneer het bestuur extern aansprakelijk is, bestaat de aansprakelijkheid ten opzichte van de overheid, concurrenten, schuldeisers, vakbonden, de omgeving (bijvoorbeeld door aantasting van het milieu), ...

⁴ H. DE WULF, «Corporate Governance: een inleiding», *Not. Fisc. M.* 1998, 3; W.J. SLAGHTER, «Corporate Governance bij stichting en vereniging», *S&V* 1999-2000, 43-46.

⁵ Door de enorme verspreiding van aandelen is het bijna onmogelijk dat een aandeelhouder voldoende aandelen bezit om een doorslaggevende stem uit te oefenen in de algemene vergadering.

⁶ Deze *non-executive directors* mogen niet tot het management van de vennootschap behoren. De meerderheid van de *non-executive directors* moeten *independent directors* zijn, namelijk bestuurders die enkel verbonden zijn met de vennootschap via hun zetel in de raad van bestuur, via bezoldiging in dat verband en via hun eventueel aandeelhouderschap (L. CORNELIS en A. FRANCOIS, *l.c.*, 1183).

houders en de minderheidsaandeelhouders. Het risico is reëel dat de vennootschap enkel in het belang van de controlemeerderheid wordt bestuurd. Dit gevaar wordt opgevangen door het ondernemingsbelang als toetssteen in het *Corporate Governance*-model op te nemen.⁷ Het belang van de (controleerende) aandeelhouders is slechts een onderdeel van het ondernemingsbelang.

De Belgische traditie is een soort *tussenmodel* waarbij het aantal beursgenoteerde vennootschappen klein is en de meerderheid van de vennootschappen in vaste handen is, vooral dan in handen van de holdingmaatschappijen. Ook in deze vennootschapstraditie dreigt het gevaar van een belangentegenstelling tussen meerderheids- en minderheidsaandeelhouders. In tegenstelling tot het Rijnlandse systeem ligt in de meeste Belgische *Corporate Governance*-modellen minder de nadruk op het ondernemingsbelang als toetssteen voor een deugdelijk vennootschapsbestuur.⁸

Het is voor de aandeelhouders (in de verschillende tradities) onmogelijk om zonder een afzonderlijk bestuur de vennootschap te laten renderen. Aandeelhouders weten echter nooit zeker of het bestuur alleen die beslissingen zal nemen die het vennootschapsbelang ten volle dienen. Er wordt gezocht naar een structuur die voldoende participatiemechanismen in en controlemechanismen op het bestuur mogelijk maakt. *Corporate Governance* tracht de regelen van bestuur en toezicht tussen de drie belangrijkste actoren van een vennootschap (de aandeelhouders, de raad van bestuur en het management) zo te definiëren dat de belangenconflicten voortkomend uit de scheiding van eigendom, bestuur en controle geneutraliseerd worden. De invulling van de regelen van bestuur en toezicht gebeurt op een verschillende wijze voor de verschillende vennootschapsrechtelijke tradities.⁹

C. Corporate Governance richtlijnen

De *Organisation for economic co-operation and development* (OECD) heeft vijf grote principes van *Corporate Governance* opgesteld met de bedoeling «to assist Member and non-Member governments in their efforts to evaluate and improve the legal, institutional and regulatory framework for Corporate Governance in their countries, and to provide guidance and suggestions for parties that have a role in the process of developing good Corporate Governance». De vijf grote principes zijn: (1) de rechten van de aandeelhouders, (2) de gelijke behandeling van de aandeelhouders, (3) de rol van andere belanghebbenden, (4) disclosure en transparantie en (5) de verantwoordelijkheid van de raad van bestuur.¹⁰

De laatste jaren is er ook in België enorm veel literatuur verschenen over *Corporate Governance*. Drie officiële instanties hebben *Corporate Governance*-gedragscodes gelanceerd.¹¹ Deze codes zijn een poging het bestuur, het management en de aandeelhouders op een zodanige wijze te

structureren en op mekaar af te stemmen dat zowel hun belangen als het vennootschapsbelang geoptimaliseerd worden. Ondanks hun vrijblijvend karakter (*soft law*), zijn deze gedragscodes erg belangrijk in het vennootschapsrecht. Het Belgisch vennootschapsrecht wordt immers gekenmerkt door een grote hoeveelheid vage regelen die in de toekomst geïnterpreteerd en toegepast zullen worden in het licht van deze codes.¹²

In België wordt als eerste stap in de richting van *Corporate Governance* voorgesteld voorlopig een eenvoudig duaal bestuursstelsel in te voeren. Naast het echte bestuursorgaan zou een ander orgaan moeten worden opgericht waarin niet-executieve bestuurders voor rekening van de aandeelhouders het management controleren.¹³ Men kan ook de unitaire raad van bestuur behouden, maar dan met een onderscheid tussen actieve, beleidsuitvoerende bestuurders en passieve, toezichthoudende bestuurders. Daarnaast krijgt de oprichting van comités binnen de raad van bestuur in de meeste (buitenlandse en Belgische) codes aandacht. Hoewel de oprichting van dergelijke comités de bevoegdheid van de raad van bestuur niet aantast, is de oprichting van deze comités erg nuttig wegens een efficiënter tijdsgebruik van de verschillende bestuurders, een discretere behandeling van de besproken topics, een onafhankelijker besluitvorming en meer diepgang in de analyse van technische problemen.¹⁴

D. De stakeholders in de vennootschappen

Naast de *shareholders* zijn er in het *Corporate Governance*-debat ook andere *stakeholders* naar voor gekomen. Het gaat hier bijvoorbeeld om werknemers, consumenten, leveranciers, afnemers, omwonenden, schuldeisers, milieubewegingen en overheden. In toenemende mate wordt zelfs de omvorming van de zuiver op winst gerichte onderneming naar een sociale instelling met publieke verantwoordelijkheid beklemtoond. Het gaat niet meer om organisaties met winst oogmerk, die zich uitsluitend richten op de eigen continuïteit, maar om organisaties met een maatschappelijke verantwoordelijkheid waarvoor rekenschap en verantwoording dient te worden afgelegd. Idealiter moet een bedrijf niet alleen oog hebben voor de belangen van de oprichters en de bedrijfsleiding, maar dient met de belangen van alle *stake-*

¹¹ In België zijn er initiatieven gelanceerd door de Commissie voor Bank- en Financieën, die regelen heeft opgesteld, gericht op de informatieverstrekking. Daarnaast heeft het Verbond van Belgische Ondernemingen de hoofdlijnen van behoorlijk bestuur neergeschreven en heeft de Beurs van Brussel een rapport bekendgemaakt waarin wordt voorgesteld in de jaarverslagen melding te maken van maatregelen genomen met het oog op een deugdelijk bestuur (E. WYMEERSCH, «Corporate Governance: Belgische aanbevelingen», *Bank. Fin.* 1998, 99-104).

¹² D. MEEUS, «De recente Belgische aanbevelingen inzake corporate governance», in H. DEWULF (red.), *Corporate Governance, het Belgische perspectief*, Antwerpen, Intersentia rechtswetenschappen, 1998, 36-39.

¹³ K. GEENS, «Over corporate governance en dualistische bestuursstelsels», *Liber Amicorum Roger Blanpain*, Brugge, die Keure, 1998, 725.

¹⁴ Het gaat om comités zoals het directiecomité, het auditcomité, het benoemingscomité, het vergoedingscomité (D. MEEUS, *o.c.*, 46-47).

⁷ L. CORNELIS en A. FRANCOIS, *l.c.*, 1183-1184.

⁸ F. DE SCHOUWER, «Het doelgebonden karakter van de bestuursbevoegdheden, vergelijking tussen België en Groot-Brittannië», *Jura Falconis* 1998-99, nr. 2, 71-73.

⁹ F. COUCKE, «De controle op de grootaandeelhouder naar Belgisch en Frans recht», *Jura Falconis* 1998-99, nr. 2, 207.

¹⁰ <http://www.oecd.org/daf/governance/principles.htm>.

holders of maatschappelijke aandeelhouders rekening gehouden te worden.

E. Meerwaarde

Door de internationalisering en de schaalvergroting van het bedrijfsleven neemt de invloed van grote ondernemingen op het maatschappelijk leven toe. Voor *stakeholders*, zoals de burgers, de klanten en de aandeelhouders ontstaat hierdoor de behoefte aan de ontwikkeling van normen voor goed bestuur, adequaat toezicht en interne en externe verantwoording. Ondernemingen (zeker in West-Europa) moeten steeds meer maatschappelijke verantwoording afleggen, zoals over hun invloed op het milieu en op de werkgelegenheid. Voor non-profitondernemingen vindt men deze externe verantwoording vanzelfsprekend, aangezien het merendeel van deze ondernemingen financiële overheidssteun krijgt.¹⁵ Langzaam groeit het besef dat ook profit-bedrijven op diverse wijzen gebruik maken van gemeenschapsmiddelen. De meeste vennootschappen voelen dat er iets moet gebeuren, maar beperken zich tot een kwaliteitszorg voor de afnemers. De stap naar het rekening houden met het algemeen belang en een integrale verantwoording is erg groot, aangezien deze stap betekent dat niet alleen de productiewijze, maar ook het product zelf en de behoefte aan het product in vraag zullen worden gesteld. De consument en de cliënt krijgen steeds meer aandacht voor de aard en de sociale relevantie van de onderneming die achter de aangeboden dienst of achter het verkochte product schuilt. Het engagement van de ondernemingen in het aanbieden van producten en diensten met een positief effect op het menselijk en natuurlijk welzijn, zal worden beloond.¹⁶

Daarnaast valt door de voltooiing van de Europese en Monetaire Unie en de invoering van de euro het valutarisico weg als een belangrijke overweging bij investeringsbeslissingen. Investeerders moeten zich dus baseren op andere factoren om investeringsbeslissingen af te wegen, waarbij eens te meer gekeken zal worden naar de prestaties van ondernemingen en de manier waarop ondernemingen geleid worden. De graad waarin *Corporate Governance*-principes nageleefd worden, zal een steeds grotere rol spelen in de beslissing om in een bepaald bedrijf te investeren. Als gevolg daarvan levert een geïmplementeerd *Corporate Governance*-model de ondernemingen een concurrentievoordeel op.¹⁷

Een goede *Corporate Governance* levert ten slotte een belangrijke bijdrage aan de concurrentiekracht van ondernemingen en aan de economische structuur van een land. Om competitief te blijven, is het voor ondernemingen dus erg belangrijk om steeds de *Corporate Governance*-praktijk te bekijken en te evalueren vanuit de standpunten van de verschillende *stakeholders*.

F. Governance-concepten buiten het vennootschapsrecht

Door de steeds toenemende aandacht voor *Corporate Governance* in de vennootschapspraktijk, is men ook buiten het vennootschapsrechtelijke kader gebruik gaan maken van het *Governance*-begrip. Daarbij komen dezelfde topics naar boven: openheid, participatie, verantwoordingsplicht, efficiëntie, doeltreffendheid, transparantie, duidelijkheid, samenhang, evenredigheid, en subsidiariteit. Zo besteden de Verenigde Naties aandacht aan *Global Governance*, namelijk aan de noodzaak aan regelen waarover consensus bestaat of wordt gerealiseerd en die wereldwijd daadwerkelijk worden toegepast, zonder het bestaan van een wereldparlement of wereldregering. *Good Governance*, zoals die in het raam van het ontwikkelingsbeleid wordt begrepen, houdt in dat doorzichtigheid, verantwoordingsplicht en doeltreffendheid onontkoombare voorwaarden zijn voor het succes van het ontwikkelingsbeleid van de overheid. *Governance* op verschillende niveaus betekent dat van elkaar onafhankelijke openbare actoren op verschillende geografische terreinen tot verwezenlijking van doelstellingen van gemeenschappelijk belang, samenwerken. *Europese Governance* bekijkt de samenwerking tussen regionale, lokale en niet-gouvernementele actoren in het beleidsproces, maar legt vooral de nadruk op de behoefte aan participatie door de burgers in de besluitvorming op Europees niveau, in het raam van hun aanbelangende zaken. Dit sluit aan bij de tendens van verdieping van de Europese democratie: burgers moeten zich in de Europese Unie herkennen, de betrokken actoren moeten de mogelijkheid hebben zich te profileren en een rol te spelen in de gemeenschappelijke regelen.¹⁸ Wanneer elementen van *Corporate Governance* in de instellingen van sociale zekerheid, welzijnswerk en gezondheidszorg worden nagestreefd, kan er worden gesproken over Social Governance.

II. SOCIAL GOVERNANCE

A. Inhoud en definitie

Aangezien er in de instellingen van de sociale zekerheid, welzijnswerk en gezondheidszorg geen aandeelhouders zijn, werd lange tijd aan de toepassing van elementen van *Corporate Governance* op de sociale instellingen voorbijgegaan. Recentelijk is men gaan inzien dat *Corporate Governance* ook in deze instellingen belangrijk kan zijn, aangezien de discussie rond *Corporate Governance* veel meer behelst dan de regeling van de machtsverhoudingen tussen de aandeelhouders en het management. M. Denef laat dit duidelijk zien in haar definitie van *Corporate Governance* in non-profitinstellingen: het gaat om «een aantal regels die mechanismen van voorbereiding, vorming en uitvoering van besluiten alsook de controle erop en verantwoording ervan

¹⁵ Ideaaltypisch is een non-profitorganisatie een organisatie die een product of dienst levert met een sociale en een sociaal verantwoorde meerwaarde, hoogstens een beperkte vergoeding van de oprichters nastreeft, ethisch en maatschappelijk verantwoorde middelen en bedrijfsmethoden gebruikt en rekening houdt met de belangen van de stakeholders (D. VERMEULEN, «Over non-, social- en profit zonder meer», *Social Profit Jaarboek 1998*, Antwerpen, Standaard Uitgeverij, 1998, 3).

¹⁶ B. BOONE, «Sociale economie: een missie voor elke onderneming?», *Social Profit jaarboek 1998*, Antwerpen, Standaard Uitgeverij, 1998, 107; D. VERMEULEN, o.c., 3.

¹⁷ G. ZALM, «Corporate Governance: transparantie, verantwoording en zeggenschap», in S. KORTMANN, N. FABER en E. LOESBERG (red.), *Corporate Governance in perspectief*, Deventer, W.E.J. Tjeenk Willink, 1998, 3.

¹⁸ http://europa.eu.int/comm/governance/index_en.htm.

beheersen. Deze regels moeten vermijden (1) dat er onevenwichten ontstaan in machtsverhoudingen en belangenafwegingen tussen de bij de werking van de onderneming betrokken actoren, de zgn. *stakeholders* en (2) dat er overwegingen, consideransen of invloeden tijdens elk van deze mechanismen meespelen die in een normaal behoorlijk bestuur niet zouden mogen meespelen.¹⁹ Elementen van *Social Governance* zijn onder andere openheid, informatie, participatie, duidelijkheid, transparantie, verantwoording, controle, en maatschappelijke legitimatie.

Openheid is erg belangrijk voor de instellingen van sociale zekerheid, welzijnswerk en gezondheidszorg. De sociaal verzekerden, de welzijnscliënten en de patiënten moeten via de openheid van de instellingen actief in communicatie kunnen treden met deze instellingen omtrent het gevoerde of geplande beleid en over concrete beslissingen. Er zou een communicatiebeleid moeten komen dat zich richt op het beschikbaar maken van *informatie* zowel op lokaal als op federaal niveau. De informatie moet worden gepresenteerd op een wijze die is aangepast aan de belangen van de sociaal verzekerden, de welzijnscliënten en de patiënten in de gezondheidszorg. Het taalgebruik waarin de informatie wordt meegedeeld, moet voor het grote publiek begrijpbaar en helder zijn. Indien de openheid meer centraal komt te staan, zal het vertrouwen in de complexe structuur van de sociale zekerheids-, welzijns- en verzorgingsinstellingen toenemen.

Participatie is een ander kernelement van *Social Governance*: de kwaliteit, de relevantie en de doeltreffendheid van het sociale beleid worden bepaald door de mogelijkheid tot participatie door de belanghebbenden in de verschillende fases van de besluitvorming. Participatie kan worden gedefinieerd als het geheel van gedragingen waarbij individuen of groepen als lid van een samenleving (als burger of als gebruiker) in een situatie zijn (of een situatie helpen creëren) waarbij ze invloed kunnen uitoefenen op beleidsprocessen die er op gericht zijn voorwaarden en kaders te scheppen om de leden van de samenleving optimale kansen tot individuele ontplooiing en sociale integratie te geven. Participatie is mogelijk op verschillende niveaus van sociaal beleid: participatie op macro-niveau houdt een participatie in het overheidsbeleid in, participatie op meso-niveau heeft betrekking op een deelname in de voorziening waarvan een individu gebruik maakt of waarbij een individu betrokken is, en bij participatie op micro-niveau wordt een participatie van de hulpvragers bedoeld.²⁰ Participatie kan worden uitgeoefend in vormen met een verschillende intensiteit: de stevigste participatievorm is de beslissingsmacht, daarnaast bestaan de deelname aan de beslissingsprocedure, de deelname aan de nominatie van vertegenwoordigers, de mogelijkheid advies te geven (verplicht of vrijwillig), de mogelijkheid om vergaderingen van het bestuur bij te wonen en het recht informatie te verkrijgen. De mate waarin de samenleving betrokken wordt bij het beleid van de instellingen bepaalt mee de mate van vertrouwen in het systeem. Men moet er

echter voor waken dat men de besluitvorming niet blokkeert door voortdurende inspraak van de verschillende belanghebbenden. Een spanningsveld tussen snelle besluitvorming en tijdrovende raadpleging hoeft niet noodzakelijk een probleem te vormen: investeren in goede raadpleging in een beginstadium kan zorgen voor betere besluitvorming die sneller wordt goedgekeurd en gemakkelijker kan worden toegepast en uitgevoerd in de volgende stadia.

Als derde belangrijk *Social Governance*-principe geldt dat de rolverdeling en de concrete functies van de sociale instellingen *duidelijk en transparant* moeten zijn, zodat de sociaal verzekerde, de welzijnscliënt of de patiënt duidelijk weet bij welke instelling hij met welk probleem terecht kan. Duidelijkheid is in de sociale wetgeving ver zoek. Het is dringend nodig om in het kluwen van wetten, decreten, K.B.'s, M.B.'s, regeringsbesluiten en ministeriële omzendbrieven, orde en duidelijkheid te scheppen.²¹ Daarnaast moet het beleid de gewenste resultaten opleveren op basis van duidelijke doelstellingen. Idealiter moet helder zijn hoe de doelstellingen en het beleid van een instelling eruit zien en moet aan de belanghebbenden verantwoording over het beleid worden afgelegd. Er is transparantie nodig opdat op een adequate wijze *verantwoording* kan worden afgelegd. Het afleggen van verantwoording wint aan gewicht naarmate de stijging van het aantal mogelijkheden en de doeltreffendheid van de mogelijkheden waarover *stakeholders* beschikken om het beleid te *controleren* en een inadequaat beleid te corrigeren.²² Een duidelijke en transparante taakverdeling en toewijzing van verantwoordelijkheden helpen gezonde belangentegenstellingen te creëren die partijen ertoe aanzetten elkaar in het oog te houden. Dit soort gedrag verhoogt de kansen op het correct naleven van de afspraken.

Ook het verbeteren van de *maatschappelijke legitimatie* wordt beoogd door *Social Governance*. Er moet een zekere morele steun zijn voor beslissingen en initiatieven: ze moeten worden gedragen door de bevolking. Legitimeren is het creëren van een maatschappelijk draagvlak, zodat het beleid en de voorzieningen op een adequate manier kunnen functioneren.²³ Idealiter wordt de beïnvloeding door de maatschappij gestructureerd met het oog op een minimale belasting van de normale werking van de organisatie.

Al deze elementen worden in het raam van *Social Governance* gebruikt om een evenwicht tussen de verschillende *stakeholders* te bereiken. *Social Governance* zoekt immers naar een structuur die zorgt voor *checks and balances*. Een van de kernproblemen bestaat erin dat de leiding in de sociale instellingen vaak geen hiërarchische overste heeft. De functies die normaal aan deze overste zouden

¹⁹ M. DENEFF, «Van corporate governance naar non-profit governance», *Social Profit jaarboek 2000*, Antwerpen, Standaard Uitgeverij, 2000, 30.

²⁰ H. BAERT en G. GEHRE, «Beleidsparticipatie van de gebruiker», in G. LOOSVELDT en B. VAN BUGGENHOUT (red.), *Clientgerichte perspectieven in de welzijnzorg*, Antwerpen, Maklu, 2000, 112-113.

²¹ In België wees het Rekenhof in 1981 reeds op het feit dat de wetgeving op het stuk van de gezinsbijslag reeds lange tijd een aangelegenheid voor doorwinterde specialisten is geworden, zowel door de vele wetten en besluiten die dan nog erg ingewikkeld zijn als door de bestuurlijke procedures die erop betrekking hebben. Een zodanig ingewikkelde wetgeving, die al als ingewikkeld wordt ervaren door diegenen die ze beroepsmatig moeten toepassen, is voor de sociaal verzekerde bijna onmogelijk te begrijpen (*137ste boek van het Rekenhof*, deel I, Zitting 1980-1981; J. VERSTRAETEN, «Twee uitdagingen in het werk van alledag: de kwaliteit van de dienstverlening en de complexiteit van de omgeving», *B.T.S.Z.* 1990, 450-451).

²² G. ZALM, o.c., 4.

²³ H. BAERT en G. GEHRE, o.c., 123.

worden toebedeeld, moeten nu door het systeem worden overgenomen. Het systeem zou voor een structuur moeten zorgen die passende doelstellingen formuleert en controle uitoefent. Via een systeem van *checks and balances* moet een evenwicht ontstaan waarbij de verschillende belangen elkaar controleren en corrigeren. Het is dan ook nodig dat de verschillende belanghebbenden in het systeem betrokken worden om een werkelijk evenwicht te verkrijgen. Het bestaan van formele controlestructuren is zeker bevorderlijk, maar toezicht en controle zullen maar op een efficiënte en effectieve wijze mogelijk worden indien naast *a posteriori* ook *a priori* controle mogelijk wordt. Niet alleen wettigheidscontrole, maar ook (en vooral) doelmatigheidscontrole of controle op een deugdelijke besteding van de overheidsmiddelen zullen onder de aandacht van de *stakeholders* gebracht moeten worden. Waarin kan de legitimatie van de controle, de adviesmogelijkheid of de medebeslissingsmogelijkheid van deze *stakeholders* gevonden worden? In de profitsector is deze legitimatie duidelijk: eigenaars krijgen zeggenschap in ruil voor het financiële risico dat ze lopen. Aandeelhouders worden immers pas vergoed nadat alle andere actoren in het productieproces en de verschaffers van financiële middelen zijn vergoed. Andere *stakeholders* lopen dit risico niet in een dergelijke mate, behalve dan de gemeenten of de O.C.M.W.'s die financiële tekorten moeten bijpassen in het geval van tekorten in het beleid van ziekenhuizen. Is het voldoende dat men een belang heeft bij de werking van de organisatie om inspraak te eisen, zonder dat men daarbij aan een risico wordt blootgesteld?

B. Noodzaak?

De behoefte aan *Corporate Governance* in non-profitorganisaties is groot, aangezien winst geen indicator kan zijn voor de juistheid van het gevoerde beleid. De indicatoren voor een deugdelijk bestuur bij non-profitorganisaties zijn veel ingewikkelder en *a priori* moeilijk te bepalen. Het gevaar van onvoldoende kostenbewustzijn dreigt bij gesubsidieerde instellingen. Aangezien meer eisen worden gesteld aan de efficiënte aanwending van subsidies, zal deugdelijk bestuur van non-profitorganisaties onder andere worden bepaald door de manier waarop subsidies worden gebruikt. Het is duidelijk dat er een grote behoefte bestaat aan een structuur die *a priori* de doelstellingen van de instellingen kan vastleggen, rekening houdend met de verschillende belangen.

Daarnaast stelt de overheid bijkomende voorwaarden om subsidies toe te kennen, zoals de kwaliteitseisen. Welzijns- en verzorgingsinstellingen moeten bijvoorbeeld, om erkend te worden en te blijven, een kwaliteitsbeleid ontwikkelen, een kwaliteitshandboek opstellen en een kwaliteitsplan opmaken.²⁴ Cliënten willen waar voor hun geld: inspraak, een bekwaam management, een snelle en efficiënte klachtenbehandeling, een sociaal verantwoorde bedrijfsvoering,...

²⁴ Decreet VI. Gem. 25 februari 1997 betreffende de integrale kwaliteitszorg in de verzorgingsvoorzieningen, B.S. 9 april 1997; Decreet VI. Gem. 29 april 1997 inzake de kwaliteitszorg in welzijnsvoorzieningen, B.S. 11 juni 1997, Err. B.S. 4 juli 1997; B. VAN BUGGENHOUT, «Vragen en antwoorden m.b.t. de kwaliteitszorg in de welzijns- en gezondheidszorg», in G. LOOSVELDT en B. VAN BUGGENHOUT (red.), *Cliëntgerichte perspectieven in de welzijnszorg*, Antwerpen, Maklu, 2000, 174-184.

Cliënten en werknemers worden steeds mondiger en veeleisender.

Social Governance kan helpen om concurrentievoordelen te creëren, zodat de *stakeholders* niet overlopen naar andere organisaties. Gezien het grote maatschappelijke belang en het grote middelenbeslag van de activiteiten van socialezekerheids-, welzijns- en gezondheidszorginstellingen, verdient het legitimeren van de doelstellingen bijzondere aandacht.

III. STAKEHOLDERS

A. Definitie

Met *stakeholders* in de sociale instellingen worden bedoeld al diegenen die een belang of een potentieel belang hebben in de goede werking, de beslissingsprocedure en de beleidsvorming van de instellingen van sociale zekerheid, het welzijnswerk en de gezondheidszorg. In het kader van *Social Governance* wordt van een input-output model overgestapt naar een *stakeholders*model. In het klassieke input-outputmodel transformeert de instelling de inputs van investeerders, leveranciers en medewerkers naar outputs voor de cliënt. Tegenover de bijdrage die elkeen levert, staat een marktconforme betaling. Wat de onderneming zelf is, blijft in het ongewisse, en hoe de hedendaagse organisatie eruit ziet, valt niet af te leiden uit dit model. Het *stakeholders*model daarentegen beklemtoont de waarde van elke *stakeholder*. Elke groep van belanghebbenden verdient waardering voor zijn eigen bijdrage tot de toegevoegde waarde. Dit model is een betere omschrijving van de werkelijkheid. Bovendien levert het een kader op waarin het management de opdracht krijgt de verschillende organisatiedoelinden van de deelgenoten met elkaar in overeenstemming te brengen en de motivatie van elk individu en van elke deelgroep als hefboom te zien om de totale prestatie te verhogen.²⁵

In het sociaal recht kan men spreken van een hele ruime waaier van *stakeholders*: de sociaal verzekerden, de hulpbehoevenden, de werknemers, het bestuur en het management en de overheid in de overheidsinstellingen van de sociale zekerheid en de uitbetalingsinstellingen; het personeel, de vrijwilligers, de overheid, de cliënten en hun familieleden, bestuur en management, leden, donors, leveranciers, inrichtende instanties, schuldeisers, collegae doktersspecialisten, de huisdokter, paramedici, de verzekeringsmaatschappij, het RIZIV, apothekers, winkels voor hulpmiddelen en omwonenden in de welzijns- en verzorgingssector.

Overheidsinstellingen hebben een complexe relatie met het publiek. In sommige gevallen kan deze worden beschreven als een relatie met de klant (vooral in het geval van rechtstreekse dienstverlening), in andere gevallen moet deze worden beschreven als een relatie met de burger (waar de overheidsadministratie betrokken is bij het bepalen en vastleggen van de context waarbinnen het economische en sociale leven zich afspeelt). Aangezien die twee gevallen niet altijd duidelijk te scheiden zijn, zal deze complexe relatie worden beschreven als de relatie tussen de overheid en de burger-klant. Burgers-klanten zijn naast de ontvangers of

²⁵ B. DE BAKKER, P. DEGADT en C. MAHLER, «Reflecties bij het Voorgestelde Governance-model», *Acta Hospitalia* 2000, nr. 2, 47-54.

begunstigden van de activiteit, producten of diensten van overheidsinstellingen, ook niet-gebruikers, de gemeenschap als geheel, individuen en organisaties. Binnen de welzijnsinstellingen wordt er gesproken van welzijnscliënten en binnen de instellingen van gezondheidszorg zijn de patiënten belangrijke *stakeholders*.

B. De afzonderlijke stakeholders en hun belangen

Er zijn verschillende *stakeholders* met elk een ander belang in de instellingen van de sociale zekerheid, het welzijnswerk en de gezondheidszorg. Leden vinden hun belang in hun persoonlijke betrokkenheid; donors en subsidiërende overheden zien belang in een efficiënte en verantwoorde aanwending van de door hen verstrekte middelen; werknemers en leveranciers wensen op een correcte wijze behandeld te worden en de burger-klant wil de doelstelling van de organisatie maximaal benutten. Het bestuur en management zouden de ideale combinatie van al de opgesomde belangen in zich moeten dragen.²⁶

De non-profitorganisaties richten zich niet op het verwezenlijken van winst, maar op het voldoen van de behoeften van *de cliënten en de patiënten*. Deze behoeften zijn enkel werkelijk te kennen door de cliënten en patiënten in de structuur van de beleidsvoering op te nemen. Deze *stakeholders* hebben daarenboven een direct belang bij het functioneren van de instelling en hebben vaak slechts een heel beperkte keuzevrijheid binnen de non-profitsector. Ten slotte is het in een democratische rechtstaat vanzelfsprekend dat iedere burger invloed kan uitoefenen op de politieke besluitvorming door de leden van de parlementaire organen te kiezen en als lid daarvan verkozen te worden. Democratie dient zich echter niet te beperken tot de relatie overheid – burger. Ook maatschappelijke instellingen hebben vaak een grote macht in onze maatschappij, zodat de democratie ook in deze instellingen haar ingang zou kunnen vinden. In een democratie moet iedereen kansen krijgen om op te komen voor de eigen persoon. Beleidsparticipatie in de welzijns- en gezondheidszorg is de mogelijkheid bij uitstek om deze *stakeholders* mee te laten spreken over beleidskwesties die een persoonsgebonden aangelegenheid vormen.²⁷ Indien men tot het besluit komt dat patiënten en welzijnscliënten recht hebben op medebeslissing of een andere participatievorm, moet een tweede vraag worden gesteld: hoe worden de patiënten en de welzijnscliënten het best vertegenwoordigd? Moeten er patiënten- en cliëntenverenigingen worden opgericht? Zijn bestaande organisaties zoals ziekenfondsen een voldoende inspraakkanaal? Moeten cliënten participatiemogelijkheden krijgen in alle aangelegenheden, ook in bijvoorbeeld medische aangelegenheden?

Het personeel heeft een direct belang in het bestuur van de instelling, zoals in het bepalen van het loon, in de werkwijze van de instelling en in het personeelsbeleid. De medebeslissingsmogelijkheid en de inbreng van mensen uit het veld zullen een positieve invloed op de werksfeer uitoefenen. Bovendien zijn de leden van het personeel degenen die ervaring hebben binnen de werkingssfeer van de instelling: zij hebben zowel op technisch als op persoonlijk vlak een grote deskundigheid. Ze komen dagelijks in contact met de sociaal

verzekerden, cliënten en patiënten en weten hierdoor waar de grootste behoeften van deze *stakeholders* en de tekortkomingen van de instelling gelegen zijn. Een specifieke plaats is toebedeeld aan *de arts* in het ziekenhuis. De artsen bepalen in onze aanbodgestuurde ziekenzorg in hoge mate mee het strategische en operationele beleid. De Belgische wetgever heeft de artsen een zeer bijzondere en relatief onafhankelijke plaats toebedeeld binnen de huidige organisatie. Ziekenhuisartsen maken gebruik van de infrastructuur en ontvangen een honorarium voor de geleverde prestaties, evenwel na afdracht voor gebruik van de ziekenhuisfaciliteiten. Hoewel hierbij een evenwicht wordt nagestreefd tussen de belangen van het beheer en de artsen, bevestigt de wet een gebrek aan integratie.²⁸ Dit gebrek kan de realisatie van *Good Governance* in ziekenhuizen bemoeilijken.

De vrijwilligers zijn vaak vertrouwenspersonen van cliënten en patiënten en kennen hierdoor de behoeften van deze groep. Zij moeten dus zeker ook als *stakeholders* worden beschouwd. Misschien is het opnemen in het bestuur van deze *stakeholders* wat verregaand en is een adviesmogelijkheid of de mogelijkheid vragen te stellen en informatie in te kijken hier passender.

Het is *de overheid* die voor een groot deel de non-profitinstellingen financiert. Van meet af aan heeft de Belgische wetgever er immers naar gestreefd om elke burger toegang te geven tot een kwalitatief hoogstaande dienstverlening tegen een voor de maatschappij aanvaardbare prijs. Ook al biedt de overheid deze dienst- en hulpvoorziening niet zelf aan, toch is ze verantwoordelijk indien deze dienst- en hulpverlening niet, niet behoorlijk of niet voldoende aangeboden wordt. In non-profitorganisaties zoals ziekenhuizen creëert de overheid via financieringsmechanismen en regelgeving tevens aanmoedigen en beperkingen die een invloed hebben op het instellingsgedrag. Is het dan niet nodig om deze financierende en eindverantwoordelijke *stakeholder* in het bestuur op te nemen? Men moet er wel rekening mee houden dat niet alleen de overheid als financier van de instellingen van de sociale sector moet worden beschouwd, maar geleidelijk aan ook de welzijnscliënt en de patiënt, die vaak hoge persoonlijke bijdragen betalen.²⁹

Het spreekt vanzelf dat er in het bestuur ook *managers* zetelen, die zich onafhankelijk van de verschillende belangengroepen moeten opstellen. Deze managers hebben een belangrijke deskundigheid op financieel-economisch en managementsgebied.³⁰ De voordelen van een team bestaande uit economisch-financieel deskundigen ligt in de homogeniteit en de deskundigheid van het bestuur. Maar een bestuur dat louter uit managers bestaat, ontbreekt de nodige legitimatie en kan leiden tot een zeer eenvormige

²⁸ C. VAN HULLE, K. EECKLOO, G. VAN HERCK en A. VLEUGELS, «Governance bij Belgische ziekenhuizen: analyse en optimalisering», in L. PEETERS, P. MATTHYSSENS, L. VERECK (eds.), *Vijftiënwintigste Vlaams Wetenschappelijk Economisch Congres*, Hasselt, Garant, 2002, 725-726..

²⁹ M. HIGNY, «Mechanismen voor de controle op kwaliteit van de geneeskundige verstrekkingen en middelen om tot een doeltreffender gebruik te komen», *Inf. R.I.Z.I.V.* 1993, 6; R. VAN OVERVELT, «Corporate Governance, deugdelijk bestuur. Een bijdrage voor het governance thema voor ziekenhuizen», *Hospitalia*, 2000, nr. 2, p. 75.

³⁰ P. VAN WERSCH, *Democratisering van het bestuur van non-profitinstellingen*, Nijmegen, Samson uitgeverij, 162-207.

²⁶ M. DENEFF, o.c., 33.

²⁷ H. BAERT en G. GEHRE, o.c., 122.

samenstelling. Het is dan ook erg belangrijk de verschillende *stakeholders* bij het bestuur van de instelling te betrekken, om zo de heterogeniteit van en de verschillende belangen in de samenleving te weerspiegelen.

C. Haalbaarheid

Alle *stakeholders* bij het bestuur betrekken lijkt een onmogelijke opdracht. In dat geval zouden ook de schuldeisers, de leveranciers, de andere instellingen die op een vergelijkbaar terrein werkzaam zijn en al de anderen die (toevallig) een belang bij de werking van de instelling hebben, bij het bestuur betrokken moeten worden. Een zodanig uitgebreid bestuur zou de besluitvorming volledig blokkeren. Misschien moet aan deze categorieën van *stakeholders* toch de mogelijkheid tot een zekere informatieverkrijging of vraagstelling worden geboden.

Managers roepen bezwaren in tegen het opnemen van de verschillende belanghebbenden in het bestuur: stakeholders met een direct belang kunnen onmogelijk op een objectieve wijze tot besluitvorming komen, het bestuur zal niet op een vlotte manier kunnen verlopen, er ontbreekt een deskundigheid en praktisch is een dergelijk bestuur heel moeilijk te verwezenlijken. Daarnaast is er vaak geen belangstelling van de sociaal verzekerde, cliënt of patiënt om deel te nemen aan het bestuur van de instelling. Bovendien ontbreekt de nodige organisatie om cliënten te groeperen en afgevaardigden aan te duiden. In de welzijnssector en de sector van de gezondheidszorg is het tenslotte zo dat de welzijnscliënt vaak niet in staat is mee te besturen door een gebrekkige sociale en administratieve kennis, een slechte gezondheid en de korte duur van de contacten met de instellingen in de welzijns- en verzorgingssector.

Om het *stakeholders*model op een haalbare wijze in de organisatie te implementeren, moet de vraag beantwoord kunnen worden waarom in een concrete beslissing het ene deelbelang zwaarder zou doorwegen dan het andere. P. Degadt stelt dat er een fundamentele norm nodig is dan de van de deelbelangen van de verschillende groepen van *stakeholders*. Deze fundamentele norm wordt weergegeven in de idee van het sociaal contract: door aan de organisatie te participeren hebben de deelnemers hun eigen belang ondergeschikt gemaakt aan de basiswaarden en belangen van de organisatie.³¹ Men moet echter opletten met deze voorgestelde oplossing dat de basiswaarden van de organisatie niet zodanig worden ingevuld dat bepaalde belangengroepen volledig buiten spel worden gezet. De structuur en de machtsverhouding in instellingen spelen een grote rol bij het bepalen van de belangen en het beleid van de instellingen. De werkelijke aanwezige machtsverhoudingen hangen af van de soort instelling.

IV. STRUCTUUR EN MACHTSVERHOUDINGEN

In België is het bestuur van de sociale zekerheid toevertrouwd aan een aantal openbare instellingen, met eigen rechtspersoonlijkheid, met een vorm van zelfbeheer, onder staatstoezicht. Daarnaast spelen privé-organisaties een bemiddelende rol tussen de overheidsinstellingen en de verzekerden. In de welzijnszorg vindt men naast talrijke private

instellingen met een non-profit-statuuut ook een aantal openbare dienstverstrekkers.

A. Overheidsinstellingen van de sociale zekerheid

Het bestuur van de socialezekerheidsinstellingen, zoals de RSZ, de RVA, het RIZIV, het FAO, het FBZ, de RVP, de RJV, de RKW en de RVA is in handen van de vakbonden en de werkgeversorganisaties. Het was oorspronkelijk de bedoeling dat de vertegenwoordigers door sociale verkiezingen verkozen zouden worden, maar bij gebreke aan interesse bij de bevolking, werden de vertegenwoordigers aangeduid door de meest representatieve vakbonden en werkgeversverenigingen.

De representativiteit van de vakbonden en de werkgeversorganisaties is vandaag beperkt in deze context. De paritaire beheersstructuur heeft nog maar een gering democratisch gehalte: als er sprake is van behartiging van belangen in de beheerscomités van de sociale zekerheid, dan wordt dit niet altijd zo ervaren door de achterban.³² Slechts weinig sociaal verzekerden hebben nog het gevoel dat hun belangen worden behartigd in de beheerscomités van de sociale zekerheid. Dit valt af te leiden uit de afzonderlijke organisaties die ontstaan om de belangenbehartiging te verdedigen. Daarnaast is de betekenis van het paritair beheer zelf in de loop van de jaren enorm afgezwakt: van echte beheersorganen zijn zij geworden tot uitvoeringsorganen. De werkelijke beheerstaken zijn overgenomen door de regering en het parlement. De financiering van de sociale zekerheid door de overheid is immers een doorslaggevend element geworden in het behoud van de verzekerde bescherming. Het is duidelijk dat hier iets ondernomen moet worden: volgens J. Van Langendonck moet ofwel worden teruggegaan naar het zelfbestuur van de bijdragen en uitkeringen ofwel het hele systeem volledig onder het staatsgezag worden gebracht.³³ Het paritair beheer van deze organisaties zal getoetst moeten worden aan de principes van *Social Governance*.

Naast de voorzitter en de vertegenwoordigers van de werkgevers- en werknemersorganisaties, zetelen in het beheerscomité met raadgevende stem een regeringscommissaris en de administrateur-generaal van de rijkdienst en zijn adjunct. Het dagelijks bestuur gebeurt door de administrateur-generaal. Verschillende instellingen beschikken daarnaast over gespecialiseerde comités die ook paritair worden samengesteld. In beleidsgebieden waarin de vertegenwoordigende organisaties een belangrijke rol spelen, zal de overheid deze organisaties raadplegen. Dit kan zowel in de vorm van informeel als formeel en zowel in de vorm van incidenteel als structureel overleg gebeuren. Volstaat de

³² Oorspronkelijk waren werknemers verplicht zich aan te sluiten bij kassen die ze zelf beheerden. De verkozen beheerders beslisten zelf over de te betalen bijdragen en uitkeringen. Dit zelfbestuur is geleidelijk aan verdwenen. Beheerders worden aangeduid door representatieve organisaties van werkgevers en werknemers en hun beslissingsmacht is quasi nihil (J. VAN LANGENDONCK, *De onzekere sociale zekerheid*, Leuven, Davidsfonds, 1981, 43-44).

³³ J. VAN LANGENDONCK, *o.c.*, 44; J. VAN LANGENDONCK, «De ontstaansgeschiedenis van het Handvest van de Sociaal Verzekerde», in J. PUT (red.), *Het Handvest van de Sociaal Verzekerde en Bestuurlijke Vernieuwing in de Sociale Zekerheid*, Brugge, die Keure, 1999, 3-5.

³¹ B. DE BAKKER, P. DEGADT en C. MAHLER, *l.c.*, 54.

paritaire samenstelling nog als vertegenwoordiging van de belanghebbenden?

De samenstelling van het RIZIV gaat een stap verder in de richting van *Social Governance*: het wordt bestuurd door het algemeen beheerscomité, dat bestaat uit vertegenwoordigers van werknemers, werkgevers, zelfstandigen en vertegenwoordigers van de ziekenfondsen. Het RIZIV is onderverdeeld in zes gespecialiseerde diensten³⁴ waaronder de dienst voor geneeskundige verzorging, die onder andere de beleidslijnen inzake geneeskundige verzorging bepaalt. Deze gespecialiseerde dienst wordt bestuurd door een algemene raad, die voor drie vierde uit vertegenwoordigers van de werknemers, de werkgevers, de zelfstandigen en de regering en voor een vierde uit de vertegenwoordigers van de verzekeringsinstellingen bestaat. De vertegenwoordigers van de zorgverleners hebben enkel een adviserende stem. Teneinde rekening te houden met de specifieke kennis van de zorgverleners, staat een comité voor geneeskundige verzorging in voor de taken die nauw zijn verbonden met de zorgverleners en de geneeskundige verstrekkingen.³⁵ Het comité van de dienst voor geneeskundige controle zorgt voor de geneeskundige controle op de prestaties van de geneeskundige verzorging en de uitkeringsverzekering. Het is samengesteld uit vertegenwoordigers van de verzekeringsinstellingen en vertegenwoordigers van de representatieve organisaties van de verschillende zorgverleners (geneesheren, tandheelkundigen, apothekers, verplegingsinrichtingen, verpleegkundigen, enz). Het is duidelijk dat er al verschillende belanghebbenden in de organisatie van het RIZIV worden betrokken, waarbij via de verschillende structuren voortdurend overleg wordt gepleegd teneinde tot compromissen te komen over een beleid waarin de beschikbare middelen zo goed mogelijk worden gebruikt en waarbij de kwaliteit en de toegankelijkheid van de verzorging als fundamentele waarden worden gesteld. Maar volstaat dit? Moeten de zorgverstrekkers niet mee kunnen beslissen over het beleid dat wordt gevoerd binnen de dienst geneeskundige verzorging? Wordt er voldoende rekening gehouden met de belangen van de patiënt? Zijn de ziekenfondsen representatief voor de patiënten? Is het principe van paritair beheer nog wel een element van deugdelijk beheer, wetende dat het RIZIV in ruime mate tot allerlei bevolkingsgroepen is uitgebreid, ver buiten de kring van de werknemers?

De RVA heeft eigen doelstellingen en oefent specifieke taken uit, maar is toch aangewezen op de samenwerking met andere instellingen. Deze instellingen zijn de PWA's, de gemeenten, de O.C.M.W.'s, de werkgevers, de werknemers, de gewestinstellingen en de uitbetalingsinstellingen. Afgezien van de werknemersorganisaties die ook de belangen van de werklozen behartigen, bestaat er geen representatieve organisatie die de belangen van de werklozen en arbeidsongeschikten verdedigt en zetelt in de organen van de RVA. Gelet op de eisen van *Social Governance* is dit nochtans noodzakelijk, aangezien de groep van de werklozen een van

de belangrijkste *stakeholders* is in de RVA. Het zou een goed idee kunnen zijn om de uitkeringsgerechtigden te verenigen, aangezien de kloof tussen actieven en niet-actieven steeds groter wordt. Maar opnieuw zullen nieuwe vragen beantwoord moeten worden. Wie moet er in de werklozenorganisaties zetelen: enkel de werklozen of ook mensen van bijvoorbeeld de plaatselijke O.C.M.W.'s? Wat de werklozen betreft, moeten enkel de langdurig werklozen of ook diegenen die slechts voor een korte periode met werkloosheid te maken krijgen, in de organisaties zetelen? Bij een onderzoek naar deugdelijk bestuur zal ook worden gekeken naar de verhouding tussen de overheidsinstelling en de private uitbetalingsinstellingen. Om van een deugdelijk bestuur te kunnen spreken, zullen deze verschillende instellingen hun beleid op elkaar moeten afstemmen en een structuur moeten uitwerken van overleg, informatiedoorstroming, advies, motivering, enz. De uitbetalingsinstellingen voor de werkloosheidsverzekering krijgen van de RVA een vergoeding voor hun administratiekosten, zodat zij voortdurend met elkaar in contact moeten treden en deugdelijk bestuur noodzakelijk is. Dergelijke vragen kunnen en moeten ook met betrekking tot de andere socialezekerheidsparastatalen gesteld worden.

In de meeste sectoren is het rechtsreeks contact met het publiek overgelaten aan specifieke uitbetalingsinstellingen. Dit zijn doorgaans privé-instellingen (ziekenfondsen, kinderbijslagfondsen en vakbonden), maar er is steeds minstens een openbare instelling aanwezig, de Hulpkas. In het kader van *Social Governance* wordt vooral gelet op de omgang van de uitbetalingsinstellingen met de sociaal verzekerden. Wordt de sociaal verzekerde benaderd op een wijze die overeenstemt met de eisen gesteld in het handvest? Wordt de informatie tijdig, duidelijk en correct ter kennis gebracht van de sociaal verzekerde? Is er voldoende inspraak van alle belanghebbenden?

Het cliëntenbelang is terug te vinden in de gevraagde en verkregen voordelen van de sociale zekerheid in de vorm van prestaties: uitkeringen, vergoedingen, verstrekkingen en overige dienst- of hulpverleningen. Deze prestaties zijn in de eerste plaats wettelijk geregeld: de verschillende socialezekerheidsinstellingen moeten op een verzoek bepaalde rechten toekennen indien de cliënt in een bepaalde omstandigheid verkeert en aan bepaalde voorwaarden voldoet. De hoogte van de prestatie in de verschillende situaties is uitvoerig geregeld. Maar ook bij deze uitvoerige regelingen zijn het de instellingen van de sociale zekerheid en de uitbetalingsinstellingen die ervoor moeten zorgen dat de cliënten ontvangen waarop ze recht hebben. Er zal in elk concreet geval over voldoende informatie betreffende de situatie van de cliënt beschikt moeten worden om de situatie te definiëren en de regeling te interpreteren. Het hangt dus in elk geval van de kwaliteit van de uitvoering af of een cliënt datgene ontvangt waarop hij recht heeft en of hij dit tijdig en op de juiste wijze ontvangt.³⁶

B. De welzijns- en gezondheidszorginstellingen

Publiekrechtelijke non-profitorganisaties zijn onder meer terug te vinden in de vorm van O.C.M.W.'s. Deze worden

³⁴ De dienst voor geneeskundige verzorging, de dienst voor uitkeringen, de dienst voor geneeskundige controle, de dienst voor administratieve controle, de cel mijnwerkers en de algemene diensten.

³⁵ Het is samengesteld uit een gelijk aantal vertegenwoordigers van verzekeringsinstellingen en van zorgverleners. Vertegenwoordigers van de sociale partners hebben zitting met adviserende stem.

³⁶ A. DEN BROEDER, *Bestuurbaarheid van de sociale zekerheid*, Deventer, Kluwer, 1986, 135.

beheerd door een raad voor maatschappelijk welzijn en een beheerscomité waarin lokale politici zetelen, die worden aangeduid door de gemeenteraad. De wens om politiek en dienstverlening te scheiden komt steeds nadrukkelijker op de voorgrond. Hoe moet in de toekomst de samenstelling en de rol van de beheersinstellingen eruit zien?³⁷

De rechtspersonenwetgeving is in de private non-profitsector erg belangrijk, aangezien de keuze voor een bepaalde rechtspersoon het juridisch kader bepaalt waarbinnen de organisatie functioneert. De rechtspersoon bepaalt de verhouding tussen de verschillende actoren die betrokken zijn bij de instelling. De keuze voor bijvoorbeeld een V.Z.W. als rechtspersoon houdt in dat de winst van de vennootschap niet onder de leden verdeeld mag worden. Men kan dit beschouwen als een soort controle die wordt uitgeoefend op het bestuur.³⁸ De V.Z.W. kan van oordeel zijn dat het ongewenst is dat alle leden daadwerkelijk worden betrokken bij het beleid, bijvoorbeeld wegens de kans op blokkering van het bestuur. Een oplossing bestaat in de opsplitsing tussen werkende en niet-werkende leden. Niet-werkende leden worden wel bij de feitelijke werking van de vereniging betrokken, maar op het formeel juridisch niveau moet met hen zo goed als geen rekening gehouden worden. Daarnaast bestaat de techniek van het gedifferentieerd stemrecht, waardoor de leden niet altijd en/of niet voor alle aangelegenheden een gelijk stemrecht hebben, zodat de werkelijke machtsverhouding binnen de V.Z.W. weerspiegeld wordt.³⁹ Een gepaste combinatie kan nodig zijn om een deugdelijk en efficiënt bestuur te verkrijgen.

In de gezondheidszorg voorziet de gecoördineerde ziekenhuiswet van 1987⁴⁰ in een kader voor de structurering van en het toezicht op het ziekenhuisbeheer. De beheerder is belast met de uitbating van het ziekenhuis. De algemene en uiteindelijke verantwoordelijkheid voor de ziekenhuisactiviteit berust op het vlak van de organisatie en de werking alsook op het financiële vlak bij de beheerder. De directeur is rechtstreeks en uitsluitend verantwoordelijk tegenover de beheerder.⁴¹ In elk ziekenhuis moet een medisch departement worden gecreëerd en moet een hoofdgeneesheer door de beheerder worden aangeduid. De wet voorziet ook in de oprichting van een medische raad waarvan de leden door de artsen worden verkozen en die verantwoording aflegt tegenover de algemene vergadering van artsen. De medische raad heeft een adviesbevoegdheid naar het beheer toe en speelt een belangrijke rol in de belangenvertegenwoordiging van de geneesheren. Er wordt *de facto* controle op het beheer uitgeoefend. Het is duidelijk dat de wetgever een zeker evenwicht heeft willen creëren tussen de artsen en het be-

heer. Maar er blijft een dualiteit bestaan, aangezien de huidige wetgeving toestaat dat artsen inzake beleidsverantwoordelijkheid aan de zijlijn blijven staan. Tegelijkertijd worden artsen in de meeste ziekenhuizen nog altijd niet, of maar beperkt, financieel vergoed voor hun inspanningen inzake deelname aan het management. Naast het direct financieel verlies kan deelname ook tot indirect inkomensverlies leiden door het fenomeen van de doorverwijzing van patiënten. Daarenboven is de verpleegdagprijs die aan ziekenhuizen wordt betaald, vaak niet voldoende om de kosten te dekken, zodat de artsen moeten bijpassen. Het systeem kan dus aanleiding geven tot discussie tussen management en geneesheren over afdrachten van honoraria.⁴²

V. UITGANGSPUNTEN IN HET RAAM VAN SOCIAL GOVERNANCE

A. Good Governance elementen in de vennootschapswetgeving

De rechtspersonenwetgeving is erg belangrijk in de private non-profit-sector, aangezien de keuze voor een bepaalde rechtspersoon het kader bepaalt waarbinnen de organisatie functioneert. In onze vennootschapswetgeving bevatten art. 523 en 524 W.Venn. bepaalde *Good Governance*-elementen. Art. 523 W.Venn. bepaalt dat, indien een bestuurder bij een bepaalde beslissing een belang heeft dat tegenstrijdig is met het vennootschapsbelang, de bestuurder dit moet meedelen aan de raad van bestuur voor de raad een besluit neemt. Deze verklaring dient te worden opgenomen in de notulen. Art. 524 W.Venn. wil de bevoordeling van een dominerende aandeelhouder tegenover de andere aandeelhouders vermijden: de beslissingen of verrichtingen van de raad van bestuur tot toekenning van een rechtstreeks of onrechtstreeks vermogensvoordeel aan de referentieaandeelhouders, moeten het voorwerp uitmaken van een informatieve procedure. Het doelgebonden karakter van de bevoegdheden van de bestuurders en de loyaliteitsplicht die op hen rust zijn ook (vennootschapsrechtelijke) *Good Governance*-elementen. Ze brengen mee dat de bestuurders steeds dienen te handelen in het belang van de vennootschap. Ook de goede trouw en de *fiduciary duties* kunnen in dit verband worden vermeld.

B. De algemene beginselen van behoorlijk bestuur

In de overheidsinstellingen dienen de in het administratief recht geldende algemene beginselen van behoorlijk bestuur (hierna: ABBB) als verschijningsvormen van *Social Governance* vermeld te worden. Bij het vervullen van hun taken zijn de sociale instellingen niet enkel gebonden aan de wettelijke regelen, maar ook aan deze ABBB. De publieke beleids- en uitvoeringsorganen van het sociaal beleid, zoals de RSZ, RSVZ, RVA, RVP, RIZIV, RKW, FBZ, FAO, O.C.M.W.'s en de hulpkassen zijn in elk geval onderworpen aan deze ABBB. Sommige private uitvoeringsorganen, zoals de ziekenfondsen, de uitbetalingsinstellingen van de vakorganisaties, de kinderbijslagfondsen,... worden, ondanks hun private verschijningsvorm, beschouwd als administratieve overheden.⁴³ Aangezien deze private instellingen een

³⁷ C. VAN HULLE, K. EECKLOO, G. VAN HERCK en A. VLEUGELS, o.c.

³⁸ Dit garandeert natuurlijk niet dat managers zichzelf geen enorme lonen of premies toekennen ten koste van het nagestreefte doel (M. DENEFF o.c., 31).

³⁹ F. DEWALLENS, «Een aangepaste beleidsstructuur voor moderne V.Z.W.'s, 10 instrumenten voor een flexibel V.Z.W.-beleid», *Social Profit jaarboek 1998*, Antwerpen, Standaard Uitgeverij, 1998, 41-46.

⁴⁰ Wet op ziekenhuizen, gecoördineerd op 7 augustus 1987, *B.S.* 7 oktober 1987.

⁴¹ Art. 11 en 12 van de Wet op de ziekenhuizen, gecoördineerd op 7 augustus 1987.

⁴² C. VAN HULLE, K. EECKLOO, G. VAN HERCK en A. VLEUGELS, o.c.

deel van de macht hebben gekregen, moeten zij ook de ABBB nakomen. Deze beginselen zijn onder andere het zorgvuldigheidsbeginsel, het rechtszekerheidsbeginsel, de plicht tot onpartijdigheid, de redelijke termijn, het verbod van retroactieve beslissing en het recht gehoord te worden. De onafhankelijke rechter zal de beslissingen van deze sociale instellingen dus niet slechts moeten toetsen op hun wettigheid, maar ook op hun rechtmatigheid.

C. Het Handvest van de Sociaal Verzekerde

Sinds 1 januari 1997 is de wet op het handvest van de sociaal verzekerde⁴⁴ van toepassing. Enerzijds gaat het hier niet echt om iets nieuws: de administratiefrechtelijke algemene beginselen van behoorlijk bestuur worden in het handvest opnieuw opgenomen, zij het nu toegespitst op de sociaal verzekerde. De invoering van het handvest kadert in een beweging die reeds te zien was in vroegere wetteksten, namelijk in de beweging naar de verbetering van de klant-vriendelijkheid van de publieke administratie.⁴⁵

Anderzijds geeft het handvest een nieuwe impuls aan de administratie om deze algemene beginselen in de sociale zekerheid na te leven en zo de sociaal verzekerde een onbelemmerde toegang te bieden tot een kwaliteitsvolle, vriendelijke, dynamische en efficiënte dienstverlening. Daartoe worden vijf fundamentele verplichtingen opgelegd aan de socialezekerheidsinstellingen: (1) het geven van nuttige informatie, (2) het geven van raad, (3) het verzekeren dat de bevoegde instelling wordt aangesproken, (4) het gebruik van begrijpelijke taal en (5) het motiveren van beslissingen. Daarnaast lokt het handvest een kleine revolutie uit door de burger socialezekerheidsrechten te geven. Het handvest vertrekt van de filosofie dat de burger als recht-hebbende op socialezekerheidsprestaties een onbelemmerde toegang moet kunnen hebben tot de instanties die deze prestaties toekennen.⁴⁶

J. Van Langendonck spreekt over het einde van de mutualistische fase en het begin van de administratieve fase. In de mutualistische fase volgden de verhoudingen tussen de sociaal verzekerden en de instellingen van sociale zekerheid de aanwezige verhoudingen tussen de mutualiteiten en hun leden. De bescherming van de belangen van de sociaal verzekerden werd gewaarborgd door de interne organisatie van deze instellingen. Het bestuur werd gekozen door leden, met het uitdrukkelijk mandaat om de belangen van die leden te vertegenwoordigen. De keuze tussen verschillende mutuali-

teiten zorgde ervoor dat de belangenvertegenwoordiging ernstig werd genomen: als leden niet tevreden waren, konden ze altijd naar een andere mutualiteit gaan. Nu is de verhouding tussen de sociaal verzekerden en de instellingen van sociale zekerheid een verhouding geworden tussen rechtzoekenden en openbare instellingen. Het is deze verhouding die wordt beheerd door het handvest van de sociaal verzekerde.⁴⁷

D. De Kruispuntbank en E-government

In dezelfde context kadert de vereenvoudiging voortvloeiend uit de oprichting van de Kruispuntbank van de sociale zekerheid. De Kruispuntbank werd opgericht bij de wet van 15 januari 1990. Bij haar oprichting nam de Kruispuntbank de uitdaging aan om een ingrijpende administratieve vereenvoudiging van de sociale zekerheid te realiseren, zonder daarbij afbreuk te doen aan de rijke diversiteit. Ongeveer tweeduizend instellingen zijn rechtstreeks of onrechtstreeks betrokken bij het administratief beheer van het Belgische socialezekerheidsstelsel. Elke sociaal verzekerde heeft dossiers bij verscheidene socialezekerheidsinstellingen. Nog niet eens zo lang geleden werden door elk van deze instellingen gegevens ingezameld, bijgewerkt en verwerkt. Deze gegevens vertoonden vaak onderlinge raakvlakken of waren zelfs identiek. De identificatiegegevens van een persoon, zoals de gezinssamenstelling, het adres, het loon, de arbeidstijd zijn gegevens waarover elke instelling moet beschikken om de sociale uitkeringen te berekenen. De noodzaak om deze gegevens meermaals op te vragen bij de sociaal verzekerden en/of hun werkgevers werd dan ook in twijfel getrokken. De mogelijkheid om gegevens slechts één keer in te zamelen, bij een centrale socialezekerheidsinstelling, die ze dan ter beschikking zou stellen van de andere instellingen, zorgt ervoor dat de informatieverwerking nu op een veel efficiëntere wijze plaatsvindt. Het telematicanetwerk tussen de verschillende socialezekerheidsinstellingen is een eerste stap in dit moderniseringsproces. Aan elke sociaal verzekerde wordt een identificatienummer van de sociale zekerheid (INSZ) toegekend, aan de hand waarvan de socialezekerheidsinstellingen de sociaal verzekerde steeds kan identificeren. Het telematicanetwerk, de elektronische uitwisseling van berichten, de sociale identiteitskaart, de multifunctionele aangifte en de onmiddellijke aangifte van tewerkstelling zijn enkele voorbeelden van e-government die de vooropgestelde vereenvoudiging in praktijk brengen.⁴⁸

E. Initiatieven in de welzijns- en verzorgingssector

Vanaf de jaren '80 wordt de bezorgdheid om kwaliteit te waarborgen, in de gezondheids- en welzijnssector groter en worden hieromtrent formele initiatieven genomen. De motivatie om aan kwaliteitszorg te doen, vinden de instellingen in de vraag van de patiënten en welzijnscliënten, in de toenemende milieuzorg, in de behoefte aan een verbetering van het imago, in de behoefte aan efficiëntie- en controleverbetering, in de mobilisatie van het personeel rond een ge-

⁴³ A. VAN LOOVEREN, «Algemene beginselen van behoorlijk bestuur in de sociale zekerheid (uitgezonderd de motiveringsplicht)», in R. JANVIER, A. VAN LOOVEREN, A. VAN REGENMORTEL en V. VERVLIT (red.), *Actuele problemen van het sociale zekerheidsrecht*, Brugge, die Keure, 1999, 245- 265.

⁴⁴ B.S. 6 september 1997.

⁴⁵ Bijvoorbeeld: wet 15 januari 1990 houdende de oprichting en organisatie van een Kruispuntbank van de sociale zekerheid, B.S. 22 februari 1990; wet 29 juli 1991 betreffende de uitdrukkelijke motivering van de bestuurshandelingen, B.S. 19 september 1991; wet 8 december 1992 tot bescherming van de persoonlijke levenssfeer ten opzichte van de verwerking van persoonsgegevens, B.S. 18 maart 1993.

⁴⁶ X., «Het handvest van de sociaal verzekerde: komaf maken met een oubollige dienstverlening», *De Gem.* 1997, 764; A. VAN LOOVEREN, o.c., 245- 265.

⁴⁷ J. VAN LANGENDONCK, l.c., *Het Handvest van de Sociaal Verzekerde en Bestuurlijke vernieuwing in de sociale zekerheid*, Brugge, die Keure, 1999, 3- 5.

⁴⁸ http://www.ksz-bcss.fgov.be/Mission1_nl.html.

meenschappelijk project, in de verbetering van de diensten, in financiële redenen en in de minimale vereisten opgenomen in de wetgeving.⁴⁹ De kwaliteitsdecreten van 1997⁵⁰ beogen de belangenverdediging van de welzijnscliënten en de patiënten. Elke cliënt of patiënt moet van een erkende welzijnsinstelling een doeltreffende, doelmatige, continue en maatschappelijk aanvaarde hulpverlening krijgen.

Ook de patiëntenrechten, zoals het recht op informatie, het recht op inspraak en participatie, het recht op privacy en het recht op klagen dienen het *Social Governance*-concept. Er bestaat echter geen rechtszekerheid over de juiste inhoud en afdwingbaarheid van deze patiëntenrechten. Deze rechten zijn ontstaan en geëvolueerd in de rechtspraak. Een wettelijke basis voor deze rechten zou zowel voor de patiënt, de arts als het ziekenhuis een grotere rechtszekerheid realiseren.

In de decreten inzake bijzondere jeugdzorg wordt gestipuleerd dat de jongere en zijn ouders inspraakmogelijkheid krijgen in de hulpverlening aan de jongere. De jongere boven de veertien jaar moet zelf akkoord gaan met de aangeboden hulp die de persoonlijke vrijheid raakt. Aan jongeren beneden de veertien jaar moet in dergelijke gevallen de mening worden gevraagd.

Wat betreft de diensten voor het zelfstandig wonen van gehandicapte personen, wordt gesteld dat de raad van bestuur van de dienst (indien het een V.Z.W. is), minstens voor de helft moet bestaan uit gehandicapte personen. Indien de dienst is opgericht door een openbaar bestuur, moet daaraan een gehandicaptenraad verbonden zijn. Daarnaast is in het decreet op het Vlaams Fonds voor de sociale integratie van personen met een handicap eveneens de inbreng van de gebruikers ingeschreven. De inspraak in de voorziening door de personen met een handicap of hun wettelijke vertegenwoordigers is namelijk een van de erkenningsvoorwaarden.⁵¹ In de residentiële bejaardenzorg bestaan er bewonersraden die de belangen van deze welzijncliënten behartigen. De bewonersraden zijn sinds 1993 opgenomen in de vereiste erkenningsnormen van een rust- of verzorgingstehuis.⁵² Eenmaal per trimester vergadert een bewonersraad die is samengesteld uit de bewoners of hun familieleden. Een lijst van de leden wordt goed zichtbaar uitgehangen. De raad brengt advies uit over de algemene werking van het verzorgingstehuis en maakt hiervan een verslag op dat wordt bezorgd aan de verantwoordelijke voor het dagelijks bestuur. De bewoners of familieleden kunnen suggesties, bemerkingen of klachten neerschrijven in een daartoe bestemd register. Er wordt meegedeeld welk gevolg hieraan wordt gegeven. De nieuwe bewoner wordt bij de opname in het verzorgingstehuis geïnformeerd over het bestaan van

deze bewonersraad. Het nut van deze bewonersraden ligt vooral in de uitwisseling van informatie tussen de directie en de bewoners.

F. Ziekenhuisgovernance

Naast de regelgeving voor verzorgingsinstellingen in het algemeen, dient specifieke aandacht te worden besteed aan ziekenhuizen. De gecoördineerde ziekenhuiswet voorziet in een medische raad, die de artsen de mogelijkheid biedt om hun belangen te verdedigen, zonder de artsen daadwerkelijk in het beleid en in de verantwoordelijkheid voor het gevoerde beleid te betrekken. De medische raad bestaat uit leden die door de artsen worden verkozen en heeft een adviesbevoegdheid en *de facto* een controlebevoegdheid. Met betrekking tot bepaalde aangelegenheden van het ziekenhuisbeheer die de artsen individueel of als groep betreffen, heeft de raad een vetorecht. Via permanente opleiding en nascholing dient in de behoorlijke kwaliteit van de beroepsbeoefenaar te worden voorzien. Niet alleen voor de arts, maar voor al het medisch en paramedisch personeel bestaan bijzondere eisen inzake bekwaamheid.

De voorzitter van de Nederlandse Commissie inzake *Health Care Governance*, die in 1999 aanbevelingen formuleerde, stelt dat het «zowel vanuit de optiek van de zorgaanbieders als van de overheid, gewenst is dat de sector tot een vorm van zelfregulering komt op het gebied van bestuur, toezicht en verantwoording, en gekenmerkt moet zijn door openheid, inzicht en beïnvloeding van de *stakeholders*. *Health Care Governance* is een stelsel van spelregels en omgangsvormen voor goed bestuur van en goed toezicht op zorgorganisaties, en van adequate verantwoording aan en beïnvloeding door belanghebbenden van de wijze waarop de zorgorganisatie haar doeleinden realiseert en een kwalitatief verantwoorde en doelmatige zorg levert».⁵³ Het Nederlandse recht kent in de zorgsector al een heel belangrijke mate van medezeggenschap van de cliënt. De Nederlandse Wet medezeggenschap cliënten zorginstellingen, ingevoerd in 1996, schept een institutioneel kader waarbinnen de medezeggenschap van de cliënten in het bestuur van de instelling kan plaatsvinden. De wet verplicht de oprichting van cliëntenraden, die worden geacht de gemeenschappelijke belangen van de cliënten te kennen en te behartigen. Deze cliëntenraden hebben het recht om (soms zelfs bindend) advies te geven, invloed uit te oefenen op de samenstelling van de raad van bestuur en inzage te hebben in de documenten van de instelling.⁵⁴ Het valt op dat medebeslissing niet mogelijk is in gevallen waarin medische beslissingen dienen te worden genomen.

Een Leuvens *Hospital Governance*-model werd voorgesteld door Vleugels, Van Hulle, Van Herck (professoren aan de Katholieke Universiteit Leuven) en Eeckloo (assistent aan de Katholieke Universiteit Leuven). Dit model steunt op de logica dat een betere explicitering van de maatschappelijke visie en hiermee consistent operationele doelstellingen mogelijk zijn aan de hand van een beheersovereenkomst waar de algemene vergadering, de raad van beheer, het management en de artsen zich achter kunnen

⁴⁹ F. DE ROY, «Kwaliteitszorg in ziekenhuizen», *Social Profit jaarboek* 1998, Antwerpen, Standaard uitgeverij, 1998, 168-170.

⁵⁰ Decreet VI. Gem. 25 februari 1997 betreffende de integrale kwaliteitszorg in de verzorgingsvoorzieningen, *B.S.* 9 april 1997; Decreet VI. Gem. 29 april 1997 inzake de kwaliteitszorg in welzijnsvoorzieningen, *B.S.* 11 juni 1997, *Err. B.S.* 4 juli 1997.

⁵¹ F. LAMMERTYN, *De welzijnszorg in de Vlaamse gemeenschap voorzieningen en overheidsbeleid*, Brussel, Kluwer, 1990, 520-521.

⁵² K.B. 12 oktober 1993 tot wijziging van het Koninklijk Besluit van 2 december 1982 houdende vaststelling van de normen voor de bijzondere erkenning van rust- en verzorgingstehuizen, *B.S.* 19 oktober 1993.

⁵³ <http://www.healthcaregovernance.nl/>

⁵⁴ P. GRAAT, *Maatschappelijk bestuur*, Utrecht, W.E.J. Tjeenk Willink, 1998, 395-397.

scharen. Een beheersovereenkomst heeft als groot voordeel dat het ijkpunten creëert voor het toezicht, de gemaakte maatschappelijke afwegingen verduidelijkt, de transparantie verhoogt, een project definieert waaraan een heel aantal *stakeholders* samenwerkt en een strategisch beleidsplan omvat. Dit beleidsplan expliciteert alle belangrijke beleidspunten, zoals de investeringspolitiek en de financiële implicaties. Voor de stichters van het ziekenhuis, de congregaties, de OCMW-leden, de patiëntenvertegenwoordigers, de belanghebbenden in de lokale gemeenschap,... is een plaats in de Algemene Vergadering aangewezen. Op die manier zorgt de Algemene Vergadering voor de maatschappelijke verankering van het ziekenhuis en het ziekenhuisbeleid. De raad van beheer wordt een objectieve raadsman en een professioneel toezichtsorgaan dat toezicht uitoefent op de naleving van de beheersovereenkomst. De executieve is het orgaan waarbinnen beslissingen van dagelijks bestuur worden genomen. Dit orgaan bestaat uit leden van het management en leden aangeduid door de medische raad. Een aantal artsen zetelt, samen met de hoofdgeneesheer in de executieve en draagt zo zelf verantwoordelijkheid voor het beleid.⁵⁵ Dit model legt de nadruk op de inspraak en de medeverantwoordelijkheid van de artsen in het bestuur, maar bevat weinig of geen inspraakmogelijkheden voor ander medisch personeel. De manier waarop de algemene vergadering moet worden samengesteld, komt ook niet aan bod. Dit zal in de praktijk echter grote moeilijkheden opleveren.

G. Initiatieven op Europees vlak

In 1989 werd het *Europees Sociaal Handvest* goedgekeurd, als waarborg voor bepaalde fundamentele minimumrechten op het gebied van sociale zekerheid en arbeidsverhoudingen. Op vlak van de sociale zekerheid is dit handvest van weinig betekenis gezien de heel erg matige verdragstekst, de nietszeggende bepalingen en het feit dat de meeste normen beneden de normen blijven die zijn aanvaard in de verdragen door de ILO en de Europese Code van de Sociale Zekerheid van de Raad van Europa. Bovendien heeft het Europees Handvest slechts de waarde van een plechtige verklaring, niet van een rechtstreeks bindende regel.⁵⁶

Op 12 november 1998 werd te Wenen een *Verklaring van algemene principes betreffende de kwaliteit der diensten die aan de burgers worden verleend* aangenomen tijdens de informele vergadering van de ministers van Ambtenarenzaken van de lidstaten van de Europese Unie. Het gaat om acht principes die elementen van transparantie, overleg met de burgers, informatie, verantwoording, controle, toegankelijkheid, luisterbereidheid, klachtenprocedures, samenwerking en passende opleiding bevatten.

⁵⁵ C. VAN HULLE, K. EECKLOO, G. VAN HERCK en A. VLEUGELS, o.c.; C. VAN HULLE, K. EECKLOO, G. VAN HERCK en A. VLEUGELS, «Voorstel van Governancemodel voor ziekenhuizen», *Acta Hospitalia* 2000, nr. 2, 7-25; R. VAN OVERVELT, «Corporate Governance, deugdelijk bestuur, een bijdrage over het governance thema voor ziekenhuizen», *Hospitalia* 2000, nr. 2, p. 75-76, en X., «Corporate governance in ziekenhuizen», *Gezondheidszorg, beleid en organisatie* 2000, nr. 1, 1-3.

⁵⁶ H. DELEECK, *7 lessen over sociale zekerheid*, Leuven, Acco, 1991, 120-122.

De sociale instellingen in Europa moeten kwalitatief sterker worden om een blijvende positie te behouden in de mondiale markt met steeds toenemende mondiale concurrentie. Het *European Foundation For Quality Management* (hierna: EFQM) biedt een uniek schema waaraan elke organisatie haar kwaliteitszorg kan toetsen. Het *EFQM-model* beoogt een integrale kwaliteitszorg, waarbij de hele organisatie in het model wordt betrokken. De zorg voor kwaliteit moet een steeds aanwezig bestanddeel van de dagelijks organisatie van de instelling worden. Het EFQM-model kan worden gebruikt als controle van de huidige toestand, als analyse waarop een bijsturingsplan kan worden gebaseerd, als vergelijkingspunt met andere organisaties of als toets van een bestaand of nieuw project. Het gaat onder andere om het streven naar klanttevredenheid, het werken aan bedrijfsresultaten, het sleutelen aan processen, het bijschaven van het beleid en de strategie, het in vraag durven stellen van leiderschap, het uitbouwen van een *human resources management*, het motiveren van personeel en het verzekeren van een dynamisch bedrijfsimago.

Het EFQM-model vertrekt vanuit een aantal basis-hypothesen: de organisatie kan uitmuntendheid behalen door resultaten te boeken op vier terreinen, die te maken hebben met de tevredenheid van de belangrijkste betrokkenen: de leden van de algemene vergadering, de werknemers, de cliënten en de samenleving (de outputresultaten). De uitmuntendheid in de resultaten of in de tevredenheid kan men behalen door te werken aan vijf basisvereisten: leiderschap, beleid en strategie, personeelsbeleid, middelenbeheersing en procesbeheersing (de inputresultaten). Deze inputresultaten houden allereerst in dat de leider van een organisatie een belangrijke rol speelt in het welslagen van het kwaliteitsbeleid van de instelling. Als hij het nut van de integrale kwaliteitsdoelstelling niet inziet, zal het hele model weinig zin hebben. Vervolgens wordt het beleid en de strategie van de instelling vastgelegd. Het is niet voldoende om over een leider te beschikken en te weten welke richting hij met de organisatie uit wil, men moet ook over personeel beschikken dat dit allemaal praktisch gaat uitvoeren en dat volledig overtuigd is van het nut van een dergelijk model. De manier waarop met het personeel wordt omgegaan, speelt een grote rol in het al dan niet behalen van goede resultaten. Eens men over personeel beschikt, moet men nog over de nodige middelen beschikken, zoals informatica, gebouwen en apparaten. Ten slotte moet het geheel in een logische volgorde worden uitgevoerd in de processen.⁵⁷

Zowel overheidsinstellingen als privé-instellingen kunnen gebruik maken van het EFQM-model om de kwaliteit van hun dienstverlening te verbeteren. Het is erg belangrijk dat de werknemers mee in het kwaliteitsbeleid worden betrokken.

H. Het CAF (Common Assessment Framework)

Voor de analyse en de evaluatie van een organisatie bestaan er naast verschillende systemen en methodes ook di-

⁵⁷ D. COECKELBERG, «Naar uitmuntendheid in uw organisatie, introductie van het EFQM-model», *Social Profit Jaarboek 1998*, Antwerpen, Standaard Uitgeverij, 1998, 15-22; Y. VAN NULAND en L. FEENSTRA, «Klanttevredenheid in een ziekenhuis», *Social Profit Jaarboek 1998*, Antwerpen, Standaard Uitgeverij, 1998, 31-36.

verse benaderingen van de evaluatie. De meest nauwgezette, volledige en betrouwbare aanpak is de analyse en evaluatie van de instelling door een externe adviseur, expert op dit terrein. Nochtans is deze inspectie de duurste en komen er verschillende weerstanden naar boven tegen zulke inspectie en analyse. Via een alternatieve benaderingswijze van de evaluatie van de instelling, de auto-evaluatie, kan men deze problemen vermijden. De auto-evaluatie houdt in dat werknemers van een organisatie zelf hun organisatie evalueren. De werknemers evalueren hierbij niet zichzelf, maar de organisatie in haar geheel. Behalve het kostenbesparend voordeel, heeft deze bottom-up aanpak ook nog het voordeel dat de werknemers bij het proces worden betrokken, dat ze de mogelijkheid krijgen hun mening te uiten en dat hervormingsmaatregelen hen beter worden uitgelegd. Bovendien blijkt dat de conclusies van een dergelijke auto-evaluatie de bewustwording omtrent lacunes binnen de organisatie meer beïnvloeden dan een audit verricht door externe experts. De werknemers missen weliswaar expertise, ervaring en de geschikte opleiding om een audit uit te voeren, maar zij kennen de organisatie en haar actuele problemen en lacunes erg goed. Het Common Assessment Framework (hierna: CAF) levert een schema waarbinnen de auto-evaluatie wordt gestuurd. De resultaten kunnen erg nuttig zijn als: (1) introductie op het vlak van kwaliteitsmanagement, (2) eerste indicatie voor de sterktes en de zwaktes van de prestaties van de diverse onderdelen van de organisatie, (3) vergelijkingsmaatstaf met de prestaties van andere gelijksoortige organisaties, (4) weerslag van de wijze waarop de organisatie door de werknemers wordt gezien en (5) mogelijke inspiratiebron over het «hoe» en «waar» werken om de prestaties te verbeteren. Het CAF wordt gebruikt door organisaties van de openbare sector (op het federale, gewestelijke, gemeenschaps- en lokale niveau) en wordt al door een aantal overheidsinstellingen zelf gebruikt. Ook de instellingen van de sociale zekerheid kunnen het CAF hanteren.⁵⁸ Een aantal basisconcepten van het CAF hebben duidelijk elementen van *Social Governance* in zich, zoals de burger-klant-gerichtheid, het partnership met de klanten en leveranciers, de opwaardering en betrokkenheid van de werknemers en de publieke verantwoordelijkheid.

I. Andere elementen van Social Governance

Heel wat instellingen uit de sociale zekerheid, de verzorgings- en welzijnssector hanteren elementen van *Social Governance* in het raam van de Goede Praktijken.⁵⁹ Zo werd op de eerste Conferentie over de kwaliteit van Overheidsdiensten in België regelmatig het belang aangetoond van een goede samenwerking met vertegenwoordigers van klanten, burgers en partners. Het vinden van een directe gesprekspartner kan zeer moeilijk zijn. Het O.C.M.W. van Halle stelde dat partnerschap een kernwaarde is van de nieuwe beleidscultuur die het wil ontwikkelen in het raam van de Goede Praktijken. Men wil daarbij afstappen van betutteling en paternalisme en het beleid baseren op een dialoog en samenwerking op verschillende niveaus. Het gaat om part-

nerschap met andere overheden, met de privé-sector, met medewerkers en met klanten. Het partnerschap met klanten houdt in dat men van passieve consumenten wil gaan naar actieve burgers en wil voorzien in vormen van interactieve beleidsopbouw en co-productie. Men beseft daarbij dat een succesvolle Goede Praktijk maar kan slagen indien de medewerkers actief worden betrokken via bijvoorbeeld interne kwaliteitsconferenties en een permanente, professionele dialoog.

De Vlaamse openbare instelling Kind en Gezin⁶⁰ hanteert evenzeer elementen van *Social Governance* in haar Goede Praktijken-beleid.⁶¹ De dienst Inspectie en Audit zorgt voor de kwaliteitsinspectie van alle onder toezicht staande en erkende voorzieningen van Kind en Gezin. In het raam van de Goede Praktijken is deze autonome en onafhankelijke dienst onder meer een plan aan het uitwerken waarbij zowel de interne als externe klanten in het toezicht worden betrokken. Voorlopig gaat het om een eenmalig experiment waarbij klanten worden bevraagd. Men zoekt echter naar de toekomst toe de mogelijkheid om klanten een meer blijvende stem te bieden via het attesteren. Er bestaat ook een ombudsdienst waarbij de welzijnscliënt te recht kan met ontevredenheden betreffende Kind en Gezin.⁶²

De RKW toonde op deze conferentie aan dat men volop bezig is de cliënt in het centrum van de dienstverlening te plaatsen via respect, vertrouwen, solidariteit, de vereenvoudiging van de administratie en de opwaardering van de kwaliteit van de dienst. Vroeger was toegang tot een kinderbijslagfonds wel eens moeilijk. Door de invoering van de Kruispuntbank en de Frontdeskinfo in de RKW wil men een aantrekkelijkere toegang voor de burger-klant creëren. De frontdesk is een fysieke en telefonische ontmoetingsplaats tussen de klant en de RKW met een lage toegangsdramp en met informatiestromen in een voor de klant verstaanbare taal. Niet alleen worden de hinderpalen weggenomen, zodat de informatie bij elke burger terecht kan komen, maar daarnaast worden positieve maatregelen genomen om de informatie bij hen te brengen.

Los van de initiatieven, voorgesteld op deze conferentie, zijn er diverse instellingen bezig met het uitvoeren van interne audits en met het intern evalueren van het maatschappelijk verantwoordelijkheidsgevoel, het respect voor duurzame ontwikkeling en de ethische ondernemingszin via de bevraging van *stakeholders*. Doorheen dit proces biedt de instelling zichzelf de kans om een ethisch, ecologisch, sociaal, ... beleid te ontwikkelen dat beantwoordt aan de verwachtingen van de bevraagde *stakeholders*. De opgang van diverse competities en de beloning met prijzen illustreert de trend van het nastreven van *Good Practices* bij diverse instellingen.⁶³

⁶⁰ <http://www.kindengezin.be>.

⁶¹ Kind en Gezin heeft drie grote activiteitsgebieden: de preventieve zorgverstrekking (de weging), de erkenning en het toezicht op de niet-gesubsidieerde externe zorgvoorziening en de kinderen in bijzondere leefsituaties.

⁶² Ouders van kinderen van wie de opvang werd geweigerd door gemelde particuliere opvanggezinnen, particuliere opvanginstellingen of instellingen met een attest van toezicht kunnen te allen tijden een klacht indienen bij de ombudsdienst van Kind en Gezin. Art. 21 Besluit VI. Reg. 24 juni 1997 houdende regeling van de melding aan de instelling van Kind en Gezin van de opvang op bestendige wijze, B.S. 9 september 1997.

⁵⁸ Voor een meer concrete uitleg over de inhoud en de gebruikswijze van het CAF, zie: <http://www.publicquality.be>.

⁵⁹ De uitwisseling van goede praktijken in overheidsinstellingen vond plaats op 10 en 11 oktober 2001. <http://www.publicquality.be>.

Het realiseren van gelijke kansen kan ook worden beschouwd als een belangrijk element van het kwaliteitsbeleid. Het beleid van een organisatie is vaak nog exclusief gericht op één type werknemer: een blanke, gezonde man, gehuwd, met kinderen. Het personeelbestand ziet er echter veel gevarieerder uit. Een werkgever heeft er belang bij hierop in te spelen: een organisatie kan pas echt succesvol zijn als de interne diversiteit van de organisatie de complexiteit van de buitenwereld weerspiegelt. Met het EFQM-model kan men via het criterium van leiderschap het engagement van de leiders peilen ten opzichte van het thema gelijke kansen. *Human resource management* waakt idealiter over neutraliteit ten aanzien van sekse, ras, handicap,... bij selectie en rekrutering, promotie, loopbaanplanning, prestatiebeoordeling, beloning, vorming, training en opleiding. Het beheer van middelen kan daarnaast informatie en data over gelijke kansen verzamelen. De procesbeheersing gaat na hoe men integrale kwaliteitszorg en gelijke kansen kan integreren in organisatieprocessen.⁶⁴ Wat sekse betreft, gaat *Gender Mainstreaming* verder dan *Equal Treatment*, aangezien het in een integrale beleidsstrategie voorziet: *Gender Mainstreaming* streeft naar een situatie waarin alle structuren, waarden en beleidsstrategieën binnen een instelling of organisatie zo worden georganiseerd dat op een gelijke manier de behoeften en belangen van vrouwen en mannen worden gediend. «Fairness, justice and equity are meant to become a natural part of the way things are done in your organisation». Ook *Gender Mainstreaming* kan worden ingepast in het EFQM-model. Kwaliteitsmanagement en *Gender Mainstreaming* steunen beiden op de idee dat organisaties die de diversiteit van hun werknemers respecteren, meer aantrekkingskracht zullen hebben, dat organisaties die de diversiteit en de complexiteit van de maatschappij ook intern weerspiegelen, veel aangepastere diensten kunnen aanbieden en dat een divers werknemersbestand helpt om netwerken met de klanten en de maatschappij tot stand te brengen en te verbeteren.⁶⁵

Ten slotte wordt in het collectief arbeidsrecht in een permanent element van *Corporate Governance* voorzien door het organiseren van een werknemersparticipatie in de bedrijven, via de ondernemingsraden.

VI. DE IMPLEMENTATIE VAN EEN SOCIAL GOVERNANCE MODEL

De implementatie van een *Social Governance*-model in een instelling is niet vanzelfsprekend. In de eerste plaats zal er veel tijd en energie kruipen in deze implementatie. Men moet niet enkel de elementen van *Social Governance* in een instelling binnenbrengen, maar men moet ze ook verinnerlijken en van binnenuit naar buiten toe laten zien. Een duidelijk engagement van de managers en het personeel moet merkbaar zijn. Bovendien moeten *Social Governance*-elementen voortdurend worden herbekeken vanuit het perspectief van de verschillende belanghebbenden. Naast tijd en

energie vergt een dergelijk project geld. In de zorgsector, waarin men reeds geruime tijd met een tekort te kampen heeft door onder andere de vergrijzing en de toenemende vraag naar allerlei vormen van zorg is dit niet vanzelfsprekend. Ook de implementatie in de instellingen van de sociale zekerheid zal niet vanzelfsprekend zijn. Een deel van het overheidsbudget zal moeten worden voorbehouden voor dit project. Daarnaast moeten middelen blijvend worden vrijgemaakt naar de toekomst toe. De implementatie van een *Social Governance*-model vereist een mentaliteitswijziging van alle actoren die in het *Governance*-model worden opgenomen: het gaat dan zowel om diegenen die aan beslissingsmacht moeten inboeten als om anderen die door de implementatie medebeslissingsmacht, adviesbevoegdheid, inspraak of een controlebevoegdheid verkrijgen. Het succes van *Social Governance* zal onder andere liggen in de stimulans om niet enkel op papier, maar ook in de praktijk de elementen van *Social Governance* te gaan zoeken en toe te passen. Zo'n stimulans kan van de directie uitgaan, maar het kan ook nodig zijn dat deze stimulans uitgaat van een hoger niveau, namelijk van de overheid. Een goede communicatie zowel op intern als op extern vlak is onontbeerlijk.

Het is in de non-profitsector moeilijker eenduidige doelstellingen te formuleren dan in de profitsector, waar de voornaamste doelstelling het realiseren van winst is. Naast de efficiëntie en de effectiviteit van de dienstverlening, wordt rekening gehouden met de *stakeholders* en de maatschappelijke wensen. Ook subjectieve elementen, zoals de perceptie van de cliënten, spelen een rol. Hoe minder eenduidig de doelstellingen zijn, des te moeilijker het is om controle uit te oefenen en het beleid te evalueren. Bij gebrek aan eenduidige doelstellingen is het altijd eenvoudiger om argumenten te vinden die slechte beslissingen kunnen verantwoorden. Daarom heeft de non-profitsector de nood aan duidelijke doelstellingen opgenomen in een *Social Governance*-model.

Bij het opstellen van een voorstel om tot een deugdelijker bestuur te komen binnen de socialezekerheids-, welzijns- en gezondheidszorginstellingen, moet zeker de efficiëntie en de effectiviteit voor ogen worden gehouden. Men moet oppassen niet het slachtoffer te worden van de toegankelijkheid. Mensen raken snel gewend aan toegankelijkheid en komen voor heel eenvoudige, onbenullige dingen eindeloos advies en steun vragen. Het is erg belangrijk dat de efficiëntie van de instelling niet onder de implementatie van het model lijdt. De sociale instellingen moeten met andere woorden dichter bij de sociaal verzekerden werken om tot een betere dienstverlening te komen en de werkelijke behoeften van de sociaal verzekerde beter te leren kennen. Daarbij moet worden voorkomen dat het personeel van deze instellingen onnodig wordt lastiggevallen ter verkrijging van allerhande inlichtingen of ter vervulling van allerhande eenvoudige formaliteiten, waarvoor de sociaal verzekerde op een andere manier kan worden ondersteund.

VII. TOT SLOT: DE MEERWAARDE VAN EEN SOCIAL GOVERNANCE-MODEL

Goed bestuur in de socialezekerheidsinstellingen en de instellingen van welzijnswerk en gezondheidszorg leidt tot een grotere kwaliteit. Door het inzichtelijk functioneren, door het afleggen van verantwoording en door de mogelijke

⁶³ B. BOONE, o.c., 104.

⁶⁴ E. VAN ROY, «Heeft uw organisatie gelijke kansen bij het streven naar kwaliteit?», *Social Profit Jaarboek 1998*, Antwerpen, Standaard Uitgeverij, 1998, 37-40.

⁶⁵ I. STEVENS en I. VAN LAMOEN, *Manual on gender mainstreaming at universities*, Leuven, Garant, 2001.

beïnvloeding van de keuzes van de organisatie, zullen deze instellingen pas echt maatschappelijk gelegitimeerd zijn.

In de complexe sociale zekerheid is het vertrouwen van de burger vaak ver te zoeken. De socialezekerheidsinstellingen moeten meer openheid, transparantie en duidelijkheid betrachten bij hun werkzaamheden om opnieuw het vertrouwen van de burgers te winnen. Het vertrouwen winnen van de doelgroep van de sociale zekerheid, namelijk het grote publiek, zal op lange termijn een grote meerwaarde opleveren. De *Social Governance*-elementen maken bovendien het werk binnen de instelling veel duidelijker en aangener. Er zal een veel betere sfeer ontstaan, wat naar buiten toe ook enkel een positieve invloed kan hebben.

Het *Social Governance*-model kan een belangrijke meerwaarde betekenen voor de non-profitorganisaties. De non-profitsector kent geen aandeelhouders en beschikt dus niet over dezelfde sancties als slecht beheerde commerciële vennootschappen. Wanneer een aandeelhouder niet akkoord gaat met het bestuur of ontevreden is met de manier waarop de commerciële vennootschap wordt geleid, kan hij zijn aandelen verkopen en hoeft hij niets meer met de vennootschap te maken te hebben. In de non-profitsector is dit onmogelijk. Er zijn in de non-profitsector wel andere mogelijkheden om een organisatie voor wanbeheer sancties op te leggen: leden kunnen het bestuur ontslaan, donors vinden andere organisaties, subsidies worden stopgezet en cliënten schrijven zich in bij een andere organisatie. Maar deze sancties zijn niet altijd even haalbaar: leden zullen het bestuur niet ontslaan als leden en bestuur samenvallen, giften en subsidies kunnen slechts zelden worden teruggevorderd, zodat een stopzetting enkel in de toekomst effect zal hebben. Er is niet altijd een even grote keuze om als cliënt bij een andere non-profitorganisatie aan te sluiten. Bovendien zijn deze sancties vaak niet wenselijk, gezien hun radicaal karakter en het gebrek aan anticipatief en curatief optreden.⁶⁶

Een poging ondernemen om verschillende belangengroepen te betrekken in het bestuur van een non-profitorganisatie levert de organisatie daarnaast ook het voordeel

op niet alleen maar bestuurd te worden door een management dat vanuit een heel eng zicht op de organisatie vertrekt, namelijk vanuit een louter financieel-economisch uitgangspunt. Managers komen vaak in een organisatie terecht waarvan ze de achtergrond en werking niet behoorlijk kennen. De meeste managers hebben immers steeds op winstuitkering gerichte vennootschappen bestuurd, zodat het mogelijk is dat er moeilijkheden ontstaan bij de aanpassing aan het bestuur van een non-profitorganisatie. Daarnaast bestaat ook het probleem van een papieren mandaat van een bepaalde bestuurder – die vooral wegens zijn persoonlijkheid in het bestuur wordt opgenomen – en van een te grote betrokkenheid bij de voordelen die de organisatie kan genereren.⁶⁷ Een structuur die ervoor zorgt dat naast bekwame managers, ook belanghebbenden een inspraakmogelijkheid krijgen, kan aan het bestuur een grote meerwaarde geven.

Het is hier dat *Social Governance* een meerwaarde kan geven aan de non-profitsector door naar een evenwicht te zoeken tussen de verschillende belangen. Al de belanghebbenden betrekken in de beslissingsprocedure zou een veel te zware belasting voor het bestuur zijn, maar mechanismen die zorgen voor openheid en transparantie van de beslissingsprocedure en voor het in overweging nemen van de verschillende belangen, zullen het bestaan van conflicten tussen de verschillende belangengroepen en de behoeften aan sancties erg verminderen.

V. VERDEYEN

Wetenschappelijk Medewerker
Instituut Sociaal Recht
Katholieke Universiteit Leuven

B. VAN BUGGENHOUT

Gewoon Hoogleraar
Instituut Sociaal Recht
Katholieke Universiteit Leuven

⁶⁶ M. DENEFF, o.c., 32; X., «Het Handvest van de Sociaal Verzekerde: komaf maken met een oubollige dienstverlening», *De Gem.* 1997, 764-765.

⁶⁷ M. DENEFF, o.c., 34.

RECHTSPRAAK

HOF VAN CASSATIE

2e KAMER – 24 NOVEMBER 1999

Voorzitter: de h. Ghislain

Rapporteur: de h. de Codd

Openbaar ministerie: de h. Loop

Advocaten: mrs. De Bruyn en Draps

Onrechtmatige daad – Oorzakelijk verband – Samenlopende fouten van verscheidene personen

Uit de enkele omstandigheid dat één van beide, bij het ongeval betrokken bestuurders een fout heeft begaan die niet kon worden voorzien, kan niet worden afgeleid dat de samenlopende fout van de andere bestuurder in een oorzakelijk verband staat met de schade.

G. t/ M. en L.

Gelet op het bestreden vonnis, op 28 juni 1999 in hoger beroep gewezen door de Correctionele Rechtbank te Dinant;

I. Op de voorziening van J.-F.G.:

A. In zoverre de voorziening gericht is tegen de beslissing waarbij, op de door eiser ingestelde burgerlijke rechtsvordering, uitspraak wordt gedaan over het beginsel van de aansprakelijkheid;

...

Overwegende dat, uit de omstandigheid alleen dat één van beide, bij het ongeval betrokken bestuurders een fout heeft begaan die niet kon worden voorzien, niet kan worden afgeleid dat de samenlopende fout van de andere bestuurder niet in een oorzakelijk verband staat met de schade;

Overwegende dat het vonnis, op de conclusie waarin eiser betoogt dat hij zelf geen enkele fout heeft begaan die in een oorzakelijk verband met de door hem geleden schade staat, en de aanwezigheid van eigen aansprakelijkheid afleidt uit de omstandigheid dat de fout van verweerder niet kon worden voorzien, antwoordt dat «(eiser) meer aan de rechterkant van de rijbaan had kunnen en moeten blijven; dat het ongeval, zonder die fout, zich niet zou hebben voorgedaan zoals het is gebeurd; (...) dat, als (eiser) zo dicht mogelijk tegen de rechterraand van de rijbaan was gebleven, zoals hij dat diende te doen, het ongeval vermeden had kunnen worden en het onrechtmatig manoeuvre van (verweerder) – een bocht naar links – hem geenszins zou hebben gehinderd»;

Overwegende dat de appèlrechters aldus hebben geantwoord op eisers conclusie en hun beslissing over het bestaan van een oorzakelijk verband tussen eisers fout en de door hem geleden schade regelmatig met redenen hebben omkleed en naar recht hebben verantwoord;

Overwegende, evenwel, dat het vonnis door geen enkele grond antwoordt op de conclusie waarin eiser betoogt dat er bij het bepalen van de respectieve aansprakelijkheden van beide eisers, die een fout hebben begaan, voor elk van hen

rekening moest worden gehouden met de mate waarin de omvang van de schade kon worden voorzien;

Dat de appèlrechters bijgevolg hun beslissing dat de fouten van eiser en verweerder in eenzelfde mate hebben bijgedragen tot de schade, niet regelmatig met redenen hebben omkleed;

Dat het middel, wat dat betreft, gegrond is;

...

ARBITRAGEHOF

13 JUNI 2001

Voorzitter: de h. Boel

Rapporteurs: de hh. Bossuyt en Henneuse

Advocaten: mrs. Vanhulst loco Hofströssler en Vanparys

Grondwet – Gelijkheid en niet-discriminatie – Strafvordering – Burgerlijke partij – Hoger beroep tegen beslissing van de raadkamer – Termijn

Art. 135, § 3, Sv. schendt niet art. 10 en 11 van de Grondwet voor zover die bepaling de termijn van hoger beroep voor de burgerlijke partij doet lopen vanaf de dag waarop de beschikking van de raadkamer is gewezen.

Arrest nr. 81/2001

Onderwerp van de prejudiciële vraag

Bij arrest van 21 maart 2000 heeft het Hof van Beroep te Gent de volgende prejudiciële vraag gesteld: «Houdt art. 135, § 3, Sv. een schending in van art. 10 en 11 van de Grondwet voor zover die bepaling de termijn van hoger beroep doet lopen vanaf de dag waarop de beschikking van de raadkamer is gewezen, en niet vanaf de dag na de uitspraak?»

...

In rechte

...

B.1. De prejudiciële vraag geeft niet aan welke categorieën van justitiabelen met elkaar worden vergeleken. Uit de verwijzingsbeslissing blijkt evenwel dat de situatie wordt beoogd van de burgerlijke partij en dat die wordt vergeleken met de regeling vervat in art. 203, § 1, Sv. Overeenkomstig die bepaling moet hoger beroep tegen beslissingen van de correctionele rechtbank worden ingesteld uiterlijk vijftien dagen na de dag van de uitspraak, en indien het vonnis bij verstek is gewezen, uiterlijk vijftien dagen na de dag van de betekening ervan aan de veroordeelde partij of aan haar woonplaats.

B.2.1. De rechtspleging voor de raadkamer verschilt, zowel wat haar algemene kenmerken, als wat de situatie van

de burgerlijke partij betreft, grondig van de rechtspleging voor de vonnisgerechten.

Een verschil in behandeling dat voortvloeit uit de toepassing van verschillende procedures voor verschillende rechtbanken, in minstens gedeeltelijk verschillende omstandigheden, houdt op zichzelf geen discriminatie in. Van een schending van art. 10 en 11 van de Grondwet kan enkel sprake zijn indien het verschil in behandeling zou samengaan met een onevenredige beperking van de rechten van de daarbij betrokken partijen.

B.2.2. Art. 135, § 3, Sv. werd vervangen door de wet van 12 maart 1998 tot verbetering van de strafrechtspleging in het stadium van het opsporingsonderzoek en het gerechtelijk onderzoek. Vóór die wetwijziging beschikte de burgerlijke partij over een termijn van 24 uur om beroep in te stellen, waarbij de termijn begon te lopen, ofwel vanaf de betekening van de beschikking ingeval de burgerlijke partij hetzij in het arrondissement woonde, hetzij woonplaats koos in de plaats waar de rechtbank zitting hield, ofwel, wanneer dat niet het geval was, vanaf de dag waarop de beschikking werd gegeven. Die vroegere wetgeving werd afgekeurd door het arrest van het Hof nr. 46/99 van 20 april 1999 (*B.S.*, 18 augustus 1999; *R.W.*, 2000-2001, 352).

B.2.3. Door de wet van 12 maart 1998 werd de betekening van de beschikking aan de burgerlijke partij afgeschaft, maar werden tegelijkertijd een aantal bijkomende waarborgen ingevoerd.

De termijn voor het instellen van hoger beroep is voortaan vijftien dagen in plaats van 24 uur. Overeenkomstig art. 127, zesde lid, Sv. wordt de burgerlijke partij, op straffe van nietigheid van de verwijzingsbeslissing, op de hoogte gesteld van de verschijning voor de raadkamer. De raadkamer doet uitspraak na de partijen te hebben gehoord, die kunnen worden bijgestaan of vertegenwoordigd door een advocaat. Wanneer de raadkamer de zaak in beraad heeft genomen, kunnen de partijen tijdig kennisnemen van de uitspraak, omdat deze, overeenkomstig art. 127, laatste lid, Sv., steeds op vaste datum is gewezen.

B.2.4. Uit het bovenstaande blijkt dat het Wetboek van Strafvordering de burgerlijke partij een tijdige kennisneming van de beschikking van de raadkamer waarborgt en haar een redelijke termijn laat om te oordelen over de opportuniteit van een eventueel hoger beroep. De berekeningswijze van de beroepstermijn geldt overigens op gelijke wijze voor alle partijen voor de raadkamer. Uit de omstandigheid dat de termijn van vijftien dagen begint te lopen de dag waarop de beschikking is gewezen, en niet de dag erna, kan in die omstandigheden geen schending van art. 10 en 11 van de Grondwet worden afgeleid.

B.3. De prejudiciële vraag dient ontkennend te worden beantwoord.

HOF VAN CASSATIE

2e KAMER – 13 FEBRUARI 2001

Voorzitter: de h. Forrier

Rapporteur: de h. Maffei

Openbaar ministerie: de h. du Jardin

Advocaten: mrs. Simont en Houtekier

Burgerlijke partij – Stelling – Dader van het misdrijf reeds strafrechtelijk veroordeeld – Ter terechtzitting van het strafgerecht ingediende conclusie – Ontvankelijkheid

De bepalingen van art. 4, eerste tot vierde lid, Voorafgaande Titel Sv., die de openbare orde raken, regelen de aanhangigmaking van de burgerlijke rechtsvordering voor de strafgerechten. Hieruit volgt dat wie door een strafbaar feit schade heeft geleden, zijn burgerlijke rechtsvordering tot schadevergoeding voor de strafrechter niet kan instellen middels een ter terechtzitting ingediende conclusie nadat de dader van het misdrijf strafrechtelijk is veroordeeld.

I.W.D. e.a. t/ S.S.

Gelet op het bestreden vonnis, op 22 april 1999 in hoger beroep gewezen door de Correctionele rechtbank te Tongeren;

III. Op de voorziening van S.S. in eigen naam, L.S., R.S., A.S. en C.D.:

Over het tweede middel gesteld als volgt:

...

Wat het tweede onderdeel betreft:

Overwegende dat krachtens art. 4, eerste lid, Voorafgaande titel Sv. de burgerlijke rechtsvordering voortspuit uit een misdrijf voor de strafgerechten kan worden vervolgd indien ze terzelfder tijd en voor dezelfde rechter als de strafvordering wordt ingesteld; dat, overeenkomstig het tweede lid van dit artikel, de correctionele rechtbank of de politierechtbank ambtshalve de burgerlijke belangen aanhoudt, zelfs bij ontstentenis van burgerlijke partijstelling, wanneer de zaak, wat die belangen betreft, niet in staat van wijzen is; dat het derde lid van hetzelfde artikel bepaalt dat, onverminderd het recht om de zaak bij de burgerlijke rechter aanhangig te maken, eenieder die door een strafbaar feit schade heeft geleden, nadien door middel van een ter griffie neergelegd verzoekschrift, in zoveel exemplaren als er betrokken partijen zijn, kosteloos kan verkrijgen dat het in het vorige lid bedoelde strafgerecht uitspraak doet over de burgerlijke belangen; dat het vierde lid van het vermelde artikel bepaalt dat dit verzoekschrift als burgerlijke partijstelling geldt;

Overwegende dat deze bepalingen, die de openbare orde raken, de aanhangigmaking van de burgerlijke rechtsvordering voor de strafgerechten regelen; dat uit deze bepalingen volgt dat wanneer een burgerlijke partij de burgerlijke rechtsvordering tot schadevergoeding uit een misdrijf niet terzelfder tijd en voor dezelfde rechter als de strafvordering heeft ingesteld, zij dit slechts kan doen op de in art. 4, derde lid, Voorafgaande Titel Sv. bepaalde wijze, namelijk door middel van een ter griffie ingediend verzoekschrift, in zoveel exemplaren als er partijen zijn;

Dat het onderdeel dat geheel ervan uitgaat dat eenieder die door een strafbaar feit schade heeft geleden, zijn burgerlijke rechtsvordering tot schadevergoeding voor de strafrechter kan instellen middels een ter terechtzitting

neergelegde conclusie nadat de dader van het misdrijf strafrechtelijk is veroordeeld, faalt naar recht.

NOOT – *Hoe formeel is het formalisme van de rechtspleging omschreven in art. 4, derde, vierde en vijfde lid, van de Voorafgaande Titel Sv.?*

1. Het geannoteerde cassatiearrest behelst een uitspraak omtrent het dwingend karakter van de vormvereisten die de benadeelden van een misdrijf dienen in acht te nemen zo zij, krachtens de in art. 4, derde lid, Voorafgaande Titel Sv. bepaalde procedure, de burgerlijke rechtsvordering voor de erin vermelde strafgerechten willen vervolgen, dus nadat op strafgebied reeds definitief werd geoordeeld door die rechtbank.

2. Ingevolge het eerste lid van art. 4 Voorafgaande Titel Sv. vermag de benadeelde zijn vordering tot schadevergoeding hetzij voor de strafrechter, bij wie de zaak op penaal vlak hangende is, hetzij voor de burgerlijke rechter aanhangig te maken. Hij moet hierbij wel een keuze tussen beide procedures maken.

3. Deze civielrechtelijke keuzeregeling had tot de wet van 11 juli 1994 betreffende de politierechtbanken en houdende een aantal bepalingen betreffende de versnelling en modernisering van de strafrechtspleging (*B.S.*, 21 juli 1994) een verstrekkend gevolg: de rechtsvordering tot schadevergoeding kon slechts voor de strafrechter worden gebracht in de mate dat de penale vervolging er aanhangig werd gemaakt of nog aanhangig was. Dit vereiste van gelijktijdigheid was absoluut. Eens dat er op strafgebied een vonnis was uitgesproken, vermocht de benadeelde zijn belangen alleen nog maar voor de civiele rechter te brengen.

4. Art. 14 van de voornoemde wet van 11 juli 1994 doorbrak dit algemeen geldend en onaantastbaar lijkend principe van gelijktijdigheid op indringende wijze. Het voegde immers een tweede, derde en vierde lid toe aan art. 4 Voorafgaande Titel Sv., ten gevolge waarvan het voor de benadeelde mogelijk werd om zijn vordering tot schadevergoeding middels een verzoekschriftprocedure aanhangig te maken bij de correctionele rechtbank, zij het enkel voor zover de strafzaak aldaar ingevolge art. 216*quater* Sv. aanhangig was geweest, of bij de politierechtbank in alle gevallen, *nadat* deze strafgerechten eerder op penaal vlak uitspraak hadden gedaan. Deze mogelijkheid om de civiele rechtsvordering na definitieve uitspraak op penaal vlak middels een verzoekschriftprocedure voor de correctionele rechtbank te brengen, werd nadien door art. 2 van de wet van 28 maart 2000 (*B.S.*, 1 april 2000) uitgebreid tot die gevallen waarbij de zaak overeenkomstig het toen ingevoerde art. 216*quinquies* Sv. reeds eerder op strafgebied voor die rechtbank beoordeeld was geworden.

5. Gelet op het relatief gering aantal strafzaken dat ingevolge art. 216*quater* Sv. (rechtspleging met oproeping van de aangehouden beklaagde bij proces-verbaal door de Procureur des Konings) of art. 216*quinquies* Sv. (rechtspleging met oproeping van de beklaagde middels kennisgeving tot onmiddellijke verschijning door de Procureur des Konings) bij de correctionele rechtbank aanhangig wordt gemaakt, had de nieuwe hiervoor omschreven civiele verzoekschriftprocedure een eerder beperkte invloed voor die rechtbanken. Anders is de toestand voor de politierechtbanken. Aangezien een omvangrijk (zo niet het grootste) deel van de

burgerlijke rechtsvorderingen in strafzaken verkeersaangelegenheden behelzen én art. 5 van de voornoemde wet van 11 juli 1994 met ingang van 1 januari 1995 bovendien een art. 138, 6°*bis* Sv. invoegde, dat aan de politierechtbanken ook op strafgebied de uitsluitende bevoegdheid verleende om alle wanbedrijven omschreven in art. 418 en 420 Sw. (onopzettelijk doden en onopzettelijk toebrengen van lichamelijk letsel) te beoordelen zo zij het gevolg zijn van een verkeersongeval, heeft de huidige civiele verzoekschriftprocedure van art. 4, derde en vierde lid, Voorafgaande Titel Sv. meer ingrijpende gevolgen voor die strafgerechten.

6. Art. 4 Voorafgaande Titel Sv. gewaagt in het derde en vierde lid enkel van rechtsplegingen in eerste aanleg. De vraag rijst dan ook of de benadeelde zijn civielrechtelijke vordering middels die verzoekschriftprocedure voor het eerst in hoger beroep kan instellen, dus voor de correctionele rechtbank die eerder als appelrechter uitspraak deed op penaal gebied naar aanleiding van een hoger beroep door de beklaagde en/of het openbaar ministerie tegen een vonnis van de politierechtbank, of voor het hof van beroep dat op strafgebied reeds de zaak beslechtte na een hoger beroep tegen een ingevolge art. 216*quater* of art. 216*quinquies* Sv. gewezen vonnis van de correctionele rechtbank.

In zijn arrest van 23 april 1997 beantwoordde het Hof van Cassatie deze vraag positief. Het ambtshalve aanhouden van de burgerlijke belangen, als bepaald door art. 4 Voorafgaande Titel Sv., is volgens het hoogste rechtscollege ook van toepassing op de correctionele rechtbank die uitspraak doet als appelrechter (Cass. 23 april 1997, *Arr. Cass.*, 1997, nr. 198). Aldus schept deze nieuwe regeling een paradoxale situatie. Het is immers uitgesloten dat een benadeelde zich op een ontvankelijke wijze voor het eerst als burgerlijke partij kan manifesteren tijdens een nog lopende appelprocedure op strafgebied (behalve in het uitzonderlijke geval dat de eerste rechter zich niet over de grond van de zaak uitsprak en de appelrechter om die reden tot evocatie besloot – zie Cass. 11 december 1967, *Pas.*, 1968, I, 484). Maar nadat de appelrechter de beklaagde op penaal vlak veroordeelde, vermag diezelfde benadeelde zijn civielrechtelijke eis middels de in art. 4 Voorafgaande Titel Sv. omschreven verzoekschriftprocedure wel voor het eerst in hoger beroep aanhangig te maken.

Deze paradox wordt nog versterkt door het gegeven dat de benadeelde alsdan volwaardig burgerlijke partij in het geding wordt, zoals uit de tekst van het vierde lid van art. 4 Voorafgaande Titel Sv. zelf blijkt.

7. Volgens de parlementaire voorbereidingsstukken, en meer bepaald het verslag dat namens de commissie voor de justitie werd uitgebracht in de Senaat, was het eerst de bedoeling om ingevolge een subamendement deze nieuwe verzoekschriftprocedure van toepassing te maken op *alle* zaken die eerder op penaal vlak door een strafgerecht, buiten het Hof van Assisen, werden beoordeeld (*Parl. St.*, Senaat, *B.Z.*, 1991-1992, nr. 209-2, p. 78 en 79). Een dergelijke regeling zou alvast de tot dan toe bestaande eenvormigheid van de rechtspleging op civiel vlak voor de onderscheiden gewone strafgerechten hebben gehandhaafd.

Op aandringen van de minister van Justitie werd de regeling echter middels een aangenomen subsidiair amendement beperkt tot de strafzaken die voor de politierechtbanken of overeenkomstig art. 216*quater* (en later *quinquies*)

Sv. voor de correctionele rechtbanken werden gebracht, teneinde deze nieuwe rechtspleging te beperken tot «eenvoudige aangelegenheden» (*Parl. St.*, Senaat, *B.Z.* 1991-1992, nr. 209-2, p. 91 en 92).

Voor het relatief gering aantal strafzaken dat overeenkomstig art. 216*quater* of art. 216*quinquies* Sv. aanhangig wordt gemaakt voor de correctionele rechtbanken, gaat de betiteling «eenvoudige aangelegenheid» wellicht op. Maar juist op civiel vlak zijn verkeerszaken met dodelijke of gekwetste slachtoffers, die op strafgebied door de politierechtbanken zijn beoordeeld, vaak uiterst complexe materies geworden.

De ingeroepen redengeving om deze nieuwe procedure te beperken tot voornoemde strafrechten, is dan ook betwistbaar.

8. Bovendien rijst de vraag of er hier geen ongelijke behandeling van benadeelden in het leven werd geroepen, die niet door objectieve omstandigheden te rechtvaardigen is. Het slachtoffer dat zware verwondingen oploopt naar aanleiding van een verkeersovertrading, begaan door een onvoorzichtige weggebruiker, kan zijn schade-eis door een verzoekschriftprocedure na de strafrechtelijke veroordeling bij de politierechtbank in de hoedanigheid van burgerlijke partij nog aanhangig maken. Zo hij dezelfde verwondingen opliep door een niet-verkeersgebonden onvoorzichtigheid, kan hij na een eventuele penale veroordeling van de dader door de correctionele rechtbank (behalve in geval van art. 216*quater* of art. 216*quinquies* Sv.) geen beroep doen op deze procedurele facilititeit.

9. De gewone burgerlijke partijstelling voor de strafrechten in eerste aanleg wordt, wat de vormvoorschriften betreft, gekenmerkt door de kosteloosheid en eenvoud van rechtspleging. De benadeelde verwerft de hoedanigheid van burgerlijke partij door zich in persoon of vertegenwoordigd door een advocaat aan te stellen middels een eenvoudige verklaring daartoe ter terechtzitting. Maar deze eenvoudige regeling kent wel een volstrekt dwingend karakter. Een familielid (behalve in geval van wettige vertegenwoordiging van minderjarigen) kan zich niet namens de benadeelde komen aanstellen. Een aangetekende brief aan de rechtbank voldoet evenmin. De benadeelde moet zich persoonlijk ter terechtzitting melden of zich laten vertegenwoordigen door een advocaat. Uit een derde en vijfde lid van art. 4 Voorafgaande Titel Sv. blijkt eenzelfde bekommernis tot eenvoud en kosteloosheid met betrekking tot de vormvoorschriften die de benadeelde in acht moet nemen bij de aanwending van de verzoekschriftprocedure. Hij dient slechts evenveel verzoekschriften ter griffie van het desbetreffende strafrecht in te dienen als er betrokken partijen en advocaten zijn.

Volgens de parlementaire voorbereidingsstukken is het verzoekschrift inhoudelijk slechts aan de «algemene vormvoorwaarden» onderworpen (*Parl. St.*, Kamer, 1993-94, nr. 1480/3, p. 26).

Tevens behoort het tot de taak van de griffier van het strafrecht de benadeelde precies in te lichten omtrent het juiste aantal partijen en advocaten, en eventueel hem om bijkomende exemplaren van het verzoekschrift te verzoeken (*Parl. St.*, Senaat, *B.Z.*, 1991-92, nr. 209-2, p. 92).

Het kosteloze karakter van de indiening van het verzoekschrift door de benadeelde én van de verspreiding ervan door de griffier aan de andere partijen, wordt door de wettekst zelf beklemtoond.

Maar uit de parlementaire voorbereidingsstukken blijkt evenzeer dat de aldus omschreven verzoekschriftprocedure de enige wijze is waarop de civiele vordering door de benadeelde na de definitieve uitspraak op strafgebied nog bij het betrokken strafrecht aanhangig kan gemaakt worden (*Parl. St.*, Kamer, 1993-94, nr. 1480/3, p. 26).

10. En daarin knelde het schoentje voor de eiser tot cassatie van een vonnis, uitgesproken in hoger beroep door de Correctionele Rechtbank te Tongeren. De Politierechter te Tongeren had in een strafzaak de dader eerder op penaal vlak veroordeeld en onder meer aan een burgerlijke partij een provisionele schadevergoeding toegekend. Vier jaar later werd de zaak opnieuw voor de politierechtbank vastgesteld, nu voor de verdere afhandeling van de schade-eis. Naar aanleiding van die procedure voor de politierechtbank trachtte de latere eiser in cassatie zich voor het eerst als benadeelde partij te manifesteren middels een gewone burgerlijke partijstelling door neerlegging van conclusies op de terechtzitting. Zowel de Politierechter, als, in hoger beroep, de Correctionele Rechtbank te Tongeren, wezen de op die wijze gedane burgerlijke partijstelling als onontvankelijk af, omdat in dat stadium van de rechtspleging van de politierechtbank de civiele rechtsvordering van de latere eiser in cassatie alleen nog maar op de in het derde lid van art. 4 Voorafgaande Titel Sv. omschreven wijze vermocht aanhangig te worden gemaakt.

Voor het Hof van Cassatie wierp deze eiser op dat het indienen van een verzoekschrift terzake niet op straffe van nietigheid zou zijn voorgeschreven en hij, naar aanleiding van de verdere afhandeling van de civiele vordering van een andere burgerlijke partij, zich bij conclusies op die terechtzitting burgerlijke partij kon stellen.

In het geannoteerde arrest maakt het Hof van Cassatie brandhout van dat middel. De vormvoorschriften van het derde lid van art. 4 Voorafgaande Titel Sv. zijn wel degelijk van openbare orde, zodat eiser in cassatie alleen maar via de in dat lid bepaalde verzoekschriftprocedure zijn civiele vordering in dat stadium van de rechtspleging voor het strafrecht kon brengen.

Marc Van der Straten

HOF VAN CASSATIE

3e KAMER – 23 APRIL 2001

Voorzitter: de h. Boes

Rapporteur: de h. Dirix

Openbaar ministerie: mevr. De Raeve

Advocaat: mr. Van Eeckhoutte

Gezinsbijslag – Gehandicapt kind – Verhoogde bijslag – Ongeschiktheidsgraad – Evaluatiemethode

Een gehandicapt kind van minder dan 21 jaar heeft recht op verhoogde kinderbijslag wanneer een lichamelijke of geestelijke ongeschiktheidsgraad wordt vastgesteld op grond van de gezamenlijke toepassing van de Officiële Belgische Schaal van Invaliditeit en de lijst van aandoeningen gevoegd bij het K.B. 3 mei 1991, ofwel van die schaal of die lijst afzonderlijk,

naargelang van de bepalingen omtrent de gebruiksvoorwaarden ervan.

De woorden «en/of» in art. 2, § 1, 2° van voormeld K.B. betekenen niet dat de rechthebbende de keuze heeft om de lichamelijke of geestelijke ongeschiktheid te laten vaststellen, ofwel aan de hand van de Officiële Schaal, ofwel aan de hand van de bedoelde lijst van aandoeningen.

V.Z.W. K. t/ V.G.

Gelet op het bestreden arrest, op 24 mei 2000 gewezen door het Arbeidshof te Antwerpen;

...
Overwegende dat het gehandicapt kind van minder dan 21 jaar, om rechtgevend te zijn op de verhoogde bijslag, bedoeld in de artikelen 47 en 63 van de samengeordende wetten betreffende de kinderbijslag voor loonarbeiders, voor ten minste 66 procent getroffen moet zijn door een ontoereikendheid of een vermindering van lichamelijke of geestelijke geschiktheid wegens een of meer aandoeningen; dat ingevolge het bepaalde in art. 2, § 1, van het K.B. van 3 mei 1991 tot uitvoering van de artikelen 47, 56septies en 63 van de samengeordende wetten betreffende de kinderbijslag voor loonarbeiders en van art. 96 van de wet van 29 december 1990 houdende sociale bepalingen, de bedoelde ontoereikendheid of vermindering moet worden vastgesteld volgens de Officiële Belgische Schaal ter bepaling van de graad van Invaliditeit en/of aan de hand van de lijst van de aandoeningen, gevoegd bij het K.B. van 3 mei 1991; dat in laatstgenoemde lijst een limitatieve opsomming voorkomt van aandoeningen die specifiek zijn voor of vaak voorkomen bij kinderen;

Overwegende dat deze bepaling inhoudt dat zowel de vermelde schaal als de bedoelde lijst voor de voornoemde vaststelling gezamenlijk dienen te worden toegepast, ofwel de schaal of de lijst afzonderlijk, naargelang van de bepalingen omtrent de gebruiksvoorwaarden ervan;

Overwegende dat de woorden «en/of» in deze wettelijke bepaling niet betekenen dat de rechthebbende de keuze heeft om de lichamelijke of geestelijke arbeidsongeschiktheid te laten vaststellen, ofwel aan de hand van de voormelde schaal, ofwel aan de hand van de voornoemde lijst van aandoeningen;

Overwegende dat het arrest dat beslist dat de rechthebbende die keuze wel heeft, art. 2 van het K.B. van 3 mei 1991 schendt.

HOF VAN CASSATIE

1e KAMER – 12 OKTOBER 2001

Voorzitter: de h. Verougstraete

Rapporteur: de h. Dirix

Openbaar ministerie: de h. Thijs

Advocaten: mrs. Houtekier en De Gryse

Vonnissen en arresten – 1. Beraadslaging – Alleenrechtsprekende rechten – Begrip – 2. Uitspraak – Wettige verhindering van rechten – Aanwijzing van vervangende rechten – Geen nadere voorwaarden

1. Voor de alleenrechtsprekende rechter is beraadslagen in de zin van art. 777 en 778 Ger. W. een beraad met zichzelf, zonder met andere rechters overleg te plegen.

2. Art. 779, tweede lid Ger. W. stelt geen nadere voorwaarden voor de aanwijzing van een andere rechter wanneer een rechter wettig verhinderd is de uitspraak bij te wonen waarover hij mede heeft beraadslaagd. De voorzitter van het gerecht hoeft dus geen voorrang te verlenen aan een rechter die reeds debatten in de zaak heeft bijgewoond.

T. t/ B.V.B.A. F., B.S., B.J. en N.V. S.

Gelet op het bestreden arrest, op 8 december 1998 gewezen door het Hof van Beroep te Gent;

...
Wat het eerste, het tweede, het derde onderdeel betreft:

Overwegende dat de drie onderdelen noodzakelijk hierop berusten dat een rechter die alleen rechtspreekt niet zou kunnen beraadslagen, tenzij hij dit doet met andere rechters die in de zaak geen zitting hebben gehad en dus niet mogen beraadslagen;

Overwegende dat uit de wil van de wetgever, uitgedrukt in het bijzonder in art. 109bis en 780 Ger.W., die het instituut van de alleenrechtsprekende rechter organiseren, volgt dat een beraad niet noodzakelijk gebeurt met andere rechters, maar dat dit ook een met zichzelf overleggen kan zijn;

Dat de onderdelen falen naar recht;

Wat het vierde onderdeel betreft:

Overwegende dat luidens art. 779, tweede lid, Ger.W., wanneer een rechter wettig verhinderd is de uitspraak bij te wonen waarover hij mede heeft beraadslaagd, de voorzitter van het gerecht een andere rechter kan aanwijzen om hem op het ogenblik van de uitspraak te vervangen; dat deze bepaling van toepassing is ingeval een alleenrechtsprekende rechter wettig verhinderd is de uitspraak van het vonnis bij te wonen; dat de wet voor de aanwijzing van deze rechter geen nadere voorwaarden stelt;

Dat het onderdeel faalt naar recht;

...

NOOT – De alleenrechtsprekende rechter: beraadslaging en vervanging

1. Het geschil dat leidde tot dit arrest was aanhangig voor een kamer van het Hof van Beroep te Gent waarin één raadsheer zetelt. Deze raadsheer had over de zaak beraadslaagd. Voor de zitting waarop het arrest diende te worden uitgesproken was de raadsheer echter wettig verhinderd, zodat een vervangende raadsheer, aangesteld door de eerste voorzitter van het hof van beroep, het arrest heeft uitgesproken. De eiser in cassatie voerde aan dat dit arrest strijdig is met art. 777, 778 en 779 Ger.W.

Art. 777 en 778 Ger.W. bepalen dat de in beraad genomen zaken door de voorzitter over de rechters worden verdeeld en door hen worden besproken. Daarna doet de voorzitter «hoofdelijke omvraag», beginnend met de jongstbenoemde rechter en opklimmend tot de oudstbenoemde, en telt de stemmen. Art. 779 Ger.W. schrijft voor dat de rechters die een vonnis wijzen op straffe van nietigheid alle zittingen in de zaak moeten hebben bijgewoond. Dat heeft tot gevolg dat een rechter die niet aanwezig kan zijn op de beraadslaging, zich niet kan laten vervangen. De zaak moet dan *ab*

initio worden hernomen. Enkel voor de formaliteit van de uitspraak, dat wil zeggen het loutere voorlezen van de beslissing ter zitting, kan een rechter zich laten vervangen. De rechter dient dan wel een wettige reden te hebben en de voorzitter van het gerecht waartoe hij behoort, moet bereid zijn het bevel tot vervanging te geven.

2. Het middel op grond waarvan eiser de vernietiging van het arrest vraagt, is niet alledaags. Uit art. 777 en 778 Ger.W. leidt hij af dat elk vonnis door een beraadslaging moet worden voorafgegaan. Een alleenzettelende rechter kan echter niet beraadslagen, zo luidt het argument, want om te kunnen beraadslagen, moet men ten minste met twee zijn. Bijgevolg zou een arrest gewezen door een alleenrechtsprekende raadsheer onwettig zijn. Eiser voegt hier in een volgend onderdeel aan toe dat, aangezien het arrest toch letterlijk vermeldt dat de raadsheer heeft *beraadslaagd*, dat niet anders kan gebeurd zijn dan door de zaak te bespreken met de vervangende rechter of eender welke andere rechter die in elk geval de zittingen over de zaak niet heeft bijgewoond. Dat zou dan een schending van art. 779 Ger. W. uitmaken.

Het Hof van Cassatie diende aldus te antwoorden op de vraag: kan een alleenrechtsprekende raadsheer op zijn eentje beraadslagen? Het Hof antwoordt bevestigend. Een beraad kan immers ook een met zichzelf overleggen zijn. Een antwoord waar weinig tegen in te brengen valt, zij het dat er meer achter zit dan een futiel taalspelletje.

3. In de eerste plaats kan worden vastgesteld dat art. 777 en 778 Ger.W. eigenlijk niets met de zaak te maken hebben. Het arrest was misschien duidelijker geweest indien het Hof dit met zoveel woorden gezegd zou hebben. Wat de alleenrechtsprekende rechter betreft, zijn art. 777 en 778 Ger.W. immers zonder voorwerp; de er in vervatte regelen vinden geen toepassing op enkelvoudige kamers. Of een alleenrechtsprekende rechter kan beraadslagen of niet, is van geen tel, want het is in elk geval voor hem of haar geen verplichting.

Verantwoording voor deze stelling vindt men in oudere commentaren bij de voormelde wetsartikelen, die trouwens letterlijk werden overgenomen uit de wet van 1869. Volgens de klassieke leer hoeft een rechtscollege namelijk niet te beraadslagen als het geen overleg nodig heeft om tot een beslissing te komen (R. Van Lennep, *Belgisch Burgerlijk Procesrecht*, 1959, p. 20, nr. 85; A. Braas, *Précis de Procédure Civile*, 1944, p. 479, nr. 913). Een rechtscollege dat het meteen eens kan worden, mag dan ook de beraadslaging overslaan. Meteen ziet men de ware draagwijdte van art. 777 en 778 Ger.W.: zij gelden enkel wanneer overleg nodig is in een rechtscollege dat niet meteen unaniem tot een besluit kan komen en zijn dus *a fortiori* nooit van toepassing op alleenrechtsprekende rechters (vgl. L. Verhaegen, «Art. 777-778», in *Commentaar Gerechtelijk Recht*, p. 3, nr. 2). In Frankrijk, waarin de beraadslaging op nagenoeg dezelfde wijze is geregeld, is men reeds tot dezelfde vaststelling gekomen. Omdat een alleenrechtsprekende rechter geen overleg hoeft te plegen om tot een besluit te komen, zijn de regelen van beraadslaging op deze magistraat niet van toepassing (J. Vincent, *Procédure civile*, 1974, nr. 536, p. 666).

4. Daarmee wordt ook terminologisch wat rechtgezet. Theoretisch kan men immers een *distinguo* maken tussen enerzijds het «beraad», de besluitvorming waarbij een rechter komt tot een beslissend oordeel, en anderzijds het

formele overleg tussen rechters in een rechtscollege, de «beraadslaging», die aan die besluitvorming eventueel voorafgaat (R. Van Lennep, *o.c.*, 1959, p. 20, nr. 85; L. Van Bauwel, *Handboek van het Burgerlijk Procesrecht*, II, p. 304; impliciet ook E. Dirix, B. Tillemans en P. Van Orshoven (red.), *De Valk's Juridisch Woordenboek*, 2001, twn. *beraad* en *beraadslaging*).

De kern van de zaak is nu dat de alleenrechtsprekende rechter duidelijk in zijn arrest heeft vermeld dat hij heeft *beraadslaagd*, terwijl hij eigenlijk had moeten schrijven dat hij over de zaak *beraad* heeft gehouden. De eiser in cassatie verwijt de raadsheer aldus het gebruik van een stijlclausule die impliceert dat de raadsheer overleg heeft gepleegd met iemand anders. Meteen wordt ook duidelijk waar het hier werkelijk om gaat, namelijk de toepassing van art. 779, eerste lid, Ger. W.: een alleenrechtsprekende rechter mag met niemand overleg plegen, want niemand anders dan de rechter zelf heeft de debatten bijgewoond.

Terecht oordeelt het Hof dat de enkele vermelding dat een rechter overleg heeft gepleegd, dus beraadslaagd heeft, niet betekent dat hij art. 779, eerste lid, Ger.W. heeft geschonden. Men kan immers ook met zichzelf overleggen. Net zo goed had het Hof kunnen vaststellen dat eiser iets las in het arrest wat er eigenlijk niet in stond en het middel dus kunnen afwijzen omdat het feitelijke grondslag mist.

5. Het arrest is echter ook interessant vanuit een ander perspectief. De beslissing sluit namelijk aan bij recente rechtspraak van het Hof betreffende de vervanging van een wettig verhinderde rechter.

Volgens art. 779, tweede lid, Ger. W., mag een rechter die niet aanwezig kan zijn op de zitting waarop zijn vonnis wordt uitgesproken, zich laten vervangen als hij daartoe een wettige reden heeft. Reeds enkele malen werd echter de vraag gesteld naar de wettigheid van de vervanging van een *volledig* rechtscollege. Kan het zomaar dat, wanneer alle rechters die hebben deelgenomen aan het beraad wettig verhinderd zijn, het vonnis wordt uitgesproken door drie vervangers, van wie niemand heeft deelgenomen aan het beraad? Of dient de voorzitter in een dergelijk geval de uitspraak uit te stellen? De kwestie is niet onbetwist. Hier en daar wordt wel eens het argument gehanteerd dat de aanwezigheid van ten minste een van de rechters die bij het beraad waren, een noodzaak is. Dit zou nodig zijn om aan de partijen de garantie te geven dat de vervangende rechters slechts het vonnis voorlezen, en het niet meteen ook zelf geschreven hebben. Dit standpunt werd in 1967 nog verdedigd tijdens de parlementaire debatten voor het Gerechtelijk Wetboek, maar haalde het uiteindelijk niet (Verslag van de Commissie van de Justitie door Hermans, *Parl. St. Kamer*, 1966-67, nr. 59/49, p. 962). In Frankrijk vindt deze stelling alvast wel zijn plaats in de *Nouveau Code de Procédure Civile*, aangezien art. 458 geen uitspraak toestaat die niet wordt bijgewoond door ten minste een van de rechters die aan de beraadslaging hebben deelgenomen, met als gevolg dat de vervanging van de alleenrechtsprekende rechter, de *unus iudex*, er nooit mogelijk is.

In een relatief recent arrest liet het Belgische Hof van Cassatie zich echter niet door de Franse stelling beïnvloeden. Het Hof besliste toen dat zelfs bij de verhindering van een volledig rechtscollege, art. 779, tweede lid, Ger.W. onverminderd toepassing vindt en de vervangers op de eerstvolgende zitting het vonnis reeds mogen uitspreken

(Cass. 16 december 1997, *Arr. Cass.* 1997, 558). De omstandigheid dat geen van de vervangers de debatten van de zaak had bijgewoond, doet niets af aan de geldigheid van de uitspraak. Sinds het arrest van 12 oktober 2001 is nu ook duidelijk dat hetzelfde geldt voor kamers met slechts één rechter. Het Hof laat er geen twijfel over bestaan dat art. 779, tweede lid, Ger.W. de vervanging van een alleen-rechtsprekende rechter op het ogenblik van de uitspraak toestaat, zelfs zonder dat bijkomende voorwaarden gesteld kunnen worden. De eiser die in zijn middel aanvoerde dat de alleenrechtsprekende raadsheer voor de uitspraak slechts vervangen kan worden door een raadsheer die de debatten in de zaak had bijgewoond, kwam dan ook van een kale reis terug.

Benoît Allemeersch
Assistent, Instituut voor Gerechtelijk Recht, KU Leuven

HOF VAN BEROEP TE BRUSSEL

AANVULLENDE KAMER H – 12 SEPTEMBER 2000

Voorzitter: de h. Claassens

Raadsheren: de hh. Rycken en Willekens

Advocaten: mrs. Remans loco Celis en Verbanck loco Vandebroek

Verzekering – Verzekeringscontract – Geldigheid – Fraude – Bewijs

De verzekeraar die aanvoert dat de verzekerde de overeenkomst met frauduleuze bedoelingen heeft gesloten, dient dit te bewijzen. Zelfs wanneer niet is uit te sluiten dat het ongeval opzettelijk is veroorzaakt of valse aangifte werd gedaan, is hiermee niet bewezen dat de verzekeringnemer op het ogenblik van het sluiten van de overeenkomst al de bedoeling had om met zijn voertuig bij een ongeval betrokken te geraken en zo winst uit de verzekering te halen.

Wanneer bij de aanvraag tot verzekering aan de verzekeraar alle documenten werden meegedeeld waaruit het verschil tussen de betaalde aankoop prijs, invoerrechten en verzekerde waarde blijkt, heeft de verzekeraar met kennis van zaken de overeenkomst gesloten.

NV M. en N. en NV A. t/ V.

1. De procedure

Eerste aanleg

Overwegende dat de oorspronkelijke vordering, door appellanten ingeleid bij dagvaarding op 7 september 1990 aan geïntimeerde betekend, ertoe strekte geïntimeerde te horen veroordelen tot betaling van de som van 295.000 fr. aan eerste appellante en de som van 434.170 fr. aan tweede appellante, te vermeerderen met de intresten en kosten, uit hoofde van betalingen door appellanten aan geïntimeerde gedaan in het raam van door deze laatste onderschreven verzekeringspolissen «eigen schade»;

Dat appellanten argumenteerden dat geïntimeerde wetens en willens een dubbele verzekering had aangegaan voor een door hem aangekochte personenwagen Mercedes, waarvan de waarde lager was dan de door appellanten verzekerde en uitgekeerde bedragen, zodat zij het door hen te veel betaalde terugvorderden op basis van art. 1235 en 1376 B.W. en de vermogensverschuiving zonder oorzaak;

Overwegende dat appellanten in hun voor de eerste rechter neergelegde conclusies hun vordering hebben gewijzigd, zich niet meer baseren op de vermogensverschuiving zonder oorzaak, maar op de onverschuldigde betaling op basis van art. 1131 B.W., de nietigverklaring van de aangegane verzekeringsovereenkomsten vragen wegens een ongeoorloofde oorzaak en uitdrukkelijk vermelden dat zij zich niet baseren op enig artikel uit de verzekeringspolissen of de Verzekeringswet;

Dat tweede appellante haar vordering in conclusies heeft uitgebreid en terugbetaling vroeg van het bedrag van 1.359.164 fr., vermeerderd met de intresten;

Overwegende dat het bestreden vonnis de vordering als ongegrond heeft afgewezen;

Hoger beroep

Overwegende dat appellanten in hun verzoekschrift tot hoger beroep argumenteren dat geïntimeerde het ongeval bewust heeft laten gebeuren met de enkele bedoeling een ongeoorloofde winst te behalen, dat hij de verzekeringsovereenkomsten met deze frauduleuze bedoelingen heeft gesloten, zodat deze overeenkomsten reeds vanaf het ogenblik van het aangaan ervan nietig waren;

Overwegende dat de raadsman van appellanten, ter zitting van het Hof op 4 april 2000, tevens uitdrukkelijk bevestigde de vorderingen van appellanten niet meer te baseren op het feit dat de waarde van de verzekerde personenwagen veel lager was dan de bedragen die in geval van schade uitgekeerd moesten worden;

Overwegende dat appellanten voor het Hof de nietigverklaring van de gesloten verzekeringspolissen vragen uit hoofde van een ongeoorloofde oorzaak of bedrog, en de terugbetaling vragen door geïntimeerde van alle door hem ontvangen bedragen;

Overwegende dat geïntimeerde het Hof verzoekt het hoger beroep als ongegrond af te wijzen en het bestreden vonnis te bevestigen;

2. De feiten

Overwegende dat de relevante feiten nuttig voor de beoordeling van de zaak, zoals zij uit de stukken en uit de conclusies van partijen blijken, als volgt kunnen worden samengevat:

Op 16 december 1982 kocht geïntimeerde in Duitsland een personenwagen Mercedes voor een bedrag van 46.000 DM. Hij diende tevens 295.358 fr. invoerrechten te betalen.

Geïntimeerde sloot met ieder van de appellanten een afzonderlijke verzekering eigen schade.

Op 11 januari 1984 werd het voertuig betrokken bij een ongeval, toen het zich bevond op de parking achter de woning van geïntimeerde.

De firma B. uit Halen diende grind aan te voeren. Zij zou reeds een eerste lading grind hebben gebracht. Geïntimeerde

zou zijn personenwagen Mercedes voor deze hoop grind hebben geplaatst, en toen de firma B. een tweede lading grind kwam brengen zou het voertuig Mercedes door de tractor met oplegger van de firma B. beschadigd zijn met een totaal verlies als gevolg.

Uit hoofde van dit schadegeval betaalde eerste appellante aan geïntimeerde het bedrag van 295.000 fr. en tweede appellante het bedrag van 1.359.164 fr.

Met betrekking tot de omstandigheden van het ongeval en eventuele fraude werd een geseponeerd strafdossier opgesteld.

3. Beoordeling

...

Overwegende dat appellanten het bewijs dienen te leveren van het feit dat geïntimeerde, op het ogenblik van het sluiten van de verzekeringspolissen reeds de bedoeling had om met zijn personenwagen bij een «ongeval» betrokken te geraken en zo winst te behalen;

Overwegende dat het Hof niet te oordelen heeft over het feit of geïntimeerde het ongeval al dan niet opzettelijk heeft veroorzaakt; dat appellanten dit feit slechts aanvoeren om te bewijzen dat de overeenkomst met frauduleuze bedoelingen werd gesloten maar zich niet op dit feit zelf baseren om hun vordering op te gronden;

Dat indien appellanten trouwens de terugbetaling van de door hen uitgekeerde bedragen zouden vorderen op basis van het feit dat geïntimeerde het ongeval opzettelijk zou hebben veroorzaakt, hun vordering verjaard zou zijn;

Overwegende dat de omstandigheden van het ongeval inderdaad dubieus zijn;

Dat zelfs indien men zou aanvaarden dat geïntimeerde het ongeval opzettelijk heeft veroorzaakt, hiermee nog niet het bewijs is geleverd dat hij deze bedoeling reeds had op het ogenblik van het sluiten van de verzekeringspolissen;

Dat uit het geseponeerde strafdossier blijkt dat de desbetreffende personenwagen een paar maanden voor het «ongeval» defect was; dat de heer S., deskundige door de verzekeringsmaatschappijen aangesteld, vermoedde dat het voertuig zo goedkoop mogelijk werd hersteld en dus niet meer betrouwbaar was, zodat geïntimeerde er belang bij had een ongeval te ensceneren;

Dat deze vermoedens overeenstemmen met de bevindingen van de heer D., deskundige door het parket aangesteld, die stelt dat het voertuig technische problemen had en de motor gereviseerd moest worden, wat een dure aangelegenheid is;

Overwegende dat niet is uit te sluiten dat dit de echte reden is van het «ongeval» en geïntimeerde het voertuig vrijwillig heeft beschadigd of laten beschadigen;

Dat in dat geval echter nog geen sprake is van frauduleuze bedoelingen op het ogenblik van het sluiten van de verzekeringspolissen;

Overwegende dat evenmin is uit te sluiten dat de personenwagen inderdaad per ongeluk werd beschadigd door de bulldozer, eigendom van geïntimeerde, en geïntimeerde daarna een valse aangifte heeft gedaan, waarbij de firma B. werd opgevoerd als veroorzaker van de schade, omdat hij in de mening verkeerde dat hij geen schadevergoeding kon verkrijgen voor schade die met zijn bulldozer aan zijn personenwagen was toegebracht (zie verslag D. p. 31 en 49);

Dat ook in dat geval er geen sprake is van frauduleuze bedoelingen op het ogenblik van het sluiten van de verzekeringspolissen;

Overwegende dat het verschil tussen de door geïntimeerde officieel betaalde aankoopprijs en invoerrechten en de verzekerde waarde terzake niet relevant is;

Dat bij de aanvraag tot verzekering alle documenten waaruit deze bedragen bleken aan tweede appellante werden medegedeeld zodat tweede appellante alleszins volledig op de hoogte was en met kennis van zaken de overeenkomst heeft gesloten;

Dat de waarde van de personenwagen trouwens niet noodzakelijkerwijze overeenstemt met de officieel betaalde aankoopprijs en invoerrechten;

Dat deze elementen niet wijzen op frauduleuze bedoelingen bij het sluiten van de overeenkomst;

Overwegende dat ook de andere door appellanten aangevoerde feiten niet het bewijs bijbrengen van het feit dat geïntimeerde, op het ogenblik van het sluiten van de verzekeringsovereenkomsten, frauduleuze bedoelingen had;

Overwegende dat de desbetreffende verzekeringsovereenkomsten derhalve geldig werden afgesloten en het hoger beroep dan ook als ongegrond dient te worden afgewezen.

HOF VAN BEROEP TE ANTWERPEN

3ebis KAMER – 3 APRIL 2001

Voorzitter: de h. Luyten

Advocaat: mr. Renette

Collectieve schuldenregeling – Gerechtelijke aanzuiveringsregeling – Kwijtschelding – Strafrechtelijke geldboete

De bevoegdheid om, in het raam van een collectieve schuldenregeling, schulden kwijt te schelden, is algemeen. De schulden die niet in aanmerking komen voor kwijtschelding, zijn limitatief in de wet opgesomd, en een strafrechtelijke geldboete behoort daar niet toe. Een strafrechtelijke geldboete kan derhalve worden kwijtgescholden.

L.

Overwegende dat het beperkt hoger beroep ertoe strekt de bestreden beschikking, op 8 december 2000 gewezen door de Beslagrechter te Hasselt, te hervormen in zoverre deze bepaalt dat de boete ingevolge een veroordeling van de Correctionele Rechtbank te Hasselt op 19 november 1999 uitgesloten is uit de collectieve schuldenregeling voor zover deze minnelijke of gerechtelijke regeling een kwijtschelding hiervan inhouden;

Overwegende dat de eerste rechter in de bestreden beschikking de voormelde geldboete uitsloot uit de collectieve schuldenregeling, op grond van de overweging dat alleen de Koning overeenkomstig art. 110 G.W. het recht heeft de door de rechters uitgesproken straffen kwijt te schelden; dat de mogelijkheid die door art. 110 G.W. aan de Koning wordt geboden om uitgesproken straffen kwijt te schelden of te verminderen, niet uitsluit dat de civiele rechter binnen de perken hem door de wet geboden, hiertoe eveneens zou

kunnen overgaan; dat de door de wet toegekende macht van de beslagrechter tot kwijtschelding in het raam van de collectieve schuldenregeling algemeen is, en de schulden die niet in aanmerking komen voor kwijtschelding limitatief in de wet op de collectieve schuldenregeling zijn opgesomd (zie o.m. De Wilde, A., «Fresh start en geldboeten», *R.W.*, 2000-01, 68 e.v.); dat de kwestieuze boete niet behoort tot de limitatief door de wet bepaalde uitzonderingen en er bijgevolg geen reden is om deze *ab initio* van de collectieve schuldenregeling uit te sluiten, voor zover deze minnelijke of gerechtelijke regeling een kwijtschelding hiervan inhouden; dat het hoger beroep in die mate gegrond is.

NOOT – Zie A. De Wilde, «Fresh start en geldboeten», *R.W.*, 2000-01, 68-70; A. De Wilde en P. Helsen, «Woord – Wederwoord: Collectieve schuldenregeling en de kwijtschelding van strafrechtelijke geldboeten», *Jura Falc.*, 1999-2000, 535-540. Voor Nederland: R.J. Verschoof, *Schuldsaneringsregeling voor natuurlijke personen*, NIBE Bankjuridische reeks, nr. 36, 1998, 69-70; B. Wessels, *Schuldsaneringsregeling natuurlijke personen*, Deventer, Kluwer, 1999, p. 68, nr. 912.

RECHTBANK VAN KOOPHANDEL TE IEPER

ENIGE KAMER – 29 JANUARI 2001

Voorzitter: de h. Deseyne

Rechters in handelszaken: de hh. Bonduelle en Bonte

Advocaten: mrs. Tassin en Priem

Internationaal privaatrecht – Koop – 1. Internationale koop van roerende lichamelijke zaken – Toepasselijk recht – a) Koopovereenkomst van 1998 – Weense Koopverdrag – b) Koopovereenkomst van 1993 – Verdrag van Den Haag van 15 juni 1955 nopens de op de internationale koop van roerende lichamelijke zaken toepasselijke wet – 2. Weense koopverdrag – a) Verjaring – Toepasselijke nationale recht – b) Algemene verkoopvoorwaarden – Aanvaarding – Stilzwijgen – c) Interest wegens te late betaling – Interestvoet – Toepasselijk recht – Lex contractus

1. a) Wanneer een internationale koopovereenkomst van roerende lichamelijke zaken in 1998 wordt gesloten tussen twee partijen die gevestigd zijn in twee verschillende staten die op dat ogenblik al gebonden zijn door het Weense Koopverdrag, dienen de bepalingen van dat verdrag zonder meer te worden toegepast, zonder een omweg via de verwijzingsregels.

b) Wanneer een internationale koopovereenkomst van roerende lichamelijke zaken in 1993 wordt gesloten, d.w.z. op een ogenblik waarop het Weense Koopverdrag in België nog niet in werking was getreden, dient, bij gebreke aan een duidelijke en onbetwifelbare rechtskeuze van de partijen, de verwijzingsregel van art. 3 van het verdrag van Den Haag van 15 juni 1955 nopens de op de internationale koop van roerende lichamelijke zaken toepasselijke wet te worden toegepast, wat inhoudt dat die koopovereenkomst wordt beheerst door het interne recht van het land van de verkoper.

2. a) De verjaring als zodanig wordt niet geregeld in het Weense Koopverdrag, maar wordt overgelaten aan het toepasselijke nationale recht.

b) Uit art. 19 van het Weense Koopverdrag, dat strikte regelen inhoudt terzake van aanbod, aanvaarding en wijziging van contractvoorwaarden, volgt dat steeds volledige wilsovereenstemming nodig is vooraleer het contract totstandkomt. Het loutere stilzwijgen geldt daarbij niet als aanvaarding.

c) Aangezien het Weense Koopverdrag niet zelf de interestvoet bepaalt van de interest die is verschuldigd wegens te late betaling, wordt deze interest naar Belgisch internationaal privaatrecht volgens de *lex contractus* bepaald.

Vennootschap naar Italiaans recht M.S.R. S.P.A. t/ BVBA N.

De feiten en de vorderingen. Standpunten van partijen

1. Bij dagvaarding van 31 mei 1999 vordert eiseres van verweerster de betaling van 92.224.000 Italiaanse lire in hoofdsom, samengesteld als volgt:

– factuur nr. V2/00419 van 30 juni 1998:	60.104.000 lire
– factuur nr. V2/00464 van 16 juli 1998:	28.983.840 lire
– factuur nr. V2/00498 van 28 juli 1998:	2.543.760 lire
– factuur nr. V2/00531 van 19 september 1998:	682.400 lire

92.224.000 lire

2. Verweerster betwist als zodanig niet de voormelde facturen verschuldigd te zijn, maar wijst er enerzijds op dat zij op 17 februari 2000 een bedrag van 45.020.827 lire (of 936.433 fr.) betaald heeft en anderzijds dat zij gerechtigd is op een schadevergoeding van eiseres n.a.v. een eerdere transactie, die plaatsgreep in het jaar 1993, die zij bij tegeneis vordert en begroot op een gelijk bedrag als het saldo van 47.203.173 lire (of 981.826 fr.), zodat zij ingevolge gerechtelijke compensatie niets meer verschuldigd is.

3. In conclusies verwerpt hoofdeiseres het verweer en de tegeneis en vordert zij bovendien vergoedende interest a rato van 8 % per jaar vanaf de ingebrekestelling van 10 september 1998 en a rato van 7 % per jaar vanaf de datum van dagvaarding.

Beoordeling

1. Toepasselijk recht

Hoofdeiseres vordert betaling van de prijs n.a.v. internationale verkopen van roerende lichamelijke zaken (nl. koelinstallaties en/of toebehoren); beide partijen zijn het erover eens dat de bepalingen van het Weense Koopverdrag van 11 april 1980 (hierna: CISG) dienen toegepast te worden en de rechtbank valt deze stellingname bij.

Omdat de litigieuze verkopen dateren van 1998 en de beide gedingvoerende partijen gevestigd zijn in verdragsluitende staten, die sinds een eerder tijdstip door het CISG gebonden zijn (in Italië is het CISG in werking getreden op 1 januari 1988 en in België op 1 november 1997), dienen in casu zonder meer de verdragsregelen toegepast te worden, zonder een omweg via de verwijzingsregels (art. 1-1-a en art. 100.2 van het CISG; zie J. Meeusen, «Belgisch internationaal contractenrecht in Europees perspectief», in

Overeenkomsten, XXVIste Postuniversitaire cyclus, Willy Oelva, 1999-2000, p. 388, nr. 490).

Ten onrechte maken de partijen in die omstandigheden nog gewag van het zgn. IPR-verdrag van Den Haag van 15 juni 1955 nopens de op de internationale koop van roerende lichamelijke zaken toepasselijke wet; dat verdrag werd overigens door België opgezegd (cf. *B.S.*, 30 juni 1999, p. 24535) en is alhier buiten werking sinds 1 september 1999.

Terzake de tegeneis gaat het evenwel om een internationale verkoop uit het jaar 1993, toen het CISG in België nog niet in werking was getreden. In dat verband dient bijgevolg wel – bij gebreke aan een duidelijke en onbetwifelbare rechtskeuze van de partijen – de verwijzingsregel van art. 3 van voormeld IPR-verdrag van 15 juni 1955 te worden toegepast, nl. dat die koop-verkoop uit het jaar 1993 wordt beheerst door de interne wet van het land van de verkoper, te dezen van hoofdeiseres, die in Italië is gevestigd. Maar sinds 1 januari 1988 is het CISG van toepassing in Italië, zodat ook voor de berechting van de tegeneis in eerste instantie toepassing moet worden gemaakt van die verdragsbepalingen (art. 1-1-b en art. 100-2 van het CISG; J. Meeusen, *o.c.*, nrs. 489-490).

2. Hoofdeis

Hoofdverweerster betwist als zodanig niet het bestaan en het bedrag noch de opeisbaarheid van hetgeen hoofdeiseres vordert op basis van de in de dagvaarding opgesomde facturen, zodat de hoofdeis alvast gegrond is ten belope van de factuurhoofdsommen ad 92.224.000 lire, weliswaar onder aftrek van hetgeen sinds de dagvaarding werd betaald, zodat een saldo in hoofdsom overblijft van 47.203.173 lire.

Omtrent de gevorderde interesten wordt hierna geoordeeld (*infra*, nr. 4).

3. Tegeneis

Volgens de factuur van 15 februari 1993 heeft hoofdeiseres een zgn. «diepvrieseland», type Fagus 5, met toebehoren verkocht aan hoofdverweerster, die het op haar beurt verkocht aan een derde (de S.V. A. te Sint-Amandsberg).

Uit het verslag van 28 mei 1996 van een gerechtelijk deskundigenonderzoek door Ir. D. C. te Kortrijk, daartoe aangesteld bij beschikkingen in kort geding van 20 oktober 1994, 12 januari 1995 en 9 februari 1995 van de Voorzitter van de Rechtbank van Koophandel te Kortrijk, blijkt dat drie van de vier eilandelementen barstvorming vertoonden van de polysterkuip onder de koelbatterij; volgens de deskundige vond die scheurvorming haar oorsprong in het ontwerp en de fabricatie, en was ze dientengevolge technisch en feitelijk aan hoofdeiseres toe te rekenen.

Wanneer precies dit gebrek zich gemanifesteerd heeft, staat niet vast of kan althans op basis van de overgelegde stukken niet met zekerheid worden uitgemaakt; er kan enkel worden vastgesteld dat hoofdverweerster voor het eerst naspeurbaar per brief van 27 oktober 1994 haar beklag heeft gemaakt nopens een vastgestelde «barst in een diepvriesmeubel over de volledige lengte». In dezelfde brief is er sprake van een eerdere brief van 20 oktober 1994 (die niet wordt overgelegd) en van een eerdere telefonische contactname.

Anderzijds heeft hoofdeiseres in een fax van 16 november 1994 een «oplossing» aangeboden middels vervanging van twee koelbanken en heeft zij ook per fax van 16 februari 1996 bevestigd dat zij «sinds het begin» verkoos de zaak aldus te regelen.

Er kan rekening houdende met de gekende feitelijke elementen van de zaak op basis van de overgelegde stukken, worden aangenomen dat het gebrek zich eerst na verloop van tijd heeft gemanifesteerd ingevolge het gebruik van de koelbanken door de S.V. A. aan wie hoofdverweerster ze had verkocht. Daar hoofdeiseres gesteld en bevestigd heeft bereid te zijn geweest om de zaak «sinds het begin» in der minne te regelen, impliceert dit ook dat zij van het gebrek op de hoogte werd gebracht van zodra hoofdverweerster er ingevolge klachten van haar klant kennis van gekregen heeft. Aldus dient te worden aanvaard dat hoofdverweerster voldaan heeft aan het voorschrift van art. 39-1 CISG om binnen een redelijke termijn de aldaar bepaalde kennisgeving aan hoofdeiseres te doen.

Eveneens dient te worden gesteld dat hoofdverweerster haar onderzoeksplicht (art. 38-1 CISG) *in casu* niet miskend heeft. Kwestieuze keuringsplicht is trouwens geen eigenlijke verplichting voor de koper en houdt als zodanig geen verbinde in om bv. «verborgen» gebreken te ontdekken, meer bepaald zodanige gebreken die niet ontdekt kunnen worden door een redelijke inspectie van de goederen op grond van art. 38 CISG, wat te dezen precies het geval is, omdat de scheurvorming pas ingevolge een voortgezet gebruik van de koelbanken over een zekere periode aan het licht is gekomen (cf. H. Van Houtte *e.a.*, «Het Weens Koopverdrag», nrs. 4.61 en 5.29).

Bijgevolg is hoofdverweerster in casu *en op grond van de regelen van het CISG* niet vervallen van haar recht om zich op de niet-conformiteit van de in 1993 geleverde koelbanken te beroepen tegenover hoofdeiseres.

Het feit zelf van de niet-conformiteit van de kwestieuze koelbanken dient overigens te worden aangenomen op grond van de bevindingen van deskundige C. die terzake een onderzoek op tegenspraak heeft gedaan dat aan hoofdeiseres tegenwerpe is, omdat de kwestieuze expertise, aanvankelijk bevolen bij beschikking van 20 oktober 1994, op verzoek van de S.V. A. t.a.v. huidige hoofdverweerster, op verzoek van laatstgenoemde aan hoofdeiseres verbindend en tegenwerpe is werd verklaard bij navolgende beschikking van 9 februari 1995.

Hoofdeiseres werpt echter de verjaring tegen, daar de hoofdverweerster voor het eerst uit dien hoofde een vordering stelt bij wijze van tegeneis in, op 17 februari 2000, ingediende conclusies.

De verjaring als zodanig wordt niet geregeld in het CISG, maar wordt overgelaten aan het toepasselijke nationale recht (Antwerpen, 20 december 1999, *R.W.*, 2000-2001, 523; H. Van Houtte, *e.a.*, *o.c.*, nrs. 4.66 en 5.57), *in casu* het Italiaans recht (*supra*, nr. 1).

Het Verdrag inzake de verjaring bij internationale koop van roerende zaken, gesloten te New York op 14 juni 1974 (gewijzigd door het Protocol van 11 april 1980), werd niet geratificeerd door Italië en is aldaar niet in werking.

Art. 1495, derde lid, van het Italiaans B.W. bepaalt dat de vordering voor verborgen gebreken verjaart door verloop van een jaar vanaf de levering; de verjaring van de tegeneis dient aldus te worden vastgesteld.

4. Terzake de bij hoofdeis gevorderde interesten dient te worden vastgesteld dat art. 6 CISG het beginsel van de partijautonomie huldigt (de partijen kunnen de toepassing ervan uitsluiten, dan wel afwijken van de bepalingen ervan of het gevolg ervan wijzigen) en dat art. 9 CISG daarbij de bindende kracht vooropstelt van de gewoonten waarmee de partijen hebben ingestemd en van de tussen hen gebruikelijke handelwijzen. Daartegenover staat art. 19 CISG, dat strikte regelen inhoudt terzake van aanbod, aanvaarding en wijziging van voorwaarden, waarbij steeds volledige wilsovereenstemming nodig is vooraleer het contract totstandkomt; daarbij geldt louter stilzwijgen niet als aanvaarding (J. Meeusen, «Totstandkoming van de overeenkomst», en H. Van Houtte e.a., *o.c.*, nrs. 3.56, 3.58 en 3.60, p. 91-94; volgens H. Van Houtte komt de Belgische opvatting dat de factuurvoorwaarden bindend zijn omdat de koper deze stilzwijgend heeft aanvaard, zelfs op de helling te staan in het Weens Koopverdrag; zie *T.B.H.*, 1998, 350; cf. Kh. Hasselt, 2 december 1998, *R.W.*, 1999-2000, 648).

In casu ligt er geen bewijs voor dat hoofdverweerster, bij de totstandkoming van de koop-verkoopovereenkomsten, die het voorwerp uitmaken van de bij dagvaarding opgevorderde facturen, kennis heeft genomen van de algemene voorwaarden van hoofdeiseres en deze alsdan heeft aanvaard; de factuurvoorwaarden van hoofdeiseres kunnen derhalve geen toepassing vinden. Het enkele feit dat partijen reeds vóór 1998 met elkaar in handelsrelatie hebben gestaan, levert *in casu* geen bewijs op dat de verkoopvoorwaarden van hoofdeiseres door hoofdverweerster werden aanvaard, als deel uitmakend van hun handelsbetrekking, hetzij als gewoonte waarmee zij heeft ingestemd, hetzij als gebruikelijke handelwijze. De algemene voorwaarden van hoofdeiseres zijn trouwens in het Italiaans gesteld, terwijl tussen partijen het Nederlands of het Frans als voertaal werd gebruikt. Bovendien kan de rechtbank op basis van de overgelegde stukken niet eens uitmaken op welke documenten de algemene voorwaarden van hoofdeiseres voorkomen; de overgelegde kopies van facturen bevatten alleszins die voorwaarden niet, en op die facturen valt er evenmin een verwijzing naar algemene voorwaarden te bespeuren.

Hoofdeiseres kan wel aanspraak maken op rente wegens te late betaling ingevolge art. 78 CISG; waar het CISG zelf de interestvoet niet bepaalt, wordt deze naar Belgisch IPR volgens de *lex contractus* vastgesteld (cf. H. Van Houtte e.a., *o.c.*, nrs. 8.2 en 8.4, p. 276-278). Hoofdeiseres duidt niet aan welke de wettelijke rentevoet is volgens het Italiaans recht, maar beperkt zich ertoe 8 % rente vanaf de ingebrekestelling van 10 augustus 1998 te vorderen en 7 % (de Belgische wettelijke rente) vanaf de dagvaarding. Bij gebreke aan gegevens terzake kent de rechtbank rente a rato van 7 % per jaar toe vanaf de ingebrekestelling van 10 augustus 1998 (bundel eiseres, stuk nr. 5).

5. Daar hoofdeiseres op stereotiepe wijze de uitsluiting vordert van de mogelijkheid tot kantonnement – wat een principieel recht is voor de schuldenaar –, dient zij te bewijzen dat de vertraging in de regeling *haar* aan een ernstig nadeel blootstelt en volstaat een dergelijke bewering niet. Daar hoofdeiseres terzake geen bewijzen voorlegt, kan op haar verzoek tot uitsluiting van de mogelijkheid tot kantonnement niet worden ingegaan (zie Gent, 1e kamer, 17 april 1997, onuitgegeven, A.R. 1997/564 inzake Mafar/Fenestra).

NOOT – *Internationale bevoegdheid en de tegenvordering uit een andere overeenkomst – Verjaring en interesten bij een door het Weense Koopverdrag beheerste koopovereenkomst*

1. Het hierboven gepubliceerde vonnis is een mooie illustratie van de wisselwerking tussen de diverse nationale en internationale (verwijzings)regelen die op een internationale koopovereenkomst van toepassing kunnen zijn. De feiten kunnen als volgt worden samengevat. Een Italiaanse fabrikant verkocht en leverde in 1998 diverse koelinstallaties aan een in België gevestigde groothandelaar. Deze laatste weigerde de koopprijs te betalen. De Italiaanse vennootschap stelde daarom een betalingsvordering in voor de Rechtbank van Koophandel te Ieper. De Belgische groothandelaar betwistte de verschuldigde bedragen niet, maar verwees naar problemen die hij in verleden had gekend met koopwaar van de Italiaanse fabrikant. Meer bepaald had de Italiaanse fabrikant hem in 1993 een gebrekkig diepvrieseiland verkocht. Volgens een deskundigenonderzoek – dat was bevolen op vordering van een van de afnemers van de Belgische groothandelaar – was het gebrek technisch en feitelijk toe te rekenen aan de Italiaanse fabrikant. Aangezien de financiële gevolgen van deze gebrekkige levering nog niet waren geregeld, zag de Belgische groothandelaar zijn kans schoon om dit probleem te vereffen in de procedure die nu door de fabrikant was ingesteld. Hij betaalde de Italiaanse fabrikant gedeeltelijk voor de recente levering, en stelde daarnaast een tegenvordering in om schadevergoeding te verkrijgen voor de gebrekkige levering uit 1993. Het saldo van de hoofdvordering kon volgens de Belgische groothandelaar dan worden gecompenseerd met het bedrag van de tegenvordering.

2. Het is in de eerste plaats opmerkelijk dat de partijen geen aandacht hebben besteed aan de bevoegdheidsproblematiek. De procedure was nochtans ingesteld door een Italiaanse eiseres tegen een Belgische verweerster. Bijgevolg moest de bevoegdheid van de Belgische rechtbanken worden onderzocht aan de hand van het EEX (Verdrag van 27 september 1968 betreffende de rechterlijke bevoegdheid en de tenuitvoerlegging van beslissingen in burgerlijke en handelszaken). Niettegenstaande dit belangrijk verdrag op 1 maart 2002 werd vervangen door de Brussel I-Vo (Verordening (EG) Nr. 44/2001 van de Raad van 22 december 2000 betreffende de rechterlijke bevoegdheid, de erkenning en de tenuitvoerlegging van beslissingen in burgerlijke en handelszaken) blijft de interpretatie van het EEX van belang bij de uitleg van de begrippen van deze nieuwe verordening. Dit commentaar blijft derhalve relevant onder de Brussel I-Vo.

Uit het vonnis blijkt dat de betrokken partijen de internationale bevoegdheid van de Belgische rechtbanken niet hebben betwist. Dit komt neer op een stilzwijgende aanvaarding van de bevoegdheid. Dit is mogelijk op basis van art. 18 EEX (art. 24 Brussel I-Vo). Rechtbanken moeten niet ambtshalve hun bevoegdheid onderzoeken, tenzij het een materie betreft die onder de exclusieve bevoegdheidsregelen valt. De partijen hebben in het voorliggend geschil wellicht geen aandacht besteed aan de bevoegdheidsproblematiek, aangezien de Italiaanse eiseres de vordering had gebracht voor de rechtbank van de woonplaats van de Belgische verweerster. Bijgevolg zijn de Belgische rechtbanken bevoegd krachtens art. 2 EEX (art. 2 Brussel I-Vo).

3. Het is echter niet omdat er voor het zogenaamde *forum rei* wordt gedagvaard, dat een geschil geen interessante bevoegdheidsvragen meer kan hebben. Het besproken vonnis is hier een mooi voorbeeld van. Er rees geen enkel probleem wat de hoofdvordering van de Italiaanse eiseres betreft. Dit is echter niet het geval voor de tegenvordering van de Belgische verweerster. Art. 2 EEX kan niet worden toegepast, aangezien de verweerster op tegenvordering gevestigd is in Italië. Op het eerste gezicht zou men dan geneigd zijn om bevoegdheid te ontleen aan art. 6(3) EEX (art. 6(3) Brussel I-Vo). Dit artikel bepaalt dat de rechtbank die bevoegd is om kennis te nemen van de hoofdvordering, eveneens bevoegd is om te oordelen over de tegenvordering. Art. 6(3) EEX en Brussel I-Vo vereisen echter dat de tegenvordering moet voortspuiten uit de overeenkomst of een rechtsfeit waarop de oorspronkelijke eis is gegrond. Dit lijkt *in casu* niet het geval te zijn, aangezien de tegenvordering haar oorsprong vindt in een andere koopovereenkomst tussen partijen. Wat de tegenvordering van de Belgische verweerster betreft, kan de internationale bevoegdheid van de Belgische gerechten op het eerste gezicht bijgevolg niet op art. 6(3) EEX zijn gebaseerd.

Dit zou althans de redenering zijn wanneer men art. 6(3) EEX niet aan een nader onderzoek zou onderwerpen. In het *Danvaern*-arrest van 13 juli 1995 heeft het Hof van Justitie een onderscheid gemaakt tussen vorderingen die zijn ingesteld om een afzonderlijke veroordelende uitspraak te verkrijgen en vorderingen die louter als verweermiddel worden ingeroepen (H.v.J. 13 juli 1995, nr. C 341-93, *Jur.* 1995, I, 2053). De feiten in het *Danvaern*-arrest zijn gelijklopend aan de tactiek van de Belgische verweerster in het hier besproken geschil: het betrof ook een tegenvordering die gelijk was aan het bedrag van de hoofdvordering, zodat er een gerechtelijke compensatie kon plaatsvinden. Volgens het Hof van Justitie is een tegenvordering die een gerechtelijke compensatie tot doel heeft geen tegenvordering in de zin van art. 6(3) EEX, maar een verweermiddel op hoofdvordering waarvan de gegrondheid onder het toepasselijke nationale recht valt. Dit betekent dat de vraag of de Rechtbank van Koophandel te Leper al dan niet bevoegd was om kennis te nemen van de tegenvordering, helemaal niet aan de orde is. Deze rechtspraak kan worden bekritiseerd. Het is immers voldoende dat een verweerder eender welke tegenvordering instelt, deze herleidt tot het bedrag van de hoofdvordering en vervolgens gerechtelijke compensatie vraagt om te ontsnappen aan de toepassingsvoorwaarden van art. 6(3) EEX.

4. Er bestaat overigens discussie omtrent de interpretatie van art. 6(3) EEX. Volgens het Rapport Jenard is het voldoende dat de tegenvordering verknocht is aan de hoofdvordering. Het gebruik van deze terminologie doet onmiddellijk de vraag rijzen of samenhang in de zin van art. 22 EEX (art. 28 Brussel I-Vo) volstaat. Deze vraag werd jammer genoeg onbeantwoord gelaten door het Hof van Justitie in het reeds genoemde *Danvaern*-arrest. Volgens een letterlijke interpretatie van art. 6(3) EEX is dit artikel restrictiever dan «samenhang» in art. 22 EEX. Advocaat-generaal Leger was in zijn conclusie voor het arrest-*Danvaern* van oordeel dat art. 6(3) EEX niet kon worden uitgelegd aan de hand van de interpretatie van het begrip «samenhang» in art. 22 EEX. Ook J. Erauw is van oordeel dat de «gewone samenhang kennelijk niet altijd genoeg is» (Erauw, J., «Niet-uitsluitende bevoegdheidsgronden», in Van Houtte, H. en Pertegás Sen-

der (red.), *Europese IPR-Verdragen*, Leuven, Acco, 1997, 113). Gaudemet-Tallon pleit daarentegen voor een teleologische interpretatie van art. 6(3) EEX (noot onder H.v.J. 13 juli 1995, *R.C.D.I.P.* 1996, 146-152). Volgens deze auteur streven art. 6(3) EEX en art. 22 EEX dezelfde doelstelling na, namelijk het centraliseren van met elkaar verbonden vorderingen voor één rechtbank. Samenhang in de zin van art. 22 EEX tussen hoofd- en tegenvordering is met andere woorden voor haar voldoende om art. 6(3) EEX te kunnen toepassen.

Het is de vraag of deze interpretatie standhoudt in het licht van het *Leathertex*-arrest van het Hof van Justitie (H.v.J. 5 oktober 1999, nr. C 420-97, *T.B.H.* 1999, 170). In dit arrest heeft het Hof geoordeeld dat twee gelijkwaardige contractuele vorderingen die uit dezelfde overeenkomst voortvloeien, niet noodzakelijk door één gerecht moeten worden beoordeeld. Het argument van Gaudemet-Tallon om vorderingen voor één rechtbank te centraliseren om een versnippering van bevoegdheden te voorkomen, kan o.i. dan ook niet langer worden gehanteerd om aan art. 6(3) EEX dezelfde interpretatie te geven als aan art. 22 EEX. Bovendien heeft het Hof van Justitie in het *Elephanten Schuh*-arrest geoordeeld dat art. 22 EEX niet bevoegdheidstoewijzend is en enkel van toepassing is wanneer samenhangende vorderingen bij de gerechten van twee of meer verdragsluitende staten zijn gebracht (H.v.J. 24 juni 1981, nr. 150/80, *Jur.* 1981, 1671). Bijgevolg kan de interpretatie van art. 22 EEX niet worden gehanteerd in het raam van art. 6(3) EEX, aangezien het geschil bij de toepassing van dit artikel slechts hangende is voor het gerecht van één verdragsluitende staat. Een ruime interpretatie van art. 6(3) EEX zou er overigens te vaak op neerkomen dat de eiser op tegenvordering voor zijn eigen rechtbanken kan procederen. Dit strookt niet met de omstandigheid dat de nevenschikte bevoegdheidsgronden in art. 5 en 6 EEX strikt moeten worden geïnterpreteerd, noch met de terughoudendheid van het EEX t.a.v. het *forum actoris*. Het is dan ook jammer dat de Italiaanse eiseres geen gebruik heeft gemaakt van de mogelijkheid om de bevoegdheid van de Belgische rechtbanken te betwisten. De bevoegdheidsproblematiek had nochtans nuttige inzichten kunnen opleveren, in het bijzonder over de interpretatie van art. 6(3) EEX, dat tot op heden weinig aandacht heeft gekregen in de Belgische rechtspraak en rechtsleer.

5. De waarde van het besproken vonnis ligt voornamelijk in een correcte analyse en interpretatie van het toepasselijke recht.

Wat de hoofdvordering betreft, oordeelt de rechtbank terecht dat deze wordt beheerst door het Weense Koopverdrag van 11 april 1980 (hierna: CISG). De vordering heeft immers betrekking op een in 1998 gesloten internationale koopovereenkomst tussen twee partijen die beiden in verschillende CISG-verdragstaten zijn gevestigd. Bijgevolg is uit hoofde van art. 1(1)(a) het CISG *rechtstreeks* van toepassing, zonder de tussenkomst van een verwijzingsregel. Ook de tegenvordering wordt beheerst door het CISG, maar op *onrechtstreekse* wijze via de verwijzingsregels van de aangezochte rechter (art. 1(1)(b) CISG). Het geschil op tegenvordering betrof een internationale koop van roerende lichamelijke zaken uit 1993. Dit betekent dat de conflictregels van het Verdrag van Den Haag van 15 juni 1955 nog van kracht waren (Roos, K., «De vereenvoudiging van het Belgisch conflictenrecht inzake internationale koopovereenkomsten ten gevolge van de opzegging van het Verdrag van Den Haag

van 1955», *A.J.T.* 1999, 143), wat leidde tot de toepassing van het Italiaanse recht. Belangrijk evenwel is dat het Italiaanse recht uniform kooprecht bevat. Het CISG is immers op 1 januari 1988 in Italië in werking getreden. Het vonnis is dan ook een mooie illustratie van de rechtstreekse en eveneens van de onrechtstreekse toepassing van het CISG.

6. De tegenvordering van de Belgische verweerster was gebaseerd op de niet-conformiteit van het in 1993 geleverde diepvrieseiland. Het CISG verleent in het geval van een gebrekkige levering een hele reeks remedies aan de benadeelde koper. Deze remedies zijn weliswaar afhankelijk van een onderzoeks- en klachtplicht van de koper t.a.v. de verkoper. Krachtens art. 38 CISG moet de koper bij de ontvangst van de geleverde zaken of zo spoedig mogelijk daarna, de nog niet goedgekeurde zaken op de aanwezigheid van eventuele gebreken onderzoeken. En wanneer hij een tekortkoming constateert, moet hij volgens art. 39 CISG de verkoper binnen een redelijke termijn daarvan op de hoogte brengen. Indien de koper de verkoper niet op een tijdige en gepaste wijze op de hoogte brengt van het gebrek, verliest hij het recht om zich te beroepen op de niet-conformiteit. De Rechtbank van Koophandel is tot het besluit gekomen dat de Belgische koper zijn onderzoeks- en klachtplicht onder het CISG had nageleefd, zodat de Belgische verweerster «niet vervallen (was) van haar recht om zich op de niet-conformiteit van de in 1993 geleverde koelbanken te beroepen tegenover hoofdeiseres».

7. De Italiaanse fabrikant argumenteerde echter dat de tegenvordering wegens niet-conforme levering verjaard was, aangezien deze slechts op 17 februari 2000 in de procedure op hoofdvordering bij conclusie werd ingesteld (terwijl de gebrekkige koopwaar werd geleverd in 1993). Ook hier weer rees de vraag aan de hand van welk recht de verjaringsproblematiek moest worden behandeld.

Het CISG kon niet worden toegepast. De problematiek van de verjaring van vorderingen uit internationale koopovereenkomsten wordt immers behandeld in een afzonderlijk verdrag, namelijk de Verjaringsconventie van New York van 1974 (Boele-Woelki, K., «De verjaring van vorderingen uit internationale koopovereenkomsten», *Europees Privaatrecht* 1996, Grosheide, F., Boele-Woelki, K. (red.), Lelystad, Koninklijke Vermande, 1997, 99-146). Dit uniform verjaringsverdrag kan, zoals dit het geval is voor het CISG, rechtstreeks van toepassing zijn, of onrechtstreeks via de verwijzingsregels van de aangezochte rechter. Een rechtstreekse toepassing was *in casu* niet mogelijk. Noch Italië, noch België hebben de Verjaringsconventie geratificeerd. Bijgevolg moest worden onderzocht of de verwijzingsregels van de aangezochte (Belgische) rechter leidden tot het recht van een verdragsluitende staat. Ook dit was niet het geval. Het verjaringsstatuut is naar Belgisch internationaal privaatrecht immers onderworpen aan het recht dat de vordering in materieel opzicht beheerst (art. 10 §1(d) Europees Verdrag inzake het recht dat van toepassing is op verbintenissen uit overeenkomst, gesloten te Rome op 19 juni 1980). De verjaring van contractuele vorderingen wordt met andere woorden beheerst door de *lex contractus*. Dit betekende in casu dat de vraag naar de verjaring van de tegenvordering van de Belgische verweerster wordt beheerst door het Italiaanse recht, dat via de verwijzingsregels van het verdrag van Den Haag van 1955 de *lex contractus* uitmaakt (*cfr. supra*).

Ook de Rechtbank van Koophandel te Ieper is tot dit besluit gekomen, maar zonder zich vragen te stellen bij de Belgische verwijzingsregels inzake de verjaring van een vordering. De rechtbank heeft onmiddellijk teruggesproken naar het recht dat de koopovereenkomst uit 1993 beheerste, zonder de verwijzingsregel uitdrukkelijk te formuleren. De conflictregel verwees naar het Italiaans recht. En omdat Italië de Verjaringsconventie niet heeft geratificeerd, was het Italiaanse gemene recht van toepassing, dat bepaalt dat de vordering voor verborgen gebreken verjaart door verloop van één jaar vanaf de levering. De rechtbank is bijgevolg terecht tot het besluit gekomen dat de tegenvordering van de Belgische verweerster was verjaard, aangezien de niet-conforme koopwaar werd geleverd in 1993, terwijl de tegenvordering werd ingesteld in 2000.

De toepassing van nationaal verjaringsrecht op vorderingen uit internationale koopovereenkomsten kan dus tot onaangename verrassingen en onbillijke resultaten leiden. Dit is te wijten aan de omstandigheid dat diverse rechtssystemen in een bijzonder korte verjaringstermijn voorzien die begint te lopen op het ogenblik van de levering van de goederen. Wanneer verborgen gebreken na het aflopen van deze korte termijn worden ontdekt, kan dit ertoe leiden dat de verjaringstermijn reeds is verstreken. Dit is onverzoenbaar met de onderzoeks- en klachtplicht in het CISG. Art. 39, tweede lid, CISG voorziet immers voor de kennisgeving van het gebrek aan conformiteit in een absolute vervalttermijn van twee jaar na de levering. Dit betekent dat een koper die zijn onderzoeks- en klachtplicht onder het CISG strikt naleeft, nog steeds geconfronteerd kan worden met een verjaring van zijn vordering onder het toepasselijke nationale recht. Deze problemen kunnen enkel worden opgelost door een uniforme regeling van de verjaringstermijnen die aansluit op het uniforme kooprecht uit het CISG. Gezien de volledige harmonisatie met het CISG – totstandgebracht door het Protocol van 11 april 1980 –, zouden alle verdragstaten van het CISG moeten toetreden tot de Verjaringsconventie. Op deze wijze zouden internationale koopovereenkomsten kunnen worden beheerst door twee op elkaar afgestemde eenvormige verdragsregelingen. Het valt te betreuren dat de Verjaringsconventie in België zo goed als geen aandacht heeft gekregen en dat België bij de ratificatie van het CISG niet tegelijkertijd deze conventie en het bijhorende protocol heeft geratificeerd. Deze bijdrage is dan ook een oproep tot spoedige ratificatie van de Verjaringsconventie.

8. In het hier besproken vonnis was er ook discussie gerezen over de verschuldigde interesten. De Italiaanse eiseres vorderde vergoedende interesten *a rato* van 8 % per jaar vanaf de ingebrekestelling van 10 september 1998 en 7 % per jaar vanaf de datum van de gedinginleidende dagvaarding. De Italiaanse eiseres had deze vordering blijkbaar gegrond op haar algemene factuurvoorwaarden. Niettegenstaande de materie van de interesten aangeraakt wordt in art. 78 CISG, kunnen partijen in hun internationale koopovereenkomst de interesten bepalen die verschuldigd zijn bij te late betaling. Art. 6 CISG bepaalt immers dat de partijen de toepassing van het CISG kunnen uitsluiten, afwijken van de bepalingen ervan, of de gevolgen daarvan wijzigen.

Volgens de Rechtbank van Koophandel te Ieper kon de Italiaanse eiseres de interesten echter niet vorderen op basis van haar algemene voorwaarden, aangezien ze niet bewees

dat de Belgische verweerster had kennisgenomen van deze voorwaarden, laat staan dat zij die had aanvaard. Dit nam volgens de rechtbank echter niet weg dat de Italiaanse eiseres geen interessen meer kon vorderen op grond van art. 78 CISG. De rechtbank merkte terecht op dat het CISG de interestvoet niet bepaalt en dat deze naar Belgisch internationaal privaatrecht volgens de *lex contractus* moet worden vastgesteld. Dit betekende *in casu* dat de interestvoet moest worden bepaald aan de hand van het Italiaanse recht. Aangezien de Italiaanse eiseres had nagelaten de Italiaanse wettelijke interestvoet mee te delen, paste de rechtbank de Belgische wettelijke interestvoet toe van 7 % per jaar vanaf de ingebrekestelling.

Dit lijkt ons niet helemaal correct. Een rechter heeft immers de verplichting zelf de inhoud van het buitenlands recht op te zoeken wanneer de door de partijen verstrekte inlichtingen niet volledig zijn (Cass. 9 oktober 1980, *Pas.* 1981, I, 159). Bovendien heeft de rechtbank uit het oog verloren dat interessen onder het CISG verschuldigd zijn vanaf het ogenblik dat de betaling moet gebeuren, en niet vanaf de datum van de ingebrekestelling. Ten slotte kan de vraag worden gesteld of de interestvoet wel aan de hand van de *lex contractus* moet worden beoordeeld. In het CISG moet immers een onderscheid worden gemaakt tussen interne en externe leemten. Externe leemten betreffen onderwerpen die niet door het CISG worden geregeld, zoals de verjaring van vorderingen uit internationale koopovereenkomsten. Dergelijke leemten moeten worden opgelost aan de hand van het via de verwijzingsregels toepasselijke nationale recht. Interne leemten betreffen onderwerpen die binnen het toepassingsgebied van het CISG vallen, maar die niet op uitdrukkelijke wijze zijn geregeld, zoals de vraag naar de hoogte van de interestvoet. Art. 7, tweede lid, CISG bepaalt dat interne leemten opgelost moeten worden aan de hand van de algemene beginselen waarop het CISG berust. Dit betekent dat aan het begrip «rente» in art. 78 CISG een transnationale inhoud kan worden gegeven, zodat eventueel een internationaal erkende interestvoet kan worden gehanteerd zonder dat er moet worden teruggегреpen naar het nationaal recht.

9. Het hier besproken vonnis is dus een mooie illustratie van de problemen die kunnen rijzen naar aanleiding van vorderingen uit internationale koopovereenkomsten. In de eerste plaats blijkt dat rechtspractici vaak worstelen met een correcte toepassing van het internationaal procesrecht. In dit opzicht mag ook niet uit het oog worden verloren dat de Brussel I-Vo op 1 maart 2002 het EEX heeft vervangen. De hier uiteengezette interpretatie van een aantal EEX-bepalingen blijft echter relevant onder de nieuwe Brussel I-Vo. Het vonnis legt bovendien een van de pijnpunten van het CISG bloot. Zelfs wanneer een koper zijn onderzoeks- en klachtplicht onder het CISG naleeft, kan hij nog steeds worden geconfronteerd met de verjaring van zijn vordering. De verjaring valt immers niet onder het CISG, maar – voor zover de Verjaringsconventie niet van toepassing is – onder het nationale recht dat van toepassing is volgens de verwijzingsregels van de aangezochte rechter. Dit kan tot onbillijke resultaten leiden, aangezien diverse rechtssystemen in een bijzonder korte verjaringstermijn voorzien die niet te verzoenen is met de absolute termijn van twee jaar die art. 39, tweede lid, CISG bepaalt, ook voor verborgen gebreken. Partijen bij een internationale koopovereenkomst verkeren dus in de onzekerheid over de vraag of de toe te passen

nationale verjaringsregeling de termijn van art. 39, tweede lid, CISG niet frustreert. Een ratificatie van de Verjaringsconventie is dan ook nodig. Hierdoor zou het eenvormig kooprecht uit het CISG worden aangevuld met een daarop aansluitende eenvormige verjaringsregeling.

(Met dank aan Prof. Dr. Johan Erauw voor zijn kritische lezing van de ontwerpтекст van deze bijdrage)

Kristof Roox
Assistent Universiteit Gent
Advocaat Balie Brussel

VREDEGERECHT TE WOLVERTEM

22 MAART 2001

Rechter: de h. Verbeke

Advocaten: mrs. Van der Schueren en Tremmery

1. Afstand van recht – a) Rechtsregels van dwingend recht – Tijdstip – Beschermde rechtssubject in beschermde positie – Woninghuur – Na ondertekening van overeenkomst – b) Vaststaande wil van houder van het recht – Twijfel – Behoud van het recht – 2. Verbintenis – Betaling van geldsom – Anatocisme – Gerechtelijke aanmaning – Neerlegging ter griffie van conclusies – Tijdstip van kapitalisme van de interest

1. a) Van de door dwingende rechtsregels geboden bescherming kan slechts afstand worden gedaan wanneer het beschermde rechtssubject zich effectief in de beschermde positie bevindt, wat bij een woninghuurovereenkomst het geval is zodra de huurovereenkomst is ondertekend.

b) Er kan slechts tot een afstand van recht worden besloten wanneer de zekere wil van de schuldeiser vaststaat om afstand te doen van zijn recht. Elke twijfel met betrekking tot het al dan niet bestaan van een afstand van recht moet in het voordeel van het behoud van dat recht komen.

2. De neerlegging van een conclusie ter griffie kan worden beschouwd als een handeling die gelijkwaardig is aan de bij art. 1154 B.W. vereiste gerechtelijke aanmaning, wanneer in die conclusie de aandacht van de schuldeiser wordt gevestigd op de kapitalisatie van de interest. De kapitalisatie van de interest kan evenwel slechts worden toegekend vanaf de datum van de neerlegging van de conclusie ter griffie.

D. t/ D.

...

1. Feitelijke elementen

De huurovereenkomst dateert van 4 september 1989 en in art. 11 werd bepaald dat «de huurder een waarborg (zal) moeten storten» en dat «bij het einde van het huurcontract, en voor zover er geen betwisting is betreffende lokatieve beschadigingen of andere nalatigheden, (...) de verhuurder deze waarborgsom volledig (zal) terugbetalen.»

Aldus werd de huurwaarborg van 54.000 fr. overhandigd aan de verweerder.

De hoofdsom werd terugbetaald aan de eiser na het tussenvonnis.

2. Een bepaling van dwingend recht

Gelet op het tijdstip waarop de huurovereenkomst werd gesloten, wordt het lot van de huurwaarborg geregeld door het oude art. 1752bis B.W.

De verweerder vergist zich wanneer hij stelt dat het oude art. 1752bis B.W. wel melding maakt van het plaatsen van de waarborg op een geïndividualiseerde rekening op naam van de huurder, maar dat de partijen daarvan in onderling akkoord mochten afwijken, in tegenstelling tot art. 10 van de Woninghuurwet. De verweerder ziet blijkbaar over het hoofd dat art. 1752bis B.W. van dwingend recht was (A. Van Oevelen, *Overzicht van de recente ontwikkelingen in het huurrecht*, Antwerpen, Maklu, 1986, blz. 106, nr. 122). Aldus kan de eiser, wiens bescherming door de dwingende rechtsregel wordt beoogd, de contractuele bepaling die er in strijd mee is, als (relatief) nietig beschouwen.

3. Afstand van de bescherming geboden door een dwingende rechtsregel

De verweerder voert ook nog aan dat de eiser afstand zou hebben gedaan van het recht op intrest op de huurwaarborg in zijn brieven van 28 december 1989 en 27 mei 1998.

In de brief van 27 mei 1998 waarnaar de verweerder verwijst, wordt geen enkel spoor teruggevonden dat zou kunnen wijzen op een afstand van het recht op intrest.

Wat de brief van 28 december 1989 betreft, verwijst de verweerder ten bewijze van de beweerde afstand, naar de volgende passage:

«Ik zou willen zeggen dat ik me tot nu aan alle afspraken gehouden heb:

1. Betalen van verhoogd huurgeld (+ 10%)
2. Storten van een waarborg op een niet geblokkeerde rekening tegen alle gebruiken in, en dus derving van intrest.
3. Storten van een waarborg voor een appartement dat geenszins in orde was.»

De passage komt uit een brief waarbij de eiser reageert op een brief van de advocaat van de verweerder, waarin deze hem blijkbaar verweet dat hij zich niet hield aan afspraken en overeenkomsten in verband met een schadegeval waarvan het appartement bij de intrede van de huurder het voorwerp was.

Van de door dwingende rechtsregels geboden bescherming kan slechts afstand worden gedaan wanneer het beschermde rechtssubject zich effectief in de beschermde positie bevindt, hetgeen impliceert dat de afstand mogelijk is wanneer de dwingende rechtsregels toepasselijk zijn geworden, zodat de gelding en de bescherming ervan door de beschermde tegen het ander rechtssubject kan worden ingeroepen (L. Cornelis, *Algemene theorie van de verbintenissen*, Intersentia Rechtswetenschappen, 2000, p. 51, nr. 38, en p. 911-912, nr. 700).

Bij een woninghuurovereenkomst bevindt een huurder zich in de beschermende positie zodra de huurovereenkomst ondertekend is. Nadien kan hij derhalve afstand doen van de bescherming die dwingende rechtsregels in het huurrecht hem bieden.

Er kan evenwel slechts tot een afstand van recht worden besloten wanneer de zekere wil van de schuldeiser vaststaat

om van zijn recht afstand te doen (Cass., 18 november 1996, *Arr. Cass.*, 1996, 1060).

Van zodra de houding van houder van het recht ook maar enigszins verenigbaar blijft met het behoud van zijn recht, kan tot geen afstand worden besloten. Er is derhalve in dat verband omzichtigheid vereist, en elke twijfel met betrekking tot het al dan niet bestaan van een afstand van recht, moet in het voordeel van het behoud van dat recht komen (L. Cornelis, *o.c.*, p. 911-912, nr. 700). Een restrictieve interpretatie is dan ook vereist.

Met inachtnaam van dit besluit moet de mededeling van de huurder dat hij zich «tot nu aan alle afspraken gehouden (heeft)», zo geïnterpreteerd worden dat hij naar de toekomst toe geen afstand heeft gedaan van het recht zich te beroepen op de dwingende rechtsregels die hem beschermen.

Wat de toepasselijke intrestvoet betreft, kan aangesloten worden bij het deel van rechtspraak dat inzake de sanctie bij niet-naleving van art. 1752bis B.W. de wettelijke intrestvoet toepast.

Dit gegeven, alsmede de door de eiser uitgevoerde berekening op 38.305 fr., worden door de verweerder als zodanig niet betwist.

4. Intrest op intrest

In de conclusies die op 3 mei 2000 door de eiser werden neergelegd, wordt met toepassing van art. 1154 B.W. gevorderd dat de vervallen intresten van het kapitaal ten bedrage van 54.000 fr. eveneens intrest zouden opbrengen «ingevolge neerlegging van huidige conclusies, die een aanmaning tot betaling van deze intrest uitmaken, nu deze aanmaning betrekking heeft op intresten die verschuldigd zijn voor tenminste een geheel jaar».

De neerlegging van een conclusie ter griffie kan worden beschouwd als een handeling die gelijkwaardig is aan de bij art. 1154 B.W. vereiste gerechtelijke aanmaning, wanneer in die conclusie de aandacht van de schuldenaar wordt gevestigd op de kapitalisatie van de intrest. De intrest kan evenwel slechts worden toegekend vanaf de datum van de neerlegging van de conclusie ter griffie (Cass., 17 januari 1992, *Arr. Cass.*, 1991-92, 436).

WETGEVING IN KORT BESTEK

Onder de zorg van de Faculteit van de Rechtsgeleerdheid van de V.U.B. (coördinatie: Prof. Dr. M. van Damme)

Dit overzicht betreft de wetgeving bekendgemaakt in het Belgisch Staatsblad van de maanden september en oktober 2001 en kwam tot stand met medewerking van S. Corbanie, E. De Batselier, A. De Becker, J. Debièvre, R. Feltkamp en M. Maus.

Kandidaat-vluchtelingen – Opeising van gebouwen – Bevoegde rechter

De programmawet van 2 januari 2001 heeft de Minister tot wiens bevoegdheid de maatschappelijke integratie behoort, of zijn gemachtigde, bevoegd gemaakt voor het op-

eisen van gebouwen om deze ter beschikking te stellen voor de opvang van kandidaat-vluchtelingen.

De wet van 10 juni 2001 (*B.S.*, 1 september 2001; geen specifieke datum van inwerkingtreding vermeld) maakt de vrederechter bevoegd om kennis te nemen van alle geschillen betreffende de uitoefening van dat opeisingsrecht en vult daartoe art. 591 Ger.W. aan. Op die wijze wordt een parallelisme totstandgebracht met art. 591, 8, Ger.W., dat de vrederechter bevoegd maakt voor alle geschillen betreffende de uitoefening van het opeisingsrecht van de burgemeester, bedoeld in art. 134bis N.Gem.W. (zie *Parl. St.*, Kamer, 2000-2001, nr. 1193/1, 3).

M.V.D.

In het buitenland gepleegde misdrijven – Bevoegdheid van de Belgische rechter

Een aanzienlijk aantal verdragen van de Verenigde Naties inzake internationaal strafrecht werd door België geratificeerd of zal weldra worden geratificeerd (voor een aantal voorbeelden, zie *Parl. St.*, Kamer, 2000-2001, nr. 1178/1, 4). Die verdragen bevatten veelal dwingende regelen inzake bevoegdheidsuitbreiding van de gerechten van de verdragsluitende Staten en vermeederen het aantal gevallen waarin de gerechten van de verdragsluitende Staten vervolging kunnen instellen wegens gedragingen die op grond van de verdragen strafbaar worden gesteld.

De wet van 17 april 1986 voegde in de Voorafgaande Titel van het Wetboek van strafvordering een art. 12bis in, omdat het noodzakelijk was het Belgische recht aan te passen aan de verplichtingen inzake de bevoegdheid van de interne rechtscolleges, opgelegd in de specifieke context van de ratificatie van het Verdrag van Wenen inzake externe beveiliging van kernmateriaal van 3 maart 1980.

De wet van 18 juli 2001 (*B.S.*, 1 september 2001; geen specifieke datum van inwerkingtreding vermeld) vervangt het voornoemde art. 12bis door een algemene bepaling op grond waarvan de Belgische rechter bevoegd wordt in alle gevallen waarin een internationaal verdrag een verplichte regel van bevoegdheidsuitbreiding van de gerechten van de verdragsluitende partijen bevat.

M.V.D.

Gezondheidszorg – Diverse maatregelen

In het *B.S.* van 1 september 2001 werd de wet van 10 augustus 2001 houdende maatregelen inzake gezondheidszorg bekendgemaakt. Deze wet bevat uiteenlopende maatregelen van veelal technische aard.

Zo wordt met de wet gestreefd naar o.m. een vernieuwd geneesmiddelenbeleid, in die zin dat de procedures die moeten worden doorlopen met het oog op de tegemoetkoming van de verplichte ziekte- en invaliditeitsverzekering, grondig worden gewijzigd en dat ook de nomenclatuur van de geneeskundige verstrekkingen wordt aangepast (zie tevens het K.B. van 21 december 2001, *B.S.*, 29 december 2001). Daarnaast wordt het K.B. nr. 78 van 10 november 1967 – voortaan K.B. nr. 78 van 10 november 1967 betreffende de uitoefening van de gezondheidszorgberoepen – aangepast op het vlak van o.a. de bescherming van de be-

roepstitels en de uitoefening van de activiteiten en de vereiste bekwaamheden van de verpleeg- en zorgkundigen.

De wet van 10 augustus 2001 voorziet in een gedifferentieerde regeling van inwerkingtreding (art. 59).

M.V.D.

Kinderbijslag – Niet-samenwonende ouders

De wet van 8 mei 2001 (*B.S.*, 6 september 2001; geen specifieke datum van inwerkingtreding vermeld) wijzigt art. 69, 1, derde lid, van de samengeordende wetten betreffende de kinderbijslag voor loonarbeiders. Deze bepaling regelt de uitbetaling van de kinderbijslag ingeval de ouders niet samenwonen, maar gezamenlijk het ouderlijk gezag uitoefenen. In geval van onenigheid over de toewijzing van de kinderbijslag kunnen de beide ouders beroep instellen bij de arbeidsrechtbank. De wijziging die de wet van 8 mei 2001 in art. 69, 1, derde lid, van de samengeordende wetten beoogt aan te brengen, bestaat erin dat t.a.v. de arbeidsrechtbank de verplichting wordt ingeschreven dat zij bij het nemen van haar beslissing rekening houdt met het belang van het kind.

S.C.

Arbeidsongevallenverzekering – Home country control

De wet van 10 augustus 2001 (*B.S.*, 7 september 2001; geen specifieke datum van inwerkingtreding vermeld) strekt ertoe de Belgische wetgeving inzake het toezicht op de ondernemingen die de arbeidsongevallenverzekering uitoefenen, aan te passen aan de communautaire regelgeving m.b.t. de schadeverzekering (voor het uitvoeringsbesluit, zie K.B. van 10 november 2001, *B.S.*, 11 december 2001). Deze aanpassing houdt in dat ook de zogeheten «derde schadeverzekeringsrichtlijn» 92/49/EEG van 18 juni 1992 in het interne recht wordt omgezet, meer bepaald wat betreft het principe van de «home country control».

Het laatstgenoemde principe houdt in dat de controleinstantie van de lidstaat waarin de maatschappelijke zetel van de verzekeringsonderneming is gevestigd, de vergunning verleent voor alle activiteiten van de betrokken onderneming, zowel in de lidstaat waarin de maatschappelijke zetel is gevestigd, als in de lidstaten waar de verzekeringsonderneming een bijkantoor heeft of waarin zij aan vrije dienstverlening doet. Een toezicht door de lidstaat waarin het verzekerde risico is gevestigd, bovenop het toezicht door de lidstaat van vestiging, wordt alsdan als overbodig beschouwd.

Het antwoord op de vraag of het beginsel van de «home country control» ook dient te worden toegepast op de uitoefening van de Belgische arbeidsongevallenverzekering, is geruime tijd controversieel geweest, maar die vraag werd recentelijk beantwoord door het Hof van Justitie van de Europese Gemeenschappen in het arrest C-206/98 van 18 mei 2000.

In dat arrest heeft het Hof geoordeeld dat verzekeringsondernemingen in de Belgische arbeidsongevallensector geacht moeten worden een economische activiteit uit te oefenen en dat het gegeven dat zij onder een verplicht stelsel van sociale zekerheid vallen, niet eraan in de weg staat dat

de Europese harmonisatierichtlijnen inzake schadeverzekeringen, en in *casu* de richtlijn 92/49/EEG, op hen van toepassing zijn.

De regeling van de wet van 10 augustus 2001 komt er in essentie op neer dat de wet van 9 juli 1975 betreffende de controle der verzekeringsondernemingen wordt gewijzigd, teneinde de uitoefening van het prudentieel toezicht op de betrokken verzekeringsondernemingen toe te vertrouwen aan de Controledienst voor de Verzekeringen, waarbij deze moet instaan voor het reeds vermelde principe van de «*home country control*».

Daarnaast wordt de Arbeidsongevallenwet van 10 april 1971 gewijzigd. De betrokken wijzigingen komen neer op technische aanpassingen van de tekst van de voornoemde wet aan de wijzigingen die in de wet van 9 juli 1975 worden aangebracht inzake de uitoefening van het prudentieel toezicht. Tevens worden de voorschriften ingevoegd die worden bedoeld in art. 55 van de derde schadeverzekeringsrichtlijn die niet op het prudentieel toezicht betrekking hebben.

Art. 55 van de derde schadeverzekeringsrichtlijn maakt het de lidstaten mogelijk om van de verzekeringsondernemingen die op hun grondgebied voor eigen risico de verplichte arbeidsongevallenverzekering uitoefenen, te verlangen dat zij de specifieke voorschriften naleven die in hun nationale wetgeving t.a.v. deze verzekering zijn opgenomen, met uitzondering van de bepalingen inzake het financieel toezicht die onder de uitsluitende bevoegdheid van de lidstaat van herkomst vallen (zie ook advies R.v.St., *Parl. St.*, Kamer, 2000-2001, nr. 1292/1, 30 e.v.).

M.V.D.

Zilverfonds – Zilvernota

Met de wet van 5 september 2001 tot waarborging van een voortdurende vermindering van de overheidsschuld en tot oprichting van een Zilverfonds (*B.S.*, 14 september 2001; inwerkingtreding op dezelfde datum) wordt beoogd de gevolgen te temperen van de toenemende vergrijzing van de bevolking en de vermindering van het aantal actieven op de arbeidsmarkt, alsmede van de invloed daarvan op het begrotingsevenwicht (zie *Parl. St.*, Kamer, 2000-2001, nr. 1269/1, 4).

De wet bevat twee soorten van maatregelen.

In de eerste plaats wordt de regering verplicht om jaarlijks een «Zilvernota» op te stellen, die een raming bevat van de extra-uitgaven van de diverse wettelijke pensioenstelsels, de socialezekerheidsstelsels van werknemers en zelfstandigen en het stelsel van de inkomensgarantie voor ouderen. De Zilvernota beschrijft tevens het begrotingsbeleid op (middel)lange termijn, het algemeen regeringsbeleid inzake het opvangen van de gevolgen van de vergrijzing, en de evolutie van de reserves van de aanvullende pensioenen en van de armoedegraad bij bejaarden. Ook dient in de Zilvernota een overzicht te worden gegeven van de ontvangsten, de uitgaven en de reserves van het Zilverfonds.

De Zilvernota wordt opgemaakt op basis van het jaarlijks verslag van een in de Hoge Raad van Financiën op te richten Studiecommissie voor de vergrijzing, en het advies dat daarover wordt uitgebracht door een afdeling van de Hoge Raad, nl. die inzake financieringsbehoeften van de overheid. Van de Zilvernota wordt jaarlijks mededeling gedaan aan de

Centrale Raad voor het Bedrijfsleven en aan de Nationale Arbeidsraad.

In de tweede plaats wordt door de wet een openbare rechtspersoon, «Zilverfonds» genaamd, in het leven geroepen in de vorm van een parastatale van categorie B. Doel van het Zilverfonds is het aanleggen van reserves teneinde het mogelijk te maken om in de periode 2010-2030 de extra uitgaven inzake de diverse wettelijke pensioenstelsels, die voortvloeien uit de toenemende vergrijzing, te financieren. Het Zilverfonds staat in voor het beheer van de inkomsten, de uitgaven en de reserves.

De inkomsten van het Zilverfonds bestaan uit begrotingssurplusen, vastgesteld op de door de wetgever bepaalde wijze, uit overschotten van de sociale zekerheid, uit niet-fiscale ontvangsten en uit opbrengsten van de beleggingen van de reserves van het Zilverfonds. Het beleggen van de reserves gebeurt aan de hand van de bij de wet omschreven «voorzichtige beleggingsregels» (zie de opmerkingen van de Raad van State in dat verband, *Parl. St.*, Kamer, 2000-2001, nr. 1269/1, 25 e.v.). Bij K.B. van 3 november 2001 (*B.S.*, 15 november 2001) werden de eerste inkomsten van het Zilverfonds, namelijk de opbrengst van de veiling van de U.M.T.S.-licenties, toegekend.

Het Zilverfonds stelt ieder jaar een werkingsverslag op m.b.t. het vorige begrotingsjaar. Dat verslag wordt meegegeeld aan de regering en aan het federale parlement.

Het Zilverfonds kan pas vanaf 2010 overgaan tot het verrichten van uitgaven, indien de verhouding die bestaat tussen de overheidsschuld en het bruto binnenlands product lager is dan zestig procent.

Het toekennen van fondsen aan de diverse wettelijke pensioenstelsels en aan het stelsel van inkomensgarantie voor ouderen gebeurt bij een K.B. waarover in de Ministerraad overleg is gepleegd, op basis van de aanbevelingen van de Zilvernota en mits mededeling wordt gedaan aan het federale parlement.

Het Zilverfonds heeft een Raad van Bestuur, die is samengesteld uit tien leden, voor de helft Nederlandstalig en voor de helft Franstalig. Zij hebben een hernieuwbaar mandaat van zes jaar. De voorzitter wordt door de Koning benoemd.

De Raad van Bestuur van het Zilverfonds beschikt over alle bevoegdheden opdat dit laatste zijn opdrachten zou kunnen uitoefenen en staat in voor de goede werking van het Zilverfonds, o.a. voor wat de richtlijnen voor het beleggen van de reserves betreft. Het Zilverfonds wordt in rechte vertegenwoordigd door de voorzitter. Het uitoefenen van de dagelijkse werking kan worden overgedragen aan een gedelegeerd bestuurder, die op zijn beurt met instemming van de Raad van Bestuur bevoegdheden kan overdragen aan personeelsleden van het Zilverfonds (voor de nadere regelen inzake de werking van het Zilverfonds, zie K.B. 24 december 2001, *B.S.*, 23 januari 2002). Dit laatste kan tegen vergoeding een beroep doen op personeelsleden van het Ministerie van Financiën.

De werkingskosten van het Zilverfonds worden ten laste genomen van een krediet dat wordt ingeschreven in de algemene uitgavenbegroting, waarbij het vaststellen van de nadere regelen inzake het storten van de werkingsgelden in een overeenkomst tussen het Zilverfonds en de minister van Financiën worden geregeld (voor de kritiek van de Raad van State op de regeling inzake de werkingskosten van het Zil-

verfonds, zie *Parl. St.*, Kamer, 2000-2001, nr. 1269/1, 34). Het Zilverfonds is vrijgesteld van alle federale, gemeentelijke en provinciale belastingen.

J.D.

Verbetering werkgelegenheidsgraad

In het *B.S.* van 15 september 2001 werd de wet van 5 september 2001 bekendgemaakt tot de verbetering van de werkgelegenheidsgraad van de werknemers (gedifferentieerde regeling inzake inwerkingtreding). Deze wet vloeit grotendeels voort uit het interprofessioneel akkoord 2001-2002 en bevat een aantal tewerkstellingsbevorderende maatregelen.

Zo wordt de bestaande bijdrage van 0,10 % ten voordele van de risicogroepen verlengd. Indien in de sector een inspanning van ten minste 0,15 % wordt geleverd ten voordele van de risicogroepen, worden de werkgevers vrijgesteld van hun verplichtingen in het raam van de reglementering inzake de startbaanovereenkomst. Ook de bijdrage van 0,05 % die is bestemd voor de financiering van het inschakelingsparcours, wordt gehandhaafd.

De wet voorziet voorts in de mogelijkheid voor de werkgever om oudere werknemers van minstens 45 jaar die minimum een jaar werkloos zijn, in de plaats van jongeren in het raam van een startbaanovereenkomst voor een bepaalde duur aan te werven. Daartoe is wel vereist dat de subregionale tewerkstellingscomités voorafgaandelijk een tekort aan jongeren in de zin van art. 23 van de wet van 24 december 1999 (startbaanovereenkomst) hebben vastgesteld. Teneinde oudere werknemers in dienst te houden wordt de Koning de bevoegdheid verleend om de werkgeversbijdragen voor de werknemers ouder dan 58 jaar te verlagen.

De wet van 5 september 2001 voert een recht op outplacementbegeleiding in voor de werknemer van minstens 45 jaar oud met ten minste een jaar anciënniteit bij dezelfde werkgever en op voorwaarde dat de werkgever de overeenkomst beëindigt. De nadere regelen en de duur van de begeleiding dienen te worden vastgelegd in een CAO gesloten op het niveau van de Nationale Arbeidsraad of, bij ontstentenis van een CAO, bij K.B. De werkgever die nalaat in outplacement te voorzien moet een bijdrage betalen aan het Fonds voor Outplacement. De hoogte van die bijdrage wordt eveneens vastgesteld bij CAO of, bij gebreke daarvan, bij K.B.

Wat de tijdelijke arbeid betreft, wordt de wet van 24 juli 1987 aangepast, waardoor voortaan een in de Nationale Arbeidsraad gesloten CAO – en niet meer de Koning – invulling kan geven aan het begrip «uitzonderlijk werk», bedoeld in art. 1, 4, van de laatstgenoemde wet.

Er wordt een Fonds ter bevordering van de kwaliteit van de arbeidsomstandigheden opgericht. De financiering van dat fonds gebeurt door de Rijksdienst voor Sociale Zekerheid. Doel van het fonds is de arbeidsvoorwaarden van de werknemers ouder dan 55 jaar te verbeteren. De werkgever die acties in die zin onderneemt, kan een subsidie van het fonds ontvangen.

Tot slot kan nog melding worden gemaakt van het gegeven dat werknemers die ouder zijn dan 50 jaar en die minstens een halftijdse loopbaanonderbreking hebben genomen, bij hun werkgever, bij een andere werkgever of in

een opleidingscentrum, in dezelfde bedrijfstak aan activiteiten van vorming, begeleiding of mentorschap van nieuwe werknemers kunnen deelnemen. Een K.B. dient in dat verband de nadere regelen te bepalen.

S.C.

Verzoening werk en levenskwaliteit

In het *B.S.* van 15 september 2001 werd de wet van 10 augustus 2001 bekendgemaakt betreffende de verzoening van werkgelegenheid en kwaliteit van het leven (gedifferentieerde regeling inzake inwerkingtreding).

De wekelijkse arbeidsduur voor een voltijdse tewerkstelling wordt algemeen op 38 uren gebracht en zulks vanaf 1 januari 2003 (zie, voor wat de uitvoering ervan betreft, K.B. van 27 september 2001 en M.B. van 1 oktober 2001, beide bekendgemaakt in *B.S.* 5 oktober 2001). Werkgevers die op 31 december 2000 nog een 39-urenweek handhaafden, kunnen een eenmalige vermindering van de werkgeversbijdrage voor de sociale zekerheid per werknemer genieten, indien zij vóór 1 januari 2003 de 38-urenweek invoeren. Het bedrag van de vermindering varieert in verhouding tot het tijdstip van het invoeren van de 38 urenweek. Werkgevers die in het raam van een CAO tot een arbeidsduurvermindering onder de 38 uren per week of tot de vierdagenweek komen, kunnen eveneens in aanmerking komen voor een bijdragevermindering.

De maatregelen die zijn opgenomen in hoofdstuk IV van de wet, vloeien voort uit het interprofessioneel akkoord 2001-2002 en de CAO nr. 77, voor wat betreft het stelsel van het tijdskrediet en de loopbaanvermindering (voor de uitvoering van hoofdstuk IV, zie K.B. 12 december 2001, *B.S.* 18 december 2001).

De duur van het vaderschapsverlof, d.i. het recht van de werknemer om afwezig te zijn ter gelegenheid van de geboorte van een kind waarvan de afstamming langs vaderszijde vaststaat, wordt verlengd tot tien dagen. Enkel gedurende de eerste drie dagen behoudt de werknemer zijn loon; de volgende zeven dagen vallen ten laste van de ziekteverzekering. Een gelijksoortige regeling bestaat voor de adoptie van een kind.

Als gevolg van het interprofessioneel akkoord 2001-2002 worden de bestaande maatregelen inzake het voltijds en het deeltijds brugpensioen verlengd tot 31 december 2002. Meer concreet komt zulks erop neer dat men een voltijds brugpensioen kan krijgen op 56 jaar na 33 jaar dienst, waarvan de werknemer 20 jaar ploegenarbeid of nachtprestaties heeft geleverd, dan wel actief is geweest in de bouwsector, en indien een geneesheer een arbeidsongeschiktheid vaststelt om de activiteiten verder te zetten. De sectoren kunnen in een halftijds brugpensioen voorzien vanaf de leeftijd van 55 jaar.

S.C.

Tewerkstelling buitenlandse werknemers – Au pair-jongeren

In het *B.S.* van 18 september 2001 werd het K.B. van 12 september 2001 bekendgemaakt tot wijziging, wat de *au pair*-jongeren betreft, van het K.B. van 9 juni 1999 houdende uitvoering van de wet van 30 april 1999 betreffende de

tewerkstelling van buitenlandse werknemers (inwerkingtreding op 1 oktober 2001).

Het K.B. van 12 september 2001 past de voorwaarden aan waaraan buitenlandse *au pair*-jongeren en hun gastgezin moeten voldoen voor de toekenning van een arbeidsvergunning of arbeidskaart.

M.V.D.

Hervorming personenbelasting

In het B.S. van 20 september 2001 werd de wet van 10 augustus 2001 houdende de hervorming van de personenbelasting bekendgemaakt. Met de wet worden in essentie vier doeleinden nagestreefd, namelijk de verlaging van de fiscale druk op arbeid, de neutralisering van de personenbelasting naargelang de gekozen belastingvorm, de fiscale stimulatie van kinderen ten laste en de vergroening van de personenbelasting.

Wat de maatregelen betreft die ertoe strekken de fiscale druk op arbeid te verlagen, kan melding worden gemaakt van o.m.:

- het nieuwe art. 289ter WIB'92, dat voorziet in de toekenning van een belastingkrediet aan belastingplichtigen met een laag beroepsinkomen. Het belastingkrediet wordt toegekend aan belastingplichtigen van wie het beroepsinkomen minstens 3.260 euro bedraagt en van wie het totale netto-inkomen van het belastbare tijdperk niet meer bedraagt dan 14.140 euro. De wet regelt de wijze waarop het bedrag van het belastingkrediet wordt bepaald;
- de hervorming van de forfaitaire aftrek van de beroepskosten. Het basispercentage van 20 %, dat van toepassing was op de schijf tot 150.000 frank, wordt opgetrokken tot 23 % voor het aanslagjaar 2003 en tot 25 % vanaf het aanslagjaar 2004;
- de herziening van de belastingtarieven, vermeld in art. 130 WIB'92. De twee hoogste schijven van 55 % en 52,5 % worden afgeschaft en daarnaast worden de inkomstenschijven verbonden aan de tarieven van 30 % en 40 % verruimd.

De tweede prioriteit die aan de hervorming van de personenbelasting ten grondslag ligt, bestaat in de gelijke behandeling van gehuwden en samenwonenden. Daartoe bevat de wet diverse maatregelen die er *in concreto* op neerkomen dat alle fiscale voordelen aan de belastingplichtigen worden toegekend, ongeacht de in hen gekozen samenlevingsvorm. Te vermelden vallen in dat verband:

- de wijziging van art. 127 WIB'92, waardoor vanaf het aanslagjaar 2005 alle inkomsten van gehuwden en samenwonenden gedecumuleerd worden belast;
- de wijziging van art. 131 WIB'92, waarin wordt bepaald dat met ingang van het aanslagjaar 1995 aan elke belastingplichtige, ongeacht zijn burgerlijk statuut, een belastingvrije som van 4.095 euro wordt toegekend;
- het gegeven dat ook de belastingverminderingen voor bepaalde vervangingsinkomsten op gelijke voet worden geplaatst voor elke belastingplichtige, ongeacht diens samenlevingsvorm (art. 147 en 150 WIB'92). Met ingang van het aanslagjaar 2005 heeft elke belastingplichtige aldus recht op een basisbedrag van 1.344,57 euro.

Wat de derde doelstelling betreft die aan de hervorming van de personenbelasting ten grondslag ligt (fiscale stimuli

voor kinderen ten laste), kan melding worden gemaakt van de volgende maatregelen:

- het grensinkomen van kinderen ten laste van alleenstaanden wordt opgetrokken tot 2.600 euro (3.000 euro voor een gehandicapt kind) vanaf het aanslagjaar 2002. De onderhoudsuitkeringen die het kind ontvangt, worden ten belope van 1.800 euro per jaar niet meegerekend bij het bepalen van het grensinkomen;
- de verhoogde belastingvrije som wordt aan elke alleenstaande ouder met een of meer kinderen ten laste toegekend, d.w.z. dat vanaf het aanslagjaar 2003 ook feitelijk gescheiden personen de verhoogde belastingvrije som kunnen genieten.

Tot de in de wet opgenomen maatregelen die ertoe strekken de fiscaliteit te vergroenen, behoren o.m.:

- het stimuleren van het gebruik van het openbaar vervoer in het woon-werkverkeer. Vanaf het aanslagjaar 2002 wordt de belastingvrijstelling van de terugbetaling van reiskosten door de werkgever enkel nog verleend aan werknemers wier beroepskosten overeenkomstig art. 51 WIB'92 forfaitair worden bepaald. Indien de woon-werkverplaatsing met het openbaar vervoer plaatsvindt, is er vrijstelling voor het volledige bedrag van de vergoeding; indien de woon-werkverplaatsing gebeurt met gemeenschappelijk vervoer van personeelsleden dat door de werkgever of door een groep van werkgevers wordt georganiseerd, is er vrijstelling voor een bedrag dat maximum gelijk is aan de prijs van een treinabonnement eerste klasse voor die afstand. Indien de woon-werkverplaatsing met een ander dan vermeld vervoermiddel gebeurt, is er vrijstelling voor een maximumbedrag van 125 euro per jaar;
- het uitbreiden van het toepassingsgebied van de regel «0,15 euro per km» in het raam van het woon-werkverkeer tot verplaatsingen anders dan met de wagen en dit vanaf het aanslagjaar 2002. De bedoeling van deze maatregel is het stimuleren van de verplaatsingen te voet, per fiets of met het openbaar vervoer. Voorlopig wordt de toekenning van het forfait beperkt tot 25 km enkele reis tussen de woonplaats en de werkplaats van de belastingplichtige;
- de fiscale begunstiging, vanaf het aanslagjaar 2004, van energiebesparende bouwwerken, zoals de vervanging van oude stookketels, de plaatsing van zonnecelpanelen voor het omzetten van zonne-energie in elektrische energie en de isolatie van daken (zie art. 145, 24, WIB'92). Het totaal van de verschillende belastingverminderingen mag per belastbaar tijdperk evenwel niet meer dan 500 euro per woning bedragen.

M.M.

Wraking van de rechter – Onttrekking

In aansluiting op het arrest van het Hof van Cassatie van 14 oktober 1996 (beter gekend onder de gepopulariseerde benaming «spaghetti-arrest») werden in de wet van 12 maart 1998 (zie deze kroniek, *R.W.*, 1998-1999, 201) de procedureregels gewijzigd inzake wraking en onttrekking, die inhouden dat een rechtzoekende in sommige gevallen kan vragen door een andere rechter te worden berecht dan die welke de wet hem toekent.

Het Hof van Cassatie heeft in zijn jaarverslag 1999 vastgesteld dat de wet van 12 maart 1998 een aantal onvolkomenheden bevat en heeft in dat verband verbeteringen

gesuggereerd. De wet van 10 juni 2001 (*B.S.*, 22 september 2001; geen specifieke datum van inwerkingtreding vermeld) tot wijziging van sommige bepalingen van het Gerechtelijk Wetboek, het Wetboek van Strafvordering en het Wetboek der registratie-, hypotheek- en griffierechten, inzake onttrekking en wraking, beoogt de bij de wet van 12 maart 1998 aangepaste procedures inzake onttrekking en wraking te wijzigen, rekening houdende met de in dat verband door het Hof van Cassatie in zijn jaarverslag gedane vaststellingen (zie *Parl. St.*, Kamer, 1999-2000, nr. 886/1, 3 e.v.).

Zo wordt o.m. voorzien in een sanctie wanneer misbruik van de procedure wordt gemaakt, worden de wrakingsgronden verduidelijkt, rekening houdend met sommige bepalingen van mensenrechtenverdragen (de «wettige verdening» wordt ingeschreven in art. 828 Ger.W.) en wordt meer klaarheid geschapen omtrent het overleg dat de voorzitter van een rechtscollège moet voeren met de leden van zijn gerecht. Ook wordt duidelijk gesteld dat m.b.t. de betrokken procedures geen rolrechten verschuldigd zijn.

M.V.D.

Raad voor de Mededinging – Bevoegdheden – Toepassing art. 81 en 82 EG-Verdrag

In het *B.S.* van 22 september 2001 werd het K.B. van 10 augustus 2001 bekendgemaakt tot wijziging van art. 53 van de wet tot bescherming van de economische mededinging, gecoördineerd op 1 juli 1999 (geen specifieke datum van inwerkingtreding vermeld).

Het K.B. van 10 augustus 2001 streeft een tweevoudig doel na. In de eerste plaats beoogt het de bevoegdheden van de Raad voor de Mededinging aan te passen, rekening houdende met de Verordening (EG) nr. 2790/1999 van de Commissie van 22 december 1999 betreffende de toepassing van art. 81, § 3, van het EG-Verdrag, op groepen verticale overeenkomsten en onderling afgestemde feitelijke gedragingen. Daarnaast beoogt het besluit elke twijfel weg te werken omtrent de toepasbaarheid van art. 81 en 82 EG-Verdrag, door de Raad voor de Mededinging.

De toepassing van art. 81, derde lid, EG-Verdrag, viel vroeger onder de exclusieve bevoegdheid van de Europese Commissie, maar art. 7 van de voornoemde EG-Verordening heeft de bevoegde autoriteit van elke lidstaat bevoegd gemaakt om, in navolging van de Europese Commissie, in welbepaalde gevallen het voordeel van de toepassing van de verordening in te trekken. Een wijziging van art. 53 van de wet tot bescherming van de economische mededinging, gecoördineerd op 1 juli 1999, was derhalve nodig aangezien die bepaling aan de Raad voor de Mededinging enkel bevoegdheid verleende m.b.t. de toepassing van art. 81, eerste lid, en van art. 82 EG-Verdrag.

Daarenboven had art. 53 van de voornoemde wet vóór de wijziging ervan betrekking op het geval waarin er geen verordeningen of richtlijnen bestonden i.v.m. de toepassing van de beginselen van art. 81 en 82 EG-Verdrag. Bestonden wel zulke verordeningen of richtlijnen, dan was in art. 53 niets bepaald voor het geval die verordeningen of richtlijnen een taak opdroegen aan de bevoegde overheden van de lidstaten. Het K.B. van 10 augustus 2001 werkt ook deze leemte weg.

E.D.B.

Preventie en bescherming op het werk

Teneinde tegemoet te komen aan een gemotiveerd advies van de Europese Commissie van 9 juli 1999, brengt het K.B. van 10 augustus 2001 (*B.S.*, 22 september 2001; geen specifieke datum van inwerkingtreding vermeld) het interne recht in overeenstemming met art. 11 van de richtlijn 89/391/EEG betreffende de tenuitvoerlegging van maatregelen ter bevordering van de veiligheid en de gezondheid van de werknemers op het werk. De Commissie oordeelde dat art. 53 van de wet van 4 augustus 1996 betreffende het welzijn van de werknemers bij de uitvoering van hun werk, dat voorziet in de rechtstreekse deelname van de werknemer aan de behandeling van welzijnsvraagstukken, niet volstond voor de omzetting van art. 11 van de voornoemde richtlijn, zolang bij K.B. aan art. 53 van de wet geen nadere uitvoering werd gegeven.

Het K.B. van 10 augustus 2001 wijzigt het K.B. van 3 mei 1999 betreffende de opdrachten en de werking van de comités voor preventie en bescherming op het werk en regelt de procedure van rechtstreekse participatie van de werknemers wanneer in de onderneming geen comité voor preventie en bescherming op het werk, noch een vakbondsafvaardiging bestaat.

Op de werkgever rust de verplichting om zelf de werknemers te raadplegen telkens als een vraagstuk aan bod komt dat betrekking heeft op het welzijn van de werknemers. De werkgever wint eerst het advies in van de interne of de externe dienst voor preventie en veiligheid op het werk. Het voorstel van de werkgever wordt samen met dat advies meegedeeld op een uithangbord of door middel van een ander geschikt communicatiemiddel.

De werknemers kunnen gedurende een periode van vijftien dagen na de kennisgeving van het voorstel hun opmerkingen en voorstellen in dat verband kwijt in een register of kunnen daarvan kennis geven aan de interne of de externe dienst voor preventie en veiligheid op het werk. De werkgever deelt zijn uiteindelijke beslissing dan aan de werknemers mee. Indien hij daarbij afwijkt van de opmerkingen of de voorstellen van de werknemers, dient hij de redenen daarvoor op te geven.

S.C.

Centrale voor kredieten aan particulieren

In het raam van het door de regering vooropgestelde preventieve beleid inzake de strijd tegen de overmatige schuldenlast is bij de wet van 10 augustus 2001 (*B.S.*, 25 september 2001) het bevoegdheidsgebied van de door de Nationale Bank van België beheerde Centrale voor kredieten aan particulieren (hierna «Centrale» genoemd) verruimd. De aanvankelijke opdracht van de Centrale op het vlak van de registratie van betalingsachterstallen inzake consumentenkredieten en hypothecaire kredieten (de zgn. «negatieve» Centrale) werd immers aangevuld met een systeem waarbij naast betalingsachterstallen eveneens consumentenkredieten en hypothecaire leningen met een normaal verloop worden geregistreerd (de zgn. «positieve» Centrale).

De volgende gegevens dienen in de Centrale geregistreerd te worden: de identiteit van de kredietnemer, de kredietgever

en, in voorkomend geval, de cessionaris; de referenties van de consumentenkredietovereenkomst of de hypothecaire kredietovereenkomst; het type van krediet; de kenmerken van de overeenkomst die het mogelijk maken om de debetstand van de overeenkomst en de evolutie ervan te bepalen; in voorkomend geval de reden van wanbetaling medegedeeld door de kredietnemer; in voorkomend geval de toegestane betalingsfaciliteiten. Aan de Koning is de bevoegdheid verleend om de precieze inhoud, de voorwaarden en de nadere regelen voor de bijwerking, evenals de bewaartermijnen van de gegevens te bepalen. De kredietgevers en de door de Koning aangewezen personen moeten de voornoemde gegevens meedelen aan de Centrale. Een belangrijke innovatie van de wet van 10 augustus 2001 is dat, voor de identificatie van de kredietnemers, de kredietgevers het identificatienummer van het Rijksregister van de natuurlijke personen moeten gebruiken.

De wet van 10 augustus 2001 bevat een aantal artikelen m.b.t. de bescherming van de persoonlijke levenssfeer en regelt het op de hoogte brengen van de kredietnemer van de registratie van gegevens, het recht op inzage, het recht op verbetering, het recht op uitwisseling van gegevens en het gebruik van de gegevens. Voorts stelt de wet bij de Nationale Bank een «Begeleidingscomité» in dat – onder de door de wet omschreven voorwaarden – een adviserende bevoegdheid heeft m.b.t. de betrokken aangelegenheid en dat is samengesteld uit vertegenwoordigers van de kredietgevers, de kredietnemers, de Nationale Bank, de Commissie voor de bescherming van de persoonlijke levenssfeer en de minister van Economische Zaken (voor de nadere regelen inzake de samenstelling en de werking van dat comité, zie K.B. van 29 oktober 2001, *B.S.*, 6 december 2001).

De Nationale Bank dient ten minste eenmaal per jaar verslag uit te brengen bij de minister van Economische Zaken over de werking van de Centrale. Dat verslag, dat moet worden bekendgemaakt in het *Belgisch Staatsblad*, dient o.m. de informatie te bevatten die in de wet wordt omschreven (o.a. een overzicht van het aantal en de aard van de geregistreerde gegevens).

De wet bevat een gedifferentieerde sanctieregeling die zowel van strafrechtelijke als van burgerrechtelijke aard is. Ook wordt in procedureregels voorzien voor het opsporen en vaststellen van overtredingen van de wet.

De wet van 10 augustus 2001 is op 25 september 2001 in werking getreden. Sommige bepalingen ervan treden evenwel pas in werking op de door de Koning te bepalen datum (art. 4, 5, 12 en 16 tot 30). De nieuwe wet geldt eveneens voor de consumentenkredietovereenkomsten en de hypothecaire kredietovereenkomsten die werden gesloten vóór haar inwerkingtreding.

R.F.

Hoger beroep of verzet – Termijn – Gerechtelijke vakantie

Art. 50, tweede lid, Ger.W., bepaalt dat, indien de termijn van hoger beroep of verzet voorzien in art. 1048 en 1051 Ger.W. binnen de gerechtelijke vakantie begint te lopen en ook verstrijkt, deze wordt verlengd tot de vijftiende dag van het nieuwe gerechtelijk jaar.

De wet van 26 juni 2001 (*B.S.*, 25 september 2001; geen specifieke datum van inwerkingtreding vermeld) vult art. 50,

tweede lid, Ger.W., aan door erin de verwijzing op te nemen naar respectievelijk de termijn voor verzet en hoger beroep tegen de beschikkingen bedoeld in art. 1253^{quater}, c) en d), Ger.W., zijnde de beschikkingen gewezen inzake de vorderingen van echtgenoten betreffende hun wederzijdse rechten en verplichtingen en hun huwelijksvermogensstelsel, die worden opgesomd in art. 1253^{quater} Ger.W.

Op die wijze komt de wetgever tegemoet aan de bezwaren die het Arbitragehof uitte in het arrest nr. 13/2001 van 14 februari 2001, die erop neerkwamen dat volgens het Hof art. 1253^{quater}, d), Ger.W., art. 10 en 11 G.W. schond in zoverre de in art. 50, tweede lid, Ger.W., bedoelde verlenging van de termijn voor hoger beroep tijdens de gerechtelijke vakantie, niet was toegestaan (*R.W.*, 2001-2002, 162).

M.V.D.

Elektronische handtekening – Certificatiediensten

Bij de wet van 9 juli 2001 (*B.S.*, 29 september 2001) is de wetgever overgegaan tot het omzetten van de richtlijn 1999/93/EG van het Europese Parlement en de Raad van 13 december 1999 betreffende een gemeenschappelijk kader voor elektronische handtekeningen.

De wet regelt het juridisch kader voor elektronische handtekeningen en omschrijft het juridisch stelsel dat van toepassing is op de activiteiten van de certificatie-dienstverleners, alsook de door deze laatste en de certificaathouders na te leven regelen, zonder afbreuk te doen aan de wettelijke bepalingen m.b.t. de bevoegdheid tot het stellen van rechtshandelingen voor rekening van rechtspersonen. Een certificatie-dienstverlener wordt door de wet omschreven als een natuurlijk persoon of een rechtspersoon die certificaten afgeeft en beheert of die andere diensten i.v.m. elektronische handtekeningen verleent.

De wet vertrekt van het algemene principe volgens welk, behoudens andersluidende wettelijke bepalingen, niemand verplicht kan worden rechtshandelingen te stellen via elektronische weg. Tevens stelt de wet dat een certificatie-dienstverlener niet verplicht kan worden een voorafgaande machtiging aan te vragen voor de uitoefening van zijn activiteiten. Wel moeten de in België gevestigde certificatie-dienstverleners, die gekwalificeerde certificaten afgeven, ofwel in de loop van de maand die volgt op de bekendmaking van de wet, ofwel vóór de aanvang van hun activiteiten, aan het bestuur van het Ministerie van Economische Zaken, dat belast is met de taken betreffende de accreditatie en de controle van de in België gevestigde certificatie-dienstverleners die gekwalificeerde certificaten afgeven, bepaalde inlichtingen meedelen die in de wet worden opgesomd.

De wet bepaalt dat de Koning, bij een besluit vastgesteld na overleg in Ministerraad, voor het gebruik van elektronische handtekeningen in de openbare sector eventuele aanvullende eisen kan stellen, op voorwaarde dat deze objectief, transparant, evenredig en niet-discriminerend zijn, slechts op de specifieke kenmerken van de betrokken toepassing betrekking hebben en geen belemmering vormen voor grensoverschrijdende diensten voor de burgers.

De wet stelt de voorwaarden vast waaronder een elektronische handtekening wordt geassimileerd met een handgeschreven handtekening, ongeacht of zij wordt gerealiseerd

door een natuurlijke persoon dan wel door een rechtspersoon.

In de eerste plaats moet de elektronische handtekening een geavanceerde elektronische handtekening zijn. Onder dit laatste begrip verstaat de wetgever de elektronische gegevens vastgehecht aan of logisch geassocieerd met andere elektronische gegevens, die worden gebruikt als middel voor authenticatie. De geavanceerde elektronische handtekening dient bovendien aan de volgende eisen te voldoen: zij is op unieke wijze met de ondertekenaar verbonden; zij maakt het mogelijk de ondertekenaar te identificeren; zij wordt aangemaakt met middelen die de ondertekenaar onder zijn uitsluitende controle kan houden; zij is op zodanige wijze met de gegevens waarop zij betrekking heeft verbonden, dat elke latere wijziging van de gegevens kan worden opgespoord.

In de tweede plaats dient de geavanceerde elektronische handtekening gerealiseerd te zijn op basis van een gekwalificeerd certificaat, d.i. een certificaat dat voldoet aan de vereisten die worden opgesomd in bijlage I van de wet en dat wordt afgegeven door een certificatie-dienstverlener die voldoet aan de vereisten die worden opgesomd in bijlage II van de wet.

In de derde plaats moet de geavanceerde handtekening zijn aangemaakt door een veilig middel voor het aanmaken van een handtekening, d.w.z. door middel van geconfigureerde software of hardware die wordt gebruikt om de gegevens voor het aanmaken van een handtekening te implementeren en die voldoet aan de eisen van bijlage III van de wet.

Uit art. 4, 5, van de wet volgt dat een elektronische handtekening die niet de kenmerken vertoont van een geavanceerde elektronische handtekening, geen rechtsgeldigheid kan worden ontzegd en niet als bewijsmiddel in gerechtelijke procedures kan worden geweigerd louter op grond van het feit dat de handtekening in elektronische vorm is gesteld, dat zij niet is gebaseerd op een gekwalificeerd certificaat, dat zij niet is gebaseerd op een door een geaccrediteerd certificatie-dienstverlener afgegeven certificaat of dat zij niet met een veilig middel is aangemaakt.

De wet van 9 juli 2001 legt voorts de regelen vast m.b.t. de afgifte van gekwalificeerde certificaten, de voorwaarden waaraan deze certificaten en de certificatie-dienstverleners moeten voldoen, de gevallen waarin een certificaat kan worden herroepen, de gevallen waarin een certificatie-dienstverlener aansprakelijk kan worden gesteld, de te volgen procedure in geval van stopzetting van de activiteiten van de certificatie-dienstverlener en de accreditatie van certificatie-dienstverleners.

De wet stelt ook de door de certificaathouder na te leven regelen vast. Zo wordt bepaald dat, van zodra de gegevens voor het aanmaken van een handtekening samengesteld zijn, de certificaathouder alleen verantwoordelijk is voor de vertrouwelijkheid van deze gegevens en dat hij, wanneer er twijfel bestaat over het behoud van de vertrouwelijkheid van deze gegevens of wanneer de in het certificaat opgenomen gegevens niet meer met de werkelijkheid overeenstemmen, het certificaat dient te laten herroepen.

De wet verleent aan de Koning de bevoegdheid om, bij een besluit vastgesteld na overleg in de Ministerraad, de regelen te bepalen betreffende de controle van de certificatie-dienstverleners en betreffende de rechtsmiddelen die

kunnen worden aangewend door het met deze controle belaste bestuur.

De wet van 9 juli 2001 is op 9 oktober 2001 in werking getreden.

I.v.m. de wet van 9 juli 2001, zie M.E. Storme, De invoering van de elektronische handtekening in ons bewijsrecht – Een inkadering van en commentaar bij de nieuwe wetsbepalingen, *R.W.*, 2000-2001, 1505-1525.

R.F.

Lokaal cultuurbeleid

In het B.S. van 29 september 2001 werd het decreet van 13 juli 2001 bekendgemaakt houdende het stimuleren van een kwalitatief en integraal lokaal cultuurbeleid (de meeste bepalingen van het decreet zijn op 1 januari 2002 in werking getreden).

Het decreet streeft voornamelijk drie doeleinden na: het wil een ondersteuning bieden aan de uitbouw en de uitvoering van een gemeentelijk cultuurbeleidsplan, het wil de werking van de cultuurcentra stimuleren en het beoogt de werking van de openbare bibliotheek in de gemeenten te bevorderen.

Het gemeentelijk cultuurbeleidsplan wordt ingediend door een of meer gemeenten voor een periode van zes jaar. Het plan wordt na drie jaar geëvalueerd en zo nodig bijgesteld. Om de gemeenten te ondersteunen bij de opmaak en de uitvoering van het plan, richt de Vlaamse overheid een steunpunt voor lokaal cultuurbeleid op en kan de Vlaamse regering subsidies geven, rekening houdende met het aantal inwoners van de betrokken gemeenten.

Het decreet geeft een nieuwe omschrijving van de opdrachten van de cultuurcentra en actualiseert die opdrachten. Cultuurcentra dienen te zorgen voor de presentatie van kunst en cultuur, gemeenschapsvorming en bevordering van de cultuurparticipatie. Gemeenten kunnen subsidies krijgen van de Vlaamse overheid voor de uitbouw van culturele activiteiten in cultuurcentra.

In het decreet wordt veel aandacht besteed aan de uitbouw van een goed openbaar bibliotheeknetwerk. Elke gemeente wordt verplicht om, eventueel in samenwerking met andere gemeenten, een openbare bibliotheek uit te bouwen. Deze moet aan eenieder de mogelijkheid bieden om te beschikken over een ruim aanbod van pluralistische informatie. De bibliotheken moeten zoveel als mogelijk meegaan in de technologische ontwikkeling en dienen daartoe een on-line catalogus op te stellen. Ter ondersteuning van de openbare bibliotheken wordt het Vlaams Centrum voor Openbare Bibliotheken opgericht, dat de bibliotheken dient bij te staan bij de ontwikkeling van een eigen netwerk en een centrale catalogus.

Het decreet verplicht de gemeenten ertoe om een of meer adviesorganen inzake cultuur op te richten, die moeten worden geraadpleegd bij de voorbereiding en de evaluatie van het cultuurbeleid en meer bepaald bij de opmaak en de uitvoering van het gemeentelijk cultuurbeleidsplan. De gemeenten kunnen daartoe opteren voor het oprichten van één gemeentelijke cultuurraad of van verschillende sectorale deelraden, met adviserende bevoegdheid voor hun sector.

A.D.B.

Organisatie van de gasmarkt

Het decreet van 6 juli 2001 (*B.S.*, 3 oktober 2001) houdende de organisatie van de gasmarkt bevat in de eerste plaats een aantal bepalingen betreffende de distributie van aardgas in het Vlaamse Gewest. Die bepalingen beogen uitvoering te geven aan de richtlijn 98/30/EG van het Europese Parlement en de Raad van 22 juni 1998 betreffende gemeenschappelijke regels voor de interne markt voor aardgas, die de gedeeltelijke liberalisering van de interne aardgasmarkt van de Europese Gemeenschap beoogt.

Daarnaast bevat het decreet bepalingen ter bevordering van milieuvriendelijke energieopwekking, wordt de bij het decreet van 17 juli 2000 opgerichte «reguleringsinstantie» omgevormd tot de «Vlaamse Reguleringsinstantie voor de Elektriciteits- en Gasmarkt» en wordt een heffing ingevoerd op de exploitatie van een aardgasdistributienet.

Het merendeel van de bepalingen van het decreet van 6 juli 2001 treden in werking op een door de Vlaamse regering vast te stellen datum.

M.V.D.

Daden van moed en zelfopoffering – Schadeloosstelling van de slachtoffers

In het *B.S.* van 24 oktober 2001 werd de wet van 24 augustus 2001 bekendgemaakt betreffende de schadeloosstelling van de slachtoffers van daden van moed (geen specifieke datum van inwerkingtreding vermeld). Deze wet strekt ertoe het toekennen van een financiële tegemoetkoming door de overheid mogelijk te maken ten voordele van de toevallige hulpverlener en eventueel van diens rechthebbenden, wanneer de moedige daad die hij heeft gesteld, hem schade heeft berokkend of zelfs zijn overlijden heeft veroorzaakt. Daartoe wordt de wet van 1 augustus 1985 houdende fiscale en andere bepalingen gewijzigd.

Voor de toepassing van de wet van 24 augustus 2001 wordt onder «toevallige hulpverlener» verstaan, eenieder die buiten de uitoefening van een beroepsactiviteit die verband houdt met de veiligheid en buiten welke medewerking ook aan enige vereniging die is opgericht met het doel bijstand en hulp te verlenen aan derden, een daad stelt om personen te redden van wie het leven in gevaar is.

De bijzondere vergoeding die voor de daad van een toevallige hulpverlener kan worden toegekend, wordt door de wet beperkt tot een te indexerende bedrag van 2.500.000 frank.

M.V.D.

Ambtenarenrecht

1. In het *B.S.* van 26 oktober 2001 (*err.*, *B.S.*, 20 december 2001; inwerkingtreding op 1 december 2001) werd het K.B. van 18 oktober 2001 bekendgemaakt betreffende de mobiliteit van het personeel van sommige overheidsdiensten. Het K.B. beoogt een meer soepele mobiliteitsregeling in te voeren op het vlak van vooral de vrijwillige mobiliteit. Zowel wat deze laatste vorm van mobiliteit als de ambtshalve mobiliteit betreft, wordt SELOR-Selectiebureau van de federale overheid het centrale aanspreekpunt inzake beheer en controle van de mobiliteitsaanvragen. Op die manier vervult

SELOR een van de hem opgedragen taken, zijnde het uitvoeren van recruiterings- en selectieopdrachten voor de federale overheid, namelijk het snel aanbieden van geschikte kandidaten voor elke vacante betrekking, hetzij via de externe markt (rekrutering), hetzij via de interne markt (mobiliteit) (verslag aan de Koning, *B.S.*, 26 oktober 2001, p. 37.241).

Het K.B. van 18 oktober 2001 voorziet o.m. in een eenvoudige procedure voor het indienen van aanvragen voor vrijwillige overplaatsing en maakt een einde aan de voorrang van de vrijwillige mobiliteit op de rekrutering. Elke overheidsdienst kan dus voortaan voor de toewijzing van een vacante betrekking kiezen tussen mobiliteit en rekrutering. Ook worden in het K.B. de administratieve en geldelijke toestand geregeld van overgeplaatste en ingezette personeelsleden.

2. Het K.B. van 29 oktober 2001 (*B.S.*, 31 oktober 2001; *err.*, *B.S.*, 15 november 2001; inwerkingtreding op 31 oktober 2001) betreft de aanduiding en de uitoefening van de managementfuncties in de federale overheidsdiensten. Dit besluit volgt op het arrest Jadot, nr. 98.735 van 7 september 2001, van de Raad van State, waarbij de tenuitvoerlegging van het overeenkomstige K.B. van 2 mei 2001 werd geschorst. Het K.B. van 29 oktober 2001 trekt het K.B. van 2 mei 2001 in en past de erin opgenomen regeling aan, rekening houdende met o.m. het voornoemde arrest van de Raad van State.

M.V.D.

Intergemeentelijke samenwerking

In het *B.S.* van 31 oktober 2001 werd het decreet van 6 juli 2001 bekendgemaakt houdende de intergemeentelijke samenwerking (inwerkingtreding tien dagen na de bekendmaking). Het decreet bevat de organieke regeling betreffende de samenwerkingsverbanden die twee of meer gemeenten kunnen tot stand brengen met het oog op de gemeenschappelijke behartiging van doelstellingen van gemeentelijk belang. De in het decreet opgenomen regeling komt in de plaats van die van de wet van 22 december 1986 betreffende de intercommunales, enerzijds, en van die van het decreet van 1 juli 1987 betreffende de werkwijze van, de controle op en de vaststelling van het ambtsgebied van intercommunales, anderzijds. De beide laatstgenoemde teksten worden opgeheven.

Met het decreet van 6 juli 2001 worden in essentie twee doelstellingen nagestreefd, zijnde aan de ene kant een diversificatie en versoepeling van de bestaande samenwerkingsvormen en, aan de andere kant, een democratisering van de intergemeentelijke samenwerking (herwaardering van de inbreng van de gemeenteraden, het aanbrengen van correcties op het stelsel van de «gemengde» intercommunales en een aantal bestuurlijke vernieuwingen) (*Parl. St.*, VI.Parl., 2000-2001, nr. 565/1, 4).

Het decreet onderscheidt samenwerkingsverbanden met en zonder rechtspersoonlijkheid en met of zonder beheersoverdracht. *In concreto* komt het erop neer dat de volgende samenwerkingsverbanden worden onderscheiden: – de samenwerkingsverbanden zonder rechtspersoonlijkheid, die «interlokale verenigingen» worden genoemd en die een welbepaald project van gemeentelijk belang beogen te

verwezenlijken (b.v. het uitvoeren van een werk) en die gesteund zijn op een «overeenkomst met statutaire draagkracht»;

– de samenwerkingsverbanden met rechtspersoonlijkheid, waarbij vallen te onderscheiden: de «projectverenigingen», die tot doel hebben een duidelijk omschreven project te plannen, uit te voeren en op te volgen (bij deze vorm van samenwerking is er geen beheersoverdracht, en er worden vooral qua omvang en tijd beperkte projecten mee beoogd; de duurtijd belooft ten hoogste zes jaar; projectverenigingen zijn bedoeld om de inflatie van intergemeentelijke VZW's tegen te gaan), de «dienstverlenende verenigingen», die tot doel hebben een duidelijk omschreven ondersteunende dienst te verlenen aan de deelnemende gemeenten (zonder beheersoverdracht; maximumduur van achttien jaar; de huidige streekontwikkelingsintercommunes zijn een voorafbeelding van deze vorm van samenwerkingsverband) en de «opdrachthoudende verenigingen», waaraan de deelnemende gemeenten één of meer duidelijk omschreven bevoegdheden m.b.t. één of meer functioneel samenhangende beleidsdomeinen overdragen (uiteraard met beheersoverdracht; maximumduur van achttien jaar; hieronder worden in *concreto* de verenigingen begrepen die hun grondslag vinden in de wet van 22 december 1986).

Het decreet van 6 juli 2001 regelt o.m. de oprichting, de structuur en de werking van de voornoemde samenwerkingsverbanden. Tevens wordt in een uitgewerkte overgangsregeling voorzien t.a.v. de bestaande intercommunes in het Vlaamse Gewest die onder de toepassing vallen van de wet van 22 december 1986 en het decreet van 1 juli 1987.

M.V.D.

BOEKEN

G. VAN HOORICK, *Juridische aspecten van het natuurbehoud en de landschapszorg*, Antwerpen, Intersentia, 2000, 841 p.

Dit boek is een geactualiseerde en aangepaste versie van het proefschrift waarmee Geert Van Hoorick einde 1999 met grootste onderscheiding de graad van doctor in de rechtsgelertheid behaalde. De auteur structureerde zijn werk in vier delen, waarvan de inhoud als volgt kan worden samengevat.

In een eerste deel wordt ingegaan op de achtergronden van het natuurbehoud en van de landschapszorg. Problemen zoals de te loorgang van natuur- en landschapswaarden door nadelige menselijke beïnvloeding worden in hun historische context geschilderd, alsmede de geleidelijke totstandkoming van een natuurbeleid en van natuurbehoudsrecht als middel tot verwezenlijking van dit beleid. De ontwikkeling van het natuurbehoudsrecht – gespreid over een groot aantal wettelijke regelingen – wordt niet alleen binnen België en zijn gewesten geschilderd, maar eveneens in een aantal van de ons omringende landen en in de Verenigde Staten. Tot slot wordt ook het ontstaan van een internationaal en Europees natuurbehoudsrecht besproken.

Vanuit deze historische achtergrond wordt in het tweede deel van de publicatie ingegaan op de besluitvorming inzake natuurbeleid en op de rechtsbescherming. De grondslagen van het natuurbeleid, de grondrechten en -plichten vormen hier het uitgangspunt: zij kunnen immers de besluitvorming positief beïnvloeden. Aansluitend worden de doelstellingen en belangrijkste principes van het natuurbeleid bekeken en komen zowel de materiële als de formele aspecten van de besluitvorming aan bod: de wijze waarop het beleid inhoudelijk vorm krijgt en organisatorisch wordt uitgewerkt. De beschrijving

van diverse besluitvormingsprocedures vormt een logische overgang naar een jammer genoeg eerder bondige bespreking van de mogelijkheden inzake rechtsbescherming voor de bij het natuurbeleid betrokken partijen.

Tot slot gaat nog aandacht naar de vaak moeilijke verhouding tussen natuurbeleid enerzijds, ruimtelijke ordening, land- en bosbouw en eigendom anderzijds. De conclusie van het tweede deel is dat binnen het Vlaamse Gewest moet worden geijverd voor natuurbeleidsplanning, naar analogie met de reeds ingevoerde ruimtelijke planning en milieubeleidsplanning. De auteur werkt een model van planmatig natuurbeleid uit, waarbij hij de inhoud, de te vervullen functies en de planniveaus beschrijft. De in een aantal van onze buurlanden bestaande tradities inzake natuurbeleidsplanning vormen een goede inspiratiebron.

Het derde en meteen meest uitgebreide deel van de publicatie kreeg als titel «regulering» mee. Hierin wordt op systematische wijze aangegeven hoe de juridische bescherming van natuur en landschap momenteel verloopt. Eerst komt wat genoemd wordt «algemene natuur- en landschapsbescherming» aan bod, waarbij een geheel van maatregelen wordt beschreven die een basisbescherming voor het hele grondgebied beogen. Het gaat hier evengoed om maatregelen die thuishoren in het ruimtelijk ordeningsrecht als in het natuurbeheers- en het milieuhygiënerecht. Aansluitend wordt uitgebreid ingegaan op de gebiedsgerichte en de soortengerichte natuur- en landschapsbescherming. Het slothoofdstuk van dit derde deel is gewijd aan natuur- en landschapsbeheer en -ontwikkeling: het actuele beleid is immers niet langer enkel gericht op de loutere instandhouding van natuur- en landschapswaarden, maar evenzeer op hun ontwikkeling. De cruciale vraag die hierbij rijst, is hoe de overheid de uitvoering van op positief beheer gericht maatregelen juridisch organiseert. De auteur verduidelijkt deze problemstelling aan de hand van een aantal deelvragen: verplichte of op vrijwilligheid gebaseerde maatregelen? Uitvoering van deze maatregelen door de overheid zelf, door de eigenaar, door derden? Sterke of zwakke maatregelen? Hij besluit met de beschrijving van een aantal algemene en bijzondere beheersmaatregelen. Ook in dit deel spelen buitenlandse rechtssystemen een belangrijke rol.

Het vierde deel van de publicatie is gewijd aan handhaving, een gegeven dat onontbeerlijk is voor een goed inzicht in de praktische betekenis van de hierboven beschreven wetgeving inzake natuur- en landschapsbehoud. Toch werd dit deel bewust beperkt gehouden. Zoals de auteur zelf aangeeft, kan over handhaving op zichzelf immers gemakkelijk een boek worden geschreven. Net zoals dit het geval was voor het eerste deel, hanteert de auteur voor in dit laatste deel een historische benadering. Hij schetst eerst de tot voor kort zwak uitgebouwde mogelijkheden voor de handhaving van de natuurbehoudswetgeving: een lage strafmaat, talrijke procesuele knelpunten, onvoldoende mogelijkheden inzake natuur- en landschapsherstel. Vervolgens gaat hij in op de inspanningen die de Vlaamse decreetgever zich sinds het midden van de jaren negentig heeft getroost om de administratieve en strafrechtelijke handhaving te versterken.

In een algemeen besluit stelt Van Hoorick vast dat niettegenstaande de uitbouw van het natuurbeleid en het natuurbehoudsrecht, natuur- en landschapswaarden blijven achteruitgaan, en wijst dit in hoofdzaak aan de onvoldoende effectiviteit van beide. Hij stelt vast dat het hier niet om een fenomeen gaat dat specifiek is voor het Vlaamse Gewest, maar helaas kenmerkend voor heel West-Europa. Hij licht – in hoofdzaak voor Vlaanderen – toe welke de oorzaken van deze ineffectiviteit zijn en geeft aan in welke mate onze decreten inzake natuurbehoud en landschapsbescherming een en ander kunnen verhelpen. Meer algemeen formuleert de auteur een antwoord op de vraag hoe het juridisch instrumentarium van een West-Europees land optimaal kan worden uitgebouwd: even zovele aanbevelingen voor de wetgever.

Het boek van Van Hoorick vult een leemte in de rechtsliteratuur op en kan als het standaardwerk inzake natuurbeheersrecht worden beschouwd. Terwijl in het verleden immers heel wat waardevolle publicaties totstandkwamen over (deelsaspecten van) milieuhygiënerecht, was dit niet het geval voor de juridische bescherming van natuur en landschap.

Deze publicatie is uitzonderlijk goed gedocumenteerd: zij is gebaseerd op een grondig onderzoek van de wetgeving, rechtsleer en, vaak onuitgegeven, rechtspraak in binnen- en buitenland. En onder «buitenland» dienen niet alleen het Waalse Gewest, Duitsland, Nederland, Frankrijk en Groot-Brittannië te worden begrepen,

maar ook de Verenigde Staten. Rechtsvergelijking speelt een belangrijke en ook wel specifieke rol in het hier besproken werk. De auteur werkt voortdurend rechtsvergelijkend, maar bespreekt alleen die buitenlandse rechtsfiguren die inspirerend kunnen werken voor de Vlaamse decreetgever en derhalve passen in zijn onderzoek dat gericht is op de mogelijkheden tot verbetering van het juridisch statuut van natuur en landschap.

Het boek van Van Hoorick dient dan ook vanuit deze achterliggende bedoeling te worden gelezen. Het geeft in de eerste plaats een grondige beschrijving van wat is, maar vult deze aan met wat zou moeten zijn. Het zal zonder enige twijfel niet alleen een naslagwerk, maar evengoed een beleidsinstrument worden.

Anne Mie Draye

B. EDELMAN, *L'adieu aux arts*, Parijs, Aubier, 2001, 171 p.

Studenten in de rechten zijn vaak onzeker over hun roeping. Maar ook later – in het beroepsleven – slaan de existentiële twijfels soms toe. De routine en het gebrek aan intellectuele uitdaging van sommige dossiers doen menig jurist balen. Wie depri is, schrijven wij in de regel een dosis *Bernard Edelman* voor. Zelf hebben wij de auteur ontdekt met *La législation de la classe ouvrière* (Parijs, Christian Bourgeois, 1978, 254 p.). Hierin verdedigt hij o.a. de stelling dat het arbeidsrecht geen verworvenheid is van de arbeidsklasse, maar alleen dient om ze te knechten. U merkt het al: een buitenbeentje. De schrijver heeft zich echter vooral beziggehouden met kritische reflecties op het auteursrecht. Zijn meest recente boek gaat over de zaak *Brancusi*. Brancusi (1876-1957) was een beeldhouwer van Roemeense origine met vaste stek in Parijs. Zelfs de meest rabiate cultuurbarbaar heeft wel eens een werk van deze artiest gezien, al was het maar omdat zijn tijdloze gestileerde (dieren)figuren regelmatig opduiken in de lifestyle edities van trendy magazines.

In 1926 stuurt de meester een brons (*Oiseau dans l'espace*) naar de Verenigde Staten. Een douaneambtenaar past art. 399 van de *Tariff Act* toe die in een invoerheffing voorziet voor gebruiksvoorwerpen. Op de vraag waarom art. 1704 van dezelfde wet niet wordt toegepast – dat beeldhouwwerken vrijstelt van invoerrechten – antwoordt de douanier dat het sculptuur geen kunst is. De situatie is surrealistisch: een abstract beeld dat alleen maar een esthetische functie heeft, wordt beschouwd als een hoop schroot.

Aan de hand van dit schijnbare banale feit ontwikkelt Edelman verschillende verhaallijnen. Hij vertelt hoe men in de Verenigde Staten in die periode reageert op de kunst uit de Oude wereld, en ten slotte vraagt hij zich af wat kunst is. Het cement tussen al deze vragen is het proces over de invoerrechten.

Hoewel wij geen kaas hebben gegeten van auteursrechten, heeft dit boek ons mateloos geboid. Het is een schitterend essay dat je doet beseffen dat Recht soms ook met een hoofdletter moet worden geschreven.

Wie interesse heeft (gekregen) voor het oeuvre van *Edelman*, signaleren we nog dat een goedkope herdruk van *Le droit saisi par la photographie* werd uitgegeven door *Flammarion* (Parijs, 2001, 200 p.). Naast de tekst van de eerdere versie (Christian Bourgeois, Parijs, 1980) omvat deze eveneens een aantal interessante artikelen die nog niet eerder in boekvorm werden gepubliceerd.

Patrick Humblet

L.J.J. ROGIER (red.), *Commentaren op het Voorontwerp Algemene wet bestuursrecht, Vierde tranche*, Rotterdam, Gouda Quint, 2000, 163 p.

Het besproken boek behandelt enkele wijzigingen aan de Algemene wet bestuursrecht (Awb.), voorgesteld door een voorontwerp van wet dat op 7 september 1999 is aangeboden aan de Nederlandse ministers van Justitie en Binnenlandse zaken. De voorgestelde wijzigingen betreffen de openbaarheid van bestuur, de bestuursrechtelijke geldschulden, de bestuurlijke handhaving en in het bijzonder de bestuurlijke boete, en ten slotte de attributie. Het boek bevat zes bijdragen van diverse auteurs, allen verbonden aan de Erasmus Universiteit Rotterdam.

Allereerst beschrijft prof. Feteris het voorgestelde systeem van de bestuurlijke boete. Het ontwerp beoogt de harmonisatie van de verschillende regelen over bestuurlijke boetes die het Nederlandse bestuursrecht rijk is. De Awb bevat onder meer bepalingen omtrent wie als overtreder moet worden beschouwd, rechtvaardigings- en schuldsluitingsgronden, de procedure en cumulatie met andere, bestuurlijke of strafrechtelijke, sancties. De regeling geldt als bijzondere wetgeving het opleggen van een bestuurlijke boete mogelijk maakt. Zij bepaalt immers niet wanneer een bestuurlijke boete kan worden opgelegd en welk bedrag deze boete maximum mag bedragen. Dat moet door bijzondere wetgeving worden bepaald. Feteris bespreekt de voorgestelde wijzigingen en onderzoekt de toepassing ervan in fiscale geschillen.

Ook A.R. Hartmann behandelt een aspect van de regeling van bestuurlijke sancties, in het bijzonder het zwijgrecht en de cautieverplichting. Het zwijgrecht houdt in dat degene tegen wie een bestuurlijke sanctie, andere dan een herstelsanctie, wordt overwogen, niet langer verplicht is ten behoeve van de oplegging van de sanctie inlichtingen omtrent de overtreding te verstrekken. Op de overheid rust vervolgens een «cautieverplichting»: zij moet de overtreder wijzen op zijn zwijgrecht vooraleer hem wordt gevraagd inlichtingen te verstrekken. De bijdrage van Hartmann is zeer kritisch. Eerst onderzoekt hij de draagwijdte en de toepassing van het zwijgrecht en de cautieverplichting, en plaatst deze in hun verhouding tot art. 6 E.V.R.M. Vervolgens onderzoekt hij wanneer het zwijgrecht begint gelding te hebben, en de procedurele reikwijdte en plaatsing van de bepalingen omtrent het zwijgrecht en de cautieverplichting. De auteur sluit zijn bijdrage af met een reeks voorstellen tot aanpassing van de voorgestelde regeling op grond van de bevindingen van zijn analyse.

Nog steeds in de sfeer van de bestuurlijke sancties belicht J.W. Van Der Hulst enkele bepalingen van de bestuurlijke boete vanuit strafrechtelijk perspectief. Hij licht in het bijzonder kritisch toe hoe enkele van de voorgestelde regelingen zich verhouden tot relevante regelingen in het strafrecht. Zijn bijdrage is beperkt tot de artikelen die een regeling beogen van het beginsel «geen straf zonder schuld», waarbij hij ook de strafuitsluitingsgronden en de onschuldpremisse behandelt, vervolgens tot het overlijden van de overtreder, de vervaltermijn en de hoogte van de bestuurlijke boete. Ook hij sluit zijn bijdrage af met enkele suggesties tot heroverweging van de voorgestelde regeling.

N.J. Van Paridon en C.J. Bax analyseren vervolgens de regeling van de betaling en de invordering van geldschulden door en aan de overheid. Ook zij stellen enkele leemten en onduidelijkheden vast in de voorgestelde regeling en suggereren verbeteringen en aanvullingen.

L.J.J. Rogier geeft daarna een kritische toelichting bij de uitwerking van de «*una via*»-gedachte in het ontwerp tot wijziging van de Awb. De regeling beoogt de bestuurlijke boete te scheiden van de strafrechtelijke procedure. Er geldt een cumulverbod en de overheid is verplicht om te kiezen tussen de ene of de andere weg. Deze regeling gaat uit van hetzelfde beginsel als het beginsel *ne bis in idem*: er moet worden voorkomen dat dezelfde persoon dubbel wordt gestraft voor hetzelfde vergrijp.

M.C. De Voogd heeft het ten slotte over attributie van bevoegdheden aan ondergeschikten. De voorgestelde regeling bepaalt dat het delegerende bestuursorgaan instructies kan geven terzake de uitoefening van de gedelegeerde bevoegdheid, en verplicht de overheid aan wie bevoegdheden werden toebedeeld om aan het bestuursorgaan onder wiens verantwoordelijkheid dat orgaan werkzaam is, op diens verzoek inlichtingen te geven over de uitoefening van de bevoegdheid. De regeling oogt eenvoudig, maar doet bij nader inzien toch vele vragen rijzen van praktische en principiële aard. De auteur plaatst deze op een rijtje.

Algemeen kan worden gesteld dat het boek méér is dan een loutere toelichting van de voorgestelde wetsbepalingen en hun *ratio legis*. De auteurs aarzelen niet om een zeer kritische bril op te zetten en de leemten en onvolkomenheden van de voorgestelde regeling bloot te leggen. Veelal doen zij reeds voorstellen tot verbetering. Het boek is dan ook een zeer nuttig werkinstrument voor de wetgever die het voorstel verder moet behandelen. Het is ook een aanrader voor wie vragen heeft rond administratieve sancties en delegatie van bevoegdheden, wegens de fundamentele aanpak van de auteurs, waarbij de voorstellen worden geplaatst in het ruimere kader van het E.V.R.M. en de fundamentele regelen van de rechtsorde.

Sabien Lust

NIUW!

De hervorming van het voogdijrecht

Serie Instituut voor Familierecht en Jeugdrecht K.U.Leuven

P. SENAEE, J. GERLO EN F. LIEVENS (eds.)

2001 | ISBN 90-5095-207-0 | XXV + 499 blz. | 110 EUR

Op 1 augustus 2001 is de nieuwe voogdijwet in werking getreden. De belangrijkste hervormingen zijn dat de instelling van de familieraad volledig wordt afgeschaft en dat de voogdij over minderjarigen slechts opvalt ingeval beide ouders overleden zijn of in de voortdurende onmogelijkheid zijn om het ouderlijk gezag uit te oefenen. De taken en de bevoegdheid van de vrederechter bij de werking van de voogdij worden aanzienlijk uitgebreid. Tal van andere hervormingen en modernisering worden doorgevoerd, niet enkel inzake de voogdij zelf, maar ook inzake de uitoefening van het ouderlijk gezag over de goederen, het aangaan van een huwelijk, de ontvoogding, enz.

Uit de inhoud:

DEEL I - OPENVALLEN EN ORGANISATIE VAN DE VOOGDIJ
Inleiding - Openvallen van de voogdij - Organisatie van de voogdij - Het overgangsrecht
DEEL II - WERKING VAN DE VOOGDIJ INZAKE DE PERSOON - WIJZIGINGEN IN BOEK I B.W. INZAKE HUWELIJK, ADOPTIE, PLEEGVOOGDIJ EN ONTVOOGDING
De werking van de voogdij inzake de persoon - Huwelijk - Afstamming - Adoptie en volle adoptie - Pleegvoogdij - Ouderlijk gezag - Belangtegenstelling tussen de minderjarige en zijn ouders - Ontvoogding - Verlengde minderjarigheid - De voogdij van het O.C.M.W.
DEEL III - WERKING VAN DE VOOGDIJ INZAKE HET VERMOGEN
De modernisering van het vermogensbeheer - De vaststelling en beschrijving van het te beheren vermogen - De basisbeschikkingen - De eigenlijke werking van de voogdij - De verantwoordingsverplichting - Het overgangsrecht
DEEL IV - DE PROCEDURES INZAKE VOOGDIJ EN HET HOORRECHT VAN MINDERJARIGEN
De procedures inzake voogdij en inzake vaststelling van de onmogelijkheid om het ouderlijk gezag uit te oefenen - Het hoorrecht

van minderjarigen inzake de voogdijprocedures - Overgangsrecht
DEEL V - DE VERKOOP VAN ROERENDE EN ONROERENDE GOEDEREN VAN MINDERJARIGEN

De verkoop van onroerende goederen in het kader van de voogdij - De verkoop van roerende goederen in het kader van de voogdij - Bijzondere aandachtspunten in verband met de vervreemding van goederen van de minderjarige onder ouderlijk gezag - Beperkte wijziging in de machtigingsregels voor de overige onbekwamen - overgangsrecht

DEEL VI - ERFENISSEN, SCHENKINGEN EN LEGATEN. VERZEGELING EN BOEDELBSCHRIJVING. VERDELINGEN

De erfenissen - Schenkingen en legaten - Bewarende maatregelen - Verdelingen

DEEL VII - DE WETTELIJKE HYPOTHEEK VAN DE MINDERJARIGEN EN VAN DE ONBEKWAAMVERKLAARDEN

Inleiding - De rechthebbenden van de wettelijke hypotheek - De gewaarborgde schuldvorderingen - De afbakening van de wettelijke hypotheek - De inschrijving van de wettelijke hypotheek - De ontoereikende en de overmatige waarborgen - De doorhaling van de wettelijke hypotheek - Overgangsrecht

DEEL VIII - PRAKTISCHE WENKEN BIJ HET OPTREDEN VAN DE VREDEGERECHTEN MET NIEUWE MODELLEN VOOR DE RECHTSPRAKTIJK

Inleiding - Voogdij over minderjarigen - Verrichtingen bij het einde van de voogdij - De (verlengde) minderjarige onder ouderlijk gezag en de ontvoogde minderjarige - Allerlei - Modellen - Overgangsbepalingen

Dit boek brengt een exhaustief overzicht van alle gevolgen die deze ingrijpende wetsvorming meebrengt en biedt een aantal handige modellen aan voor de rechtspraak.

Met bijdragen van: F. Aps, Chr. De Wulf, Chr. Engels, S. Mosselmans, P. Senaee, E. Vandendyck, U. Van den Plas, M. Verrycken en A. Wylleman

Bestel nu!

Stuur de coupon in een voldoende gefrankeerde envelop terug naar Intersentia Uitgevers nv | Churchillaan 108 | B-2900 Schoten (Antwerpen) | België

Of fax de coupon naar ++32 (0)3 658 71 21

Of stuur een berichtje naar mail@intersentia.be

ANTWOORDCOUPON

Hebt u vragen? Bel ++32 (0)3 680 15 50

☐ Ja, ik bestel ____ ex. van het boek **De hervorming van het voogdijrecht** (ISBN 90-5095-207-0).
Ik betaal 110 EUR per exemplaar.
Ik betaal pas na ontvangst van de factuur, die mij samen met mijn bestelling wordt bezorgd.

de heer | mevrouw

naam: _____ voornaam: _____
firma: _____
straat: _____ nr.: _____
postnummer: _____ gemeente: _____
land: _____
telefoon: _____ fax: _____
e-mail: _____ btw: _____
datum: _____ handtekening: _____

Intersentia nv respecteert uw privacy. De persoonsgegevens die u doorgeeft, mag het gebruiken om u op de hoogte te houden van zijn uitgaven. Wilt u geen commerciële informatie van Intersentia nv? Kruis dan dit vakje aan: ☐ U kunt uw gegevens ook opvragen en laten verbeteren via fax of per brief.

2-C-A-R

intersentia

NIEUW!

Honderd jaar arbeidsovereenkomstenwet

Maxime Stroobant en Othmar Vanachter (editors)

2001 | ISBN 90-5095-215-1 | 288 blz. | 59,49 EUR

De Arbeidsovereenkomstenwet van 10 maart 1900 vierde bij de millenniumwisseling haar 100ste verjaardag. Een eeuw geleden werd de wet goedgekeurd door het Belgisch Parlement. Een voldoende reden voor de Belgische Vereniging voor Arbeidsverhoudingen om over de betekenis, de rol en de draagwijdte van de wet voor het Belgisch stelsel van arbeidsverhoudingen na te denken.

De auteurs – academici en leidinggevende ambtenaren – legden de focus op de studie van enkele specifieke, actuele thema's en gingen na hoe de wet evolueerde over een periode van 100 jaar en wat de concrete implicaties zijn voor de actuele praktijk. Aldus krijgt de lezer niet alleen een uitstekend beeld van de evolutie van de Arbeidsovereenkomstenwet maar ook van de huidige pijnpunten en toepassingsproblemen.

Zo komen onder andere de volgende onderwerpen aan bod:

De aard van de arbeidsovereenkomst (een burgerlijke en sociale verbintenis); Gezag en onder-

geschiktheid; Het onderscheid tussen arbeiders en bedienden; De arbeidsverhoudingen in de publieke sector en in het vrij gesubsidieerd onderwijs; Het opleidingsbeding; Het recht op veilige en gezonde arbeid; De macht en het recht tot ontslag; De Europese regelgeving inzake de individuele arbeidsrelatie; De impact van de I.A.O. op het Belgisch arbeidsrecht; enz.

Ook al is een eeuwfeest de aanleiding voor dit boek, de auteurs blijven niet stilstaan bij de geschiedenis. Er wordt weliswaar naar het verleden gekeken. Maar niet omwille van het verleden. Wel om een verklaring te vinden voor het heden. En daarbij is een blik op de toekomst nooit ver weg.

Met bijdragen van: Guy Cox, Michel de Gols, Rudi Delarue, Christian Deneve, Frank Hendrickx, Patrick Humblet, Michel Jadot, Ria Janvier, Michel Magits, Kristof Salomez, Jean-Michel Servais, Maxime Stroobant, Othmar Vanachter.

Bestel nu!

Stuur de coupon in een voldoende gefrankeerde envelop terug naar Intersentia Uitgevers nv | Churchillaan 108 | B-2900 Schoten (Antwerpen) | België

Of fax de coupon naar ++32 (0)3 658 71 21

Of stuur een berichtje naar mail@intersentia.be

ANTWOORDCOUPON

Hebt u vragen? Bel ++32 (0)3 680 15 50

☐ Ja, ik bestel ____ ex. van het boek **Honderd jaar arbeidsovereenkomstenwet** (ISBN 90-5095-215-1), aan de prijs van 59,49 EUR per exemplaar

Ik betaal pas na ontvangst van de factuur, die mij samen met mijn bestelling wordt bezorgd.

2-F-A-R

de heer | mevrouw

naam: _____ voornaam: _____
firma: _____
straat: _____ nr.: _____
postnummer: _____ gemeente: _____
land: _____
telefoon: _____ fax: _____
e-mail: _____ btw: _____
datum: _____ handtekening: _____

Intersentia nv respecteert uw privacy. De persoonsgegevens die u doorgeeft, mag het gebruiken om u op de hoogte te houden van zijn uitgaven. Wilt u geen commerciële informatie van Intersentia nv? Kruis dan dit vakje aan: ☐ U kunt uw gegevens ook opvragen en laten verbeteren via fax of per brief.

intersentia